

KOKEMUKSIA ERON JÄLKEISESTÄ SOSIAALISESTA TUESTA

Tuija Haggrén
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Jyväskylän yliopisto
Kokkolan yliopistokeskus
Chydenius
Kevät 2018

TIIVISTELMÄ

Kokemuksia eron jälkeisestä sosiaalisesta tuesta

Tuija Haggrén

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Jyväskylän yliopisto / Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Ohjaaja: YTT Kati Turtiainen

Kevät 2018

89 sivua + 2 liitettä

”Erotilanteen palveluilla kohti sovinnollisuutta” on Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaan (Lape-hanke) kuuluva suunnitelma, jonka tavoitteena on erotilanteen palveluiden kokonaisuuden selkeyttäminen ja palveluiden saatavuuden ja tunnettuuden parantaminen. Tavoitteena on eron jälkeinen yhteistyövanhemmuus lapsen edun toteutumiseksi erotilanteessa ja sen jälkeen. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on osallistua tähän Lape-hankkeen ”Eroauttamisen” osuuteen selvittämällä miten eron jälkeistä tukea tarvitsevat perheet kokevat tulevansa autetuiksi palvelujärjestelmässämme.

Tutkimukseni on laadullinen tapaustutkimus, jonka tarkoituksena on tavoittaa moniäänistä aineistoa eron jälkeisen tuen tarpeesta ja saadun tuen tai tukea vaille jäämisen merkityksistä. Tutkimusaineisto koostuu nuorten keskustelupalstojen viesteistä, vanhempien kirjoitelmista sekä eroperheitä työssään kohtaavien ammattilaisten haastattelusta. Analysoin tutkimusaineistoa teemoittelemalla.

Tutkimustulosten mukaan eron jälkeisen tuen saamisella tai sitä vaille jäämisellä on suuri merkitys sekä lapsen että vanhemman psyykkiselle hyvinvoinnille, eron jälkeiselle vanhemmuudelle, sekä lapsen ja vanhemman väliselle suhteelle. Tutkimuksen perusteella voi todeta, että vanhempien huonovointisuus ja jaksamattomuus kuormittavat lasta enemmän kuin ero sinänsä. Mikäli vanhempi jää negatiivisten tunteiden valtaan, eikä saa niiden käsittelyyn apua, se vaikuttaa myös hänen vanhemmuuteensa. Lapsen näkökulmasta tärkeää on se, että aikuinen pysyy aikuisena kriisitilanteessakin. Lapset eivät halua kuulla asioita, joiden kokevat olevan aikuisten asioita, eivätkä he halua toimia vanhempiensa tukijoina. Kaikkein eniten lapsen ja vanhemman välisen suhteen etäännyttäminen tai muuttumista tämän tutkimuksen perusteella aiheuttaa se, ettei vanhempi eron jälkeisessä kriisissään kykene olemaan aikuinen, johon lapsi voi täysin luottaa. Tämän vuoksi vanhempien oikea-aikaisen ja riittävän tuen saanti on merkityksellistä myös lapselle.

Tutkimukseni nostaa keskeiseksi eropalveluiden haasteeksi vanhempien oikea-aikaisen ja riittävän tukemisen. Mikäli vanhemmat saavat riittävästi tukea eron läpikäymiseen ja eron jälkeisen yhteisen vanhemmuuden jakamiseen, se auttaa myös heidän lapsiaan.

Avainsanat: ero, vanhemmuus, yhteistyövanhemmuus, sosiaalinen tuki

Sisällys

1. JOHDANTO.....	4
2. LAPSIPERHEIDEN TUKEMINEN ERON JÄLKEEN.....	7
2.1 Lapsiperheiden ja vanhemmuuden tuki.....	7
2.2 Eroauttaminen perheiden tukena	9
2.2.1 Lakisääteiset eroauttamisen palvelut lapsiperheiden tukena	9
2.2.2 Järjestöjen ja kirkon tarjoamat eroauttamisen palvelut lapsiperheiden tukena ..	12
3. ERO STRESSIÄ AIHEUTTAVANA MUUTOSTILANTEENA JA KRIISINÄ.....	15
4. ERO AIKAISEMPIEN TUTKIMUSTEN VALOSSA.....	19
4.1 Lapset aikaisemmissa ero tutkimuksissa	19
4.2 Eron jälkeinen vanhemmuus tutkimusten valossa.....	22
5. SOSIAALINEN TUKI.....	26
6. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	30
6.1. Tutkimustehtävät ja –kysymykset	30
6.2 Tapaustutkimus.....	30
6.3 Tutkimusaineiston esittely.....	32
6.4 Tutkimusaineiston teemoittelu	35
6.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	37
7. ERON JÄLKEISEN TUEN TARPEET JA MERKITYKSET	40
7.1 Kokemukset eron jälkeisen tuen tarpeesta.....	40
7.1.1 Kokemukset tuen tarpeesta vanhemman psyykkiselle hyvinvoinnille	40
7.1.2 Kokemukset tuen tarpeesta lapsen psyykkiselle hyvinvoinnille	43
7.1.3 Kokemukset tuen tarpeesta eron jälkeiselle vanhemmuudelle.....	46
7.1.4 Kokemukset tuen tarpeesta lapsen ja vanhemman välisen suhteen säilymiselle	49
7.2 Tuen saamisen merkitykset	53
7.2.1 Emotionaalisen tuen merkitykset.....	53

7.2.2 Instrumentaalisen ja informatiivisen tuen merkitykset.....	55
7.3 Tukea vaille jäämisen merkitykset	60
7.3.1 Emotionaalisen tuen puute ja merkitykset.....	60
7.3.2. Instrumentaalisen ja informatiivisen tuen puute ja merkitykset.....	63
8. YHTEENVETO	70
9. POHDINTA.....	75
LÄHTEET	79

1. JOHDANTO

Vuoden 2013 perhebarometrin mukaan vuosittain noin 30 000 lasta kokee vanhempiensa avioeron (Kontula 2013, 157). Ero kriisi vähentää lapsen perusturvallisuuden kokemusta, usein vain väliaikaisesti, mutta pahimmassa tapauksessa useiksi vuosiksi, mikäli vanhempien välit ovat huonot (Ranssi-Matikainen 2012, 166). Lapsen kannalta olisi äärimmäisen tärkeää, että vanhemmat kykenisivät hyvään yhteistyövanhemmuuteen myös eron aikana ja sen jälkeen. Tämä ei kuitenkaan ole helppoa, etenkin jos ero on tapahtunut yllättäen tai sitä on edeltänyt paljon erilaisia ongelmia. Kohtaan usein työssäni sosiaalityöntekijänä niitä lapsia, joiden vanhemmat eivät ole syystä tai toisesta kyenneet hyvään yhteistyövanhemmuuteen eron jälkeen. Oma kokemukseni on vahvistanut tutkimusten osoittamaa tietoa siitä, miten vahingollisia pitkään jatkuneet huoltoriidat ovat lapsille. Olen työurani aikana myös tunnistanut puutteita ja epäkohtia eroperheiden kohtaamisessa ja auttamisessa. Lapset saattavat jäädä pitkiksi ajoiksi vanhempien riidan keskelle, joka lopulta johtaa olosuhdeselvitykseen ja oikeudenkäyntiin, jotka eivät useimmiten millään tavalla korjaa vanhempien tulehtuneita välejä tai helpota lapsen tilannetta. Näkemykseni mukaan perheitä tulisi pystyä auttamaan huomattavasti nykyistä tehokkaammin ja nopeammin, jotta vanhempien erokriisi ei pitkittyisi.

Tutkimusten mukaan lapsen turvallisuudentunteen ja kehityksen kannalta on tärkeää, että hän saa eron jälkeenkin säilyttää molemmat vanhempansa. Ero kriisissä vanhempien on kuitenkin välillä vaikea ottaa lasta huomioon tai tehdä lapsen edun mukaisia päätöksiä. (Tuomi 2008, 70.) Vanhemmat eivät Hannariikka Linnavuoren (2007, 18) mukaan erokriisissään aina kykene tekemään järkeviä päätöksiä lasta koskien, vaan tarvitsevat siihen viranomaisten apua. Kaikissa eropalveluissa olisikin otettava tämä huomioon ja tuettava vanhempia huomiomaan lapsen näkökulma. Vanhempia tulisi myös auttaa pahimman erokriisin yli, jotta he kykenisivät jatkossa asialliseen vuorovaikutukseen. Kääriäinen (2008, 115) toteaa oman tutkimuksensa johtopäätöksenä, että eron kielteiset vaikutukset lapsiin ja vanhemmuuteen vähenisivät merkittävästi, mikäli vanhemmat suunnittelisivat eroa yhdessä, kantaisivat yhteisen vastuun lapsista, kunnioittaisivat ja tukisivat toistensa vanhemmuutta ja olisivat asiallisessa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa.

Tuomi (2008, 74) toteaa mielestäni oivallisesti, ettei ero ole este lasten tasapainoiselle kehitykselle, vaan se, miten vanhemmat toimivat. Vanhemmat tarvitsevat sen vuoksi

oikeanlaista ja oikea-aikaista apua erokriisissä. Perheneuvolat, perheasiain neuvottelukeskukset sekä erilaiset järjestöt tarjoavat sekä yksilöllistä että vertaistukeen perustuvaa tukea. Internetissä löytyy myös paljon erilaista tukea ja neuvoja eronneille. Vaikka eropalveluita on tarjolla enemmän kuin koskaan ennen, eroperheet kokevat usein jäävänsä vaille konkreettista ja henkistä tukea. (Kauppinen 2013, 153.)

”Erotilanteen palveluilla kohti sovinnollisuutta” on Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaan (Lape-hanke) kuuluva suunnitelma, jonka tavoitteena on erotilanteen palveluiden kokonaisuuden selkeyttäminen ja palveluiden saatavuuden ja tunnettuuden parantaminen. Tavoitteena on eron jälkeinen yhteistyövanhemmuus lapsen edun toteutumiseksi erotilanteessa ja sen jälkeen. Tarkoitukseni on omalla tutkimuksellani osallistua tähän Lape-hankkeen ”Eroauttamisen” osuuteen selvittämällä miten eron jälkeistä tukea tarvitsevat perheet kokevat tulevansa autetuiksi palvelujärjestelmässämme.

Tämän tapaustutkimuksen tarkoituksena on tavoittaa mahdollisimman moniäänistä aineistoa. Tavoitteena on kuulla vanhempien subjektiivisia kokemuksia eron jälkeisestä tuen tarpeesta sekä siitä, mitä merkityksiä tuen saamisella tai sitä vaille jäämisellä on ollut heille. Lasten omakohtaisten kokemusten kautta on tarkoitus saada ymmärrystä siitä, millaista eron jälkeisen tuen tarve on lasten näkökulmasta. Eroperheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten kokemusten kuuleminen täydentää aineiston kokonaisuutta.

Kun vanhemmat eroavat, lapsen merkityksellisimmässä lähisuhteissa tapahtuu muutoksia. Lapsen näkökulmasta ero aiheuttaa muutoksen hänen perhe-elämänsä rakenteisiin riippumatta siitä, onko kyseessä avio- vai avoero. (Karttunen 2010, 65.) Koska sillä ei siis ole merkitystä lapsen näkökulmasta, käytän tässä tutkimuksessa lähinnä käsitettä *vanhempien ero*. Eron jälkeisestä, jaetusta vanhemmuudesta käytän käsitettä *yhteistyövanhemmuus*. Perhe - ja erotutkimuksen kentällä ovat vakiintuneet käsitteet lähi- ja etävanhempi. Koska olen kuitenkin usein työssäni kohdannut vanhempia, jotka kokevat näiden käsitteiden sisältävän arvottavia ulottuvuuksia ja olevan leimaavia, en käytä niitä tässä tutkimuksessa, vaan puhun *lapsen kanssa asuvasta vanhemmasta* ja *lapsesta erillään asuvasta vanhemmasta*. Tässä tutkimuksessa tarkoitan *ammattilaisella* sosiaalityöntekijää tai muuta ammattihenkilöä, joka työssään kohtaa eroperheitä.

Lapsiperheessä tapahtuva ero on ilmiö, jota voisi tarkastella loputtomasti eri näkökulmista. Rajaan tutkimukseni koskemaan eron jälkeistä tukea ja sen merkitystä. Tutkimuksen toisessa luvussa keskityn lapsiperheiden ja vanhemmuuden tukeen ja esittelen eroauttamisen palveluita. Koska ero koetaan usein kriisinä tai voimakasta stressiä aiheuttavana muutostilanteena, käyn kolmannessa luvussa läpi kriisin ja stressin käsitteitä, sekä niiden ilmenemistä erotilanteiden yhteydessä. Neljännessä luvussa kokoan yhteen tutkimusaiheen kannalta oleellista ulkomaista ja kotimaista tutkimusta. Viidennessä luvussa keskityn sosiaaliseen tukeen, joka on tutkimukseni keskeisenä käsitteenä. Tutkimuksen toteutusta esittelen luvussa kuusi ja aineiston analyysin perusteella syntyneitä tutkimustuloksia luvussa seitsemän. Lopuksi tuon esille tutkimustuloksista tehtyä yhteenvetoa sekä pohdintaa siitä, miten tämän tutkimuksen tuloksia voisi hyödyntää erilaisissa eropalveluissa sekä lapsiperheille suunnatuissa peruspalveluissa.

2. LAPSIPERHEIDEN TUKEMINEN ERON JÄLKEEN

Lapsiperheiden ja vanhemmuuden tukea voidaan tarkastella monista eri näkökulmista. Tässä tutkimuksessa keskityn ennen kaikkea siihen vanhempien saamaan eron jälkeiseen tukeen, joka vaikuttaa eron jälkeiseen vanhemmuuteen ja sitä kautta lasten hyvinvointiin. Lopuksi esittelen sekä lakisääteisiä, että järjestöjen ja kirkon tarjoamia eroauttamisen palveluita.

2.1 Lapsiperheiden ja vanhemmuuden tuki

Lapsen kasvatusta ja huolenpito ovat ensisijaisesti vanhempien vastuulla, mutta heillä on oikeus tarvittaessa saada siihen yhteiskunnan tukea. Niiden viranomaisten, jotka työskentelevät lasten, nuorten ja perheiden kanssa, on tuettava vanhempia kasvattajina ja tarvittaessa autettava heitä. (Perälä ym. 2013, 121.)

Lapsiperheiden ja vanhemmuuden tuki voidaan jakaa taloudelliseen tukeen, palveluihin, sekä sosiaaliseen tai psykososiaaliseen tukeen. Erilaisten perheille suunnattujen palveluiden ja hankkeiden tavoitteeksi asetetaan usein lapsiperheiden ja vanhemmuuden tukeminen (engl. *family support, parenting support*) mutta käsitteenä sille ei ole olemassa tarkkaa määritelmää. (Rautio 2016, 22–23.) Myös tutkimuskirjallisuudessa lapsiperheiden ja vanhemmuuden tukeminen ymmärretään laajasti. Pat Dolanin (2002, 241) tutkimuksessa vanhemmat itse määrittelivät lapsiperheiden tuen tarkoittavan sellaista palvelua, joka vaikutti perheiden elämään. Vaikka tuki olisikin kohdistunut vain yhteen perheenjäseneseen, mutta sen nähtiin vaikuttavan positiivisesti myös muihin perheenjäseniin, se koettiin koko perheen tueksi.

Myös lainsäädännöllä turvataan lapsiperheille tarkoitettuja palveluita. Perheet saavat tukea erityisesti lapsilisien ja päivähoidon kautta, mutta myös esimerkiksi neuvolatoiminta, esiopetus, perheneuvonta, lastensuojelu ja huoltajuusasioiden hoito kuuluvat näihin tukimuotoihin. Suomessa nämä tukimuodot ovat tarjolla kaikille lapsiperheille ja ne nähdään vanhempien perusoikeutena, osana kokonaisvaltaista sosiaalisen suojelun politiikkaa. Näkökulman mukaan vanhempia on tuettava heidän roolissaan turvallisen ympäristön tarjoajina lapsilleen. (Rautio 2016, 23–24.)

Vanhemmat tarvitsevat usein tukea sekä sosiaalisilta verkostoilta että yhteiskunnan palvelujärjestelmältä ensimmäisen lapsen odotuksen ja syntymän aikaan. Tuen tarve ei kuitenkaan pääty siihen, sillä vanhemmuuden voidaan nähdä olevan jatkuva oppimis- ja sopeutumisprosessi, johon liitetään myös monenlaisia kulttuurisia odotuksia. (Rautio 2016, 26.) Myös perheen sisäinen toimivuus voi häiriintyä monesta syystä ja siksi perheen sosiaalisen toimivuuden tukeminen on tärkeää (Walden 2006, 48).

Minna Salmen ja Johanna Lammi-Taskulan (2014, 38) mukaan 40 prosenttia työssäkäyvistä vanhemmista kokee huolta omasta jaksamisestaan vanhempana. Lapsiperheille huolta aiheuttavat Halmeen ja Perälän (2014) mukaan monenlaiset asiat, esimerkiksi lapsen sairaus tai oireilu, oppimisvaikeudet, kiusatuksi tuleminen, päihdeiden käyttö ja sosiaalisen median käyttö. Vanhemmat kaipaavat tukea myös parisuhdeongelmiin, taloudellisiin vaikeuksiin, perheessä esiintyviin päihde- tai mielenterveysongelmiin sekä lapsen tapaamisjärjestelyihin. Lapsiperheiden tarvitsema tuen tarve vaihtelee sen mukaan, mikä on huolen syynä ja millaiset ovat perheen voimavarat ja sosiaalinen tukiverkosto. Keskeistä olisi tunnistaa huolta aiheuttavat asiat ja puuttua niihin riittävän varhain. (mt., 224–225.)

Lapsiperheiden riittävän tuen saamisen edellytyksiä ovat palvelujen saatavuus ja saavutettavuus. Valtaosa lapsiperheistä voi hyvin ja he kokevat tarjolla olevien palveluiden olevan riittäviä. Palvelujen saaminen koetaan vaikeammaksi perheissä, joilla on voimavaroja kuormittavia tekijöitä. Tuen saamista vaikeuttavat myös palvelujen puute, puutteellinen tietoisuus palveluista sekä työntekijöiden puutteellinen osaaminen esimerkiksi päihdeongelmien tai kriisitilanteiden hoitoa koskien. Jotkut perheet eivät hae tukea, vaikka sitä tarvitsisivat, sillä esimerkiksi pelko voi estää tuen hakemista. Monet vanhemmat pystyvät myös nimeämään sellaisen tilanteen, jossa olisivat kaivanneet vahvempaa tukea. Esimerkiksi pikkulapsiaika tai vanhempien ero ovat kriittisiä tilanteita, joissa saatu riittävä tuki voi estää suuremman kriisin. (Perälä ym. 2013, 125–126.)

Kotona tapahtuvat muutokset heijastuvat lapseen myös kodin ulkopuolella, joten kaikki lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskentelevät kohtaavat työssään lapsiperheiden eroja. Vaikka neuvolan, päiväkodin tai koulun työntekijöiden perustyönä ei olekaan eroauttaminen, työntekijöiden tulisi osata tukea sekä lasta, että vanhempia ja tarvittaessa ohjata heitä eropalveluiden tuen piiriin. (Koiso-Kanttila 2008, 3.)

2.2 Eroauttaminen perheiden tukena

Suomessa eroamisen kulttuuri on muuttunut viime vuosikymmenten aikana ja se näkyy huoltoriitojen määrän voimakkaana kasvuna. Tämän vuoksi on alettu kiinnittää huomiota eroavien lapsiperheiden auttamiseen ja tukemiseen. Eroauttamisen järjestelmän ja työmuotojen kehittämisessä on alettu painottaa psykologista ja sosiaalista asiantuntemusta. (Hämäläinen 2012, 190.) Suurin osa vanhemmista kykenee hoitamaan erotilanteen hyvin, eikä perhe tarvitse eron aikana tai sen jälkeen minkäänlaista tukea. Osa vanhemmista ei kuitenkaan kykene rakentamaan, lapsen edun mukaiseen yhteistyöhön ja nämä perheet olisi sosiaalityössä tunnistettava ajoissa. Eroauttamisessa ja eropalveluita järjestettäessä haasteena nähdään se, että erotilanteessa vanhemmat joutuvat samanaikaisesti sekä neuvottelemaan asioista keskenään, että tekemään viranomaisten kanssa lastaan ja itseään koskevia sopimuksia. Erokriisin ja riitojen keskellä vanhemmista voi tuntua helpommalta tehdä sopimus lastenvalvojan luona kuin keskustella keskenään. Sopimukset, jotka tehdään ilman yhteisiä keskusteluja saattavat aiheuttaa lapsille ja vanhemmille harmeja usean vuoden ajan. (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009, 41.)

Suomessa monet tahot, kuten lastenvalvojat, perheneuvojat, pariterapeutit ja lakimiehet toimivat eroavien ja eronneiden vanhempien tukena lapsiin liittyvissä asioissa. Nykyisessä palvelujärjestelmässämme ei kuitenkaan ole riittävästi paikkoja ja valmiuksia tarttua eroriitelyyn tarpeeksi ajoissa, kun konfliktinratkaisumeteista olisi vielä apua. Erityisesti lapsen arkeen liittyvien erimielisyyksien selvittämiseen ja ratkaisemiseen ei näytä palvelujärjestelmässä olevan paikkoja eikä keinoja. (Mattiila-Aalto ym. 2012, 236.) Myös Kauppisen (2013, 5) mukaan eroneuvonta- ja tukipalveluja on saatavilla liian vähän ja niitä olisi kehitettävä ennaltaehkäisevään suuntaan.

2.2.1 Lakisääteiset eroauttamisen palvelut lapsiperheiden tukena

Erotilanteeseen liittyvistä lakisääteisistä palveluista säädetään sosiaalihuoltolaissa (1301/2014). Lapsiperheissä tapahtuvien erotilanteiden kannalta keskeisiä palveluita ovat lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen vahvistamiseen ja ratkaisemiseen liittyvät tehtävät, perheasioiden sovittelu, kasvatus- ja perheneuvonta, sosiaalityö, perhetyö ja kotipalvelu sekä lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten valvonta. Nämä palvelut ovat

sosiaalihuoltolain mukaan kunnan järjestämisvastuulle kuuluvia ja kunnat voivat tuottaa palvelut itse tai ostaa ne yksityisiltä palvelutuottajilta, järjestöiltä tai yrityksiltä. (Juurikko & Kalmari 2016, 4.)

Eron jälkeen vanhempien on tehtävä sopimus lasten asumiseen, tapaamisoikeuteen, huoltoon ja elatukseen liittyen, ja lastenvalvojen tehtävänä on vahvistaa nämä vanhempien väliset sopimukset. Lastenvalvoja avustaa vanhempia sopimuksen tekemisessä ja laatii sovitusta asioista asiakirjan lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain mukaisesti (361/1983). Lastenvalvojen työskentelykäytännöt vaihtelevat kunnasta riippuen. Mari Antikainen (2007, 73–75) erottaa lastenvalvojan asiantuntijuutta ja käytäntöjä tarkastelevassa tutkimuksessaan kaksi erilaista työotetta. Sopimusteknisen työotteen mukaan sopimus tehtiin vanhempien tahdon mukaisesti, kun taas psykososiaalinen työote painotti perhetilanteen kokonaisvaltaisuutta. Juha Hämäläisen (2012, 190) mukaan sopimusteknisellä työotteella tuskin on mahdollista toteuttaa lain edellyttämää lapsen läheisten ihmissuhteiden sekä turvan ja hellyyden turvaamista, ja sen vuoksi tarvitaankin psykososiaalista työtapaa.

Avoliittolain (234/1929) 20 §:n mukaan perheessä esiintyvät ristiriidat ja oikeudelliset asiat on pyrittävä aina ensi sijassa selvittämään asianosaisten välisissä neuvotteluissa ja ratkaisemaan sopimuksella. Silloin, kun perheessä esiintyy ristiriitoja, tai kun lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen tai sopimuksen noudattamisessa ilmenee ristiriitoja, on perheasioiden sovittelijoiden annettava pyynnöstä apua ja tukea. Avoliittolain 21 §:n mukaan sovittelijan tulee pyrkiä saamaan aikaan avoin ja luottamuksellinen keskustelu perheenjäsenten välillä ja löytää yhteinen ymmärrys siitä, miten ristiriidat voidaan ratkaista kaikkien asianosaisten kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Sovittelijan on erityisesti kiinnitettävä huomiota perheeseen kuuluvien alaikäisten lasten aseman turvaamiseen. Sovittelijan tulee myös avustaa asianosaisia sopimusten tekemisessä. (Juurikko & Kalmari 2016, 5.) Myös Ofra Ayalonin ja Adina Flasherin (1997) mukaan sovittelija edustaa sovitteluprosessissa lasta ja nostaa esiin lapsen näkökulman asioihin. Heidän mukaansa perheasioiden sovittelun avulla vanhempien tulisi saada tukea, joka vähentäisi katkeruuden ja syyllisyyden tunteita. Sovittelun tulisi myös helpottaa sovinnon tekoa, jotta molemmat vanhemmat pääsisivät hyväksyttävään sopimukseen sekä liiton päättämisestä, että uusien roolien määrittelemisestä. (mt., 25.) Perheasioiden sovittelulle ei ole olemassa määrämuotoa, vaan sovittelua tarjoavat toimipaikat ovat kehittäneet omia toimintakäytäntöjä. Sovittelu on

kuitenkin aina lyhytkestoista, konkreettista ja tulevaisuuteen keskittyvää. Parhaimmillaan sovittelun avulla voidaan lisätä kommunikaatiota ja vuorovaikutustaitoja. (Taskinen 2001, 53–54.)

Mikäli vanhemmat eivät pääse sopimukseen, he voivat tehdä lapsen asuinpaikan kärjäoikeudelle hakemuksen lapsen huollon, asumisen, tapaamisoikeuden ja elatusavun määräämiseksi. Kärjäoikeus voi asiaa käsitellessään pyytää perheen tilanteesta selvityksen sosiaalitoimelta. Tämän olosuhdeselvityksen tekijät perehtyvät lapsen ja vanhempien tilanteeseen tapaamalla vanhempia ja lapsia yhdessä ja erikseen. Olosuhdeselvityksen yhteydessä voidaan tarvittaessa pyytää lasta tai vanhempia koskevia tietoja muilta viranomaisilta tai toimijoilta esimerkiksi päivähoidosta, koulusta, terveydenhuollosta tai poliisilta. Huoltoriitaa voidaan sovittaa myös kärjäoikeudessa.

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien riitojen käsittelyssä tavoitteena ei ole sovinto sinällään vaan lapsen etu. Sovinto kuitenkin yleensä vähentää vanhempien välisiä ristiriitoja ja on siten lapsen edun mukaista. Koska sovinnon löytäminen lapsia koskevissa riidoissa on keskeisen tärkeää, lähdettiin Suomessa kokeilemaan asiantuntija-avusteista tuomioistuinsovittelua. (Oikeusministeriö 2010). Asiantuntija-avusteinen tuomioistuinsovitte-
telu toteutetaan kahden eri ammattikunnan edustajan yhteistyönä; tuomarin avustajana toimii asiantuntija eli useimmiten lasten asioihin perehtynyt psykologi tai sosiaalityöntekijä. Asiantuntija-avustajan käyttäminen on vanhemmille maksutonta. (Juurikko & Kalmari 2016, 6.)

Perheneuvoloiden tehtävänä on tuottaa sosiaalihuoltolain 26 §:n mukaisia kasvatus- ja perheneuvonnan palveluja. Kasvatus ja perheneuvontaa annetaan lasten, nuorten ja lapsiperheiden psyykkisen hyvinvoinnin ja elämänhallinnan tukemiseksi. Työskentely räätälöidään aina lapsen ja perheen tilanteen ja tarpeiden mukaan. Työskentely voi olla pitkäkestoista ja hoidollista (esim. pariterapia) tai kriisin selvittelyä tai se voi olla esimerkiksi eroneuvontaa. Osassa perheneuvoloista järjestetään myös vertaistukiryhmiä eron kokeneille vanhemmille ja lapsille. (Juurikko & Kalmari, 2016, 5.) Sirkka Alhon (2017, 146) mukaan perheen sisäiset ristiriidat, kuten erotilanteet ja aikuisten vaihtuvat ihmissuhteet ovat usein perheneuvolaan hakeutumisen syynä.

2.2.2 Järjestöjen ja kirkon tarjoamat eroauttamisen palvelut lapsiperheiden tukena

Järjestöt tuottavat erilaisia eroauttamisen palveluita hyvin laajasti. Järjestöjen toiminnassa korostuvat vapaaehtois- ja vertaistoiminta. Järjestöjen lisäksi kirkon perheasioiden neuvottelukeskukset tuottavat sekä lakisääteisiä palveluja että muita eropalveluita. Monia palveluja toteutetaan myös yhteistyössä eri toimijoiden kesken, esimerkiksi kunta-järjestö yhteistyönä. (Juurikko & Kalmari 2016, 6.)

Kirkon perheasiain neuvottelukeskukset tarjoavat ammatillista keskusteluapua parisuhteen kysymyksissä sekä erilaisissa elämän kriisitilanteissa. Palvelut ovat maksuttomia, luottamuksellisia ja kaikille avoimia. Kirkon perheneuvonnan tarjoamia palveluita ovat pariterapia, yksilökeskustelut, eroryhmät ja lakisääteinen perheasioiden sovittelu. Perheneuvontatyön keskiössä on tukea vanhemmuutta ja auttaa vanhempia ymmärtämään eron vaikutukset lapsen näkökulmasta. Perheasian neuvottelukeskuksissa tavataan pääsääntöisesti vanhempia, mutta työskentelyn tavoitteena on lasten hyvinvoinnin turvaaminen ja lasten edun toteutuminen perheen kriisitilanteissa. (Kohtaaminen kantaa. 2017, Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 56.)

Ensi- ja turvakotien liitto on valtakunnallinen lapsi- ja perhejärjestö, joka järjestää monenlaista tukea eron kokeneille lapsiperheille. Eroneuvo tarjoaa mahdollisuuden osallistua ryhmämuotoiseen palveluun kertaluonteisesti ja se tarjoaa sekä tietoa että vertaistukea eroa pohtiville ja jo eronneille vanhemmille ja heidän läheisilleen. Eroneuvon tavoitteena on tukea vanhempien erosta selviytymistä ja eron jälkeistä vanhemmuutta. Palvelun tiedollisen tuen tavoitteena on auttaa vanhempia jäsentämään ja ymmärtämään sekä omaa että lapsen tilannetta. Eroneuvon keskiössä onkin lapsen tarpeiden ja näkökulman esiin nostaminen. Eroneuvo-palvelua toteuttavat sosiaalialan ammattilaiset yhdessä vapaaehtoistyöntekijöinä toimivien eronneiden vanhempien kanssa. Näiden vapaaehtoisten vanhempien ja asiakkaiden välisessä sekä asiakkaiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa toteutuu eroneuvon vertaistuki. Vertaistuen tavoitteena on kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisen kokemus. Vertaistuen avulla kannustetaan asiakasta ottamaan vastuu omista ratkaisuisistaan ja rohkaistaan avun hakemiseen. Tilaisuudessa on vetäjän eroalustuksen jälkeen mahdollisuus keskustella eroamiseen, eron jälkeiseen vanhemmuuteen ja lapsiin liittyvistä teemoista. Vertaiskahviloissa on mahdollisuus tavata muita eronneita vanhempia

ja jakaa ajatuksia ja kokemuksia muiden samassa elämäntilanteessa olevien kanssa. (Hietanen ja Lahtiharju 2009, 13.)

Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmien tavoitteena on tukea eron jälkeistä vanhemmuutta ja vanhempien välistä yhteistyötä. Vanhemman neuvo -ryhmät työskentelevät Ensi- ja turvakotien liiton Neuvokeskuksen kouluttamien ammattilaisen ohjauksessa ja ne kokoontuvat kahdeksan kertaa. Ryhmiä kokoontuu ympäri Suomea. (Mykkänen-Hänninen 2009,14) Syksyllä 2017 järjestettiin ensimmäinen Vanhemman neuvo -ryhmä myös verkossa. Outi Ruishalmeen ja Liisa Saariston (2007, 106) mukaan tutkimukset osoittavat ryhmämuotoisen tuen olevan hyväksi kriisistä toipumisessa. Erityisesti vertaistuen merkitys psykososiaalisen tuen muotona on kasvanut.

Koska lapset eivät voi hahmottaa omaa asemaansa tai omia oikeuksiaan yhteiskunnallisessa palvelujärjestelmässä, heillä on oikeus saada huolenpitoa ja turvaa vanhemmiltaan. Mikäli tämä vanhempien antama turva syystä tai toisesta pettää, lasten on voitava luottaa yhteiskunnan järjestämään apuun. (Hurtig 2003, 36.) Lapsille on kuitenkin tarjolla hyvin vähän palveluita vanhempien eron jälkeen. Lasten eroryhmiä järjestetään lähinnä vain isoimmissa kaupungeissa Ensi- ja turvakotien, perheneuvoloiden, Mannerheimin lastensuojeluliiton (MLL) sekä Kasper -Kasvatus- ja perheneuvonta ry:n toimesta. Soili Poijulan (2007) mukaan lapsi saa ryhmässä kokemuksen siitä, ettei ole ainoa, jonka vanhemmat ovat eronneet ja auttaa siten vähentämään lapsen mahdollisesti kokemaan häpeän tunnetta. Vertaistukiryhmiin osallistumisen on todettu vahvistavan lasten itsetuntoa ja sosiaalisia taitoja, joten niistä on hyötyä lapsille myös ryhmän jälkeen. (mt., 242–243.)

Erotilanteeseen on saatavilla myös monipuolista tukea ja tietoa myös verkossa. Ajantasaista tietoa paikallisista eropalveluista on saatavilla Ensi- ja turvakotien liiton ylläpitämästä Apuaeroon.fi nettiportaalista. Verkkokriisikeskus Tukinet on myös internetissä toimiva alusta eri järjestöjen tarjoamille kriisi- ja tukipalveluille. Väestöliitolla on verkossa monenlaisia palveluita erotilanteeseen liittyen. Kasper -Kasvatus- ja perheneuvonta ry on kehittänyt verkkopalveluita erityisesti lapsille ja nuorille. (Juurikko & Kalmari 2016, 6.)

Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi keväällä 2017 vanhemmuussuunnitelman, joka on kehitetty osana Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa (LAPE). Tämän ensimmäisen suomenkielisen vanhemmuussuunnitelman esikuvina ovat olleet Australiassa ja Englannissa

käytössä olevat vanhemmuussuunnitelmat (*parenting plan*). Suunnitelma on tarkoitettu tueksi ja apuvälineeksi eron jälkeiseen vanhemmuuteen. Sen tarkoitus on auttaa vanhempia keskustelemaan asiallisesti ja sopimaan lapsen arjen asioiden järjestämisestä ja keskinäisestä työnjaosta. (STM, Vanhemmuussuunnitelma.)

3. ERO STRESSIÄ AIHEUTTAVANA MUUTOSTILANTEENA JA KRIISINÄ

Ero ei ole erillinen kokemus, vaan se kytkeytyy monimutkaiseen tapahtumasarjaan, jossa esiintyy monia stressitekijöitä ennen ja jälkeen eron (Pulkkinen 2002, 18.) Koska ero koetaan usein kriisinä tai voimakasta stressiä aiheuttavana muutostilanteena, käyn tässä luvussa läpi kriisin ja stressin käsitteitä, sekä niiden ilmenemistä erotilanteiden yhteydessä.

Stressi tarkoittaa Poijulan (2007,19) mukaan kuormitusta, räsitusta ja painetta. Lapsiperheiden elämänkulkuun sisältyy usein muutoksia, jotka kuluttavat voimavaroja. Vaikka elämänmuutos olisi myönteinen, esimerkiksi muutto uuteen kotiin, se aiheuttaa perheenjäsenille stressiä. (Halme ja Perälä 2014, 223.) Jouko Kiisken (2011, 156) mukaan elämänkulkuun kuuluvana epänormatiivisena tapahtumana vanhempien ero on yksi eniten stressiä aiheuttavista tilanteista. Kiiski kuitenkin epäilee eroon liittyvän stressin olevan nykyään pienempää kuin aiemmin, avioeron ollessa kulttuurisesti hyväksytympää kuin vielä muutama vuosikymmen sitten.

Risto Karttusen (2010) mukaan vanhempien on eron jälkeen selvitettävänäan sekä henkilökohtainen psyykinen erokriisi että keskinäisen yhteistyön ja vanhemmuuden kriisi. Lasten kannalta merkittävää on se, miten heidän vanhempansa näistä kriiseistä selviytyvät. Karttusen mukaan monissa vanhempien eron jälkeistä sopeutumista käsittelevissä tutkimuksissa käytetään viitekehyksenä perheen stressin teoriaa (*family stress and coping theory*). Tämän teorian mukaan vanhempien sopeutuminen riippuu kolmesta päätekijästä: painetekijöiden kasautuminen, vanhempien voimavaratekijät stressin käsittelyyn sekä stressaavaa tapahtumaa koskevat määrittelyt. *Kasautuvia stressitekijöitä* eron yhteydessä ovat esimerkiksi läheisten ihmisten etäännyminen ja taloudelliset vaikeudet. *Voimavaratekijöitä* puolestaan ovat ystävien ja sukulaisten tuki, työ sekä taloudellinen turvallisuus. Vanhempien sopeutumiseen vaikuttaa myös *puolisoiden erilainen tilanteen määrittely*. Eroa hakenut osapuoli kokee eron aiheuttamat muutokset myönteisinä ja toinen osapuoli taas saattaa kokea eron hylkäämisinä ja epäonnistumisena. (mt., 68–69.)

Myös Kontulan (2013) mukaan eron jälkeinen stressi on erilainen aloitteellisella ja jätetyllä osapuolella. Ne vanhemmat, jotka tulevat jätetyiksi, saattavat kokea katastrofin tunnetta, joka liittyy hylätyksi tulemisen kokemukseen. Miehillä perhesuhteiden menettäminen

aiheuttaa enemmän stressiä kuin naisille, sillä miesten sosiaaliset suhteet rakentuvat naisia enemmän parisuhteen ja perheen varaan. (mt., 205–206.)

Vanhempien erosta aiheutuu usein suuria elämän muutoksia, jotka voivat johtaa muutostilanteen jälkeiseen stressitilaan, mutta ero voi sisältää myös traumaattisen kriisin piirteitä. (Kauppinen 2011, 15). Johan Cullbergin kriisiteoria sopii edelleen hyvin erilaisten kriisitilanteiden kuvaamiseen. Cullberg (1991, 17) jakaa kriisit äkillisistä ja odottamattomista ulkoisista koettelemuksista johtuviin traumaattisiin kriiseihin sekä normaaliin elämään kuuluviin kehitys- tai elämänkriiseihin. Cullbergin mukaan parisuhteen äkillinen tai odottamaton katkeaminen järkyttää ihmisen perusturvallisuutta ja johtaa kriisireaktioihin. (mt., 127.) Myös Osmo Kontulan (2013, 186) tutkimuksen mukaan ero aiheuttaa kriisin etenkin niille ihmiselle, jotka ovat ennen eroa kokeneet olevansa hyvässä parisuhteessa ja ero tulee siten heille yllätyksenä. Kontulan mukaan ero voi olla yksilölle hyvin järkyttävä kokemus ja se voi johtaa hyvinvoinnin heikkenemiseen. Ulla Pettilä ja Lea Yli-Marttila (1999, 41) näkevät eron olevan aina traumaattinen kriisi, koska erossa parisuhde lakkaa olemasta ja ihminen joutuu päästämään irti entisestä kyetäkseen luomaan jotain uutta tilalle. Samalla ihminen joutuu myös pohtimaan omaa tapaansa olla puolisona, samoin kuin omaa vanhemmuuttaan.

Cullberg (1980) jakaa kriisiteoriassaan kriisin vaiheet shokkivaiheeksi, reaktiovaiheeksi, korjaamisvaiheeksi ja uudelleen suuntautumisen vaiheeksi. Salli Saari (2003) on myöhemmin soveltanut tätä Cullbergin käyttämää jäsentelyä. *Psyykinen sokkivaihe* kestää yleensä muutamasta tunnista vuorokauteen. Silloin mieli suojaa ihmistä sellaiselta tiedolta tai kokemukselta, jota se ei pysty ottamaan vastaan tai ei kestä. Mieli ikään kuin ottaa aikalisän. Tälle vaiheelle on tyypillistä suuri ristiriita sisällä olevan kaaoksen ja ulkoisen käytöksen ja toimintakyvyn välillä. *Reaktiovaiheessa* ihminen tulee tietoiseksi tapahtuneesta ja sen merkityksestä omalle elämälle. Reaktiovaiheelle ovat tyypillisiä monenlaiset tunteet; suru, viha, epätoivo, pelko, ahdistus, sekä itsesyytökset. Myös psykosomaattiset oireet ovat tavallisia. Reaktiovaihe kestää useimmiten kahdesta neljään päivään. Sokki ja reaktiovaiheessa ihminen on yleensä halukas puhumaan kokemuksestaan. *Työstämis- ja käsittelyvaiheeseen* siirryttäessä tapahtuneesta ei enää halutakaan puhua, vaan kokemuksen työstäminen kääntyy sisäänpäin. Tuolloin osa tarkkaavaisuudesta suuntautuu kokemuksen käsittelyyn, jonka vuoksi tämän vaiheen tyypillisiä oireita ovat muisti- ja keskittymisvaikeudet. Tavallista on myös ärtyisyys ja tavanomaisen sietokyvyn

menettäminen. Tapahtuneen hyväksymisen kautta ihminen alkaa pikkuhiljaa sopeutua niihin muutoksiin, joita tapahtuma on aiheuttanut. Tässä *uudelleen orientoitumisen vaiheessa* ihminen vähitellen luopuu menneestä ja luopumisen kautta vapautuu tilaa uudelle. (Saari 2003, 42–67.) Onnistuneeseen käsittelyprosessiin kuuluu, että ihminen kykenee kohtaamaan ja hyväksymään tapahtuneen. Mikäli tapahtuneeseen liittyvä kipu, ahdistus ja tuska yritetään kieltää, voi seurauksena olla Pettilän ja Yli-Marttilan (1999, 22) mukaan katkeruutta, tunnetason sulkeutuneisuutta ja ulkopuolisuuden tunnetta. Kriisien kohtaaminen edellyttää kuitenkin riittävää turvallisuuden tunnetta ja rohkeutta käsitellä tapahtunutta. Eron aiheuttamissa traumaattisissa kriiseissä on Saaren (2003, 95) mukaan se vaara, että mikäli totuutta ei kyetä psykologisesti hyväksymään, se johtaa katkeruuteen, vihaan sekä usein jopa vuosia kestäviin oikeusprosesseihin, jotka tuottavat psyykkistä kärsimystä sekä lapsille että vanhemmille.

Poijula (2007) määrittelee kriisin tarkoittavan käänteentekevää muutosta, vaarallista taitekohtaa, ratkaisua tai mahdollisuutta yksilön elämässä. Kaikissa stressiä aiheuttavissa tilanteissa tietyt tasapainottavat tekijät voivat saada aikaan tasapainon palautumisen ja kriisin välttämisen. Tällaisia tasapainottavia tekijöitä ovat tapahtuman realistinen havaitseminen, tuen saaminen ja oikeiden ratkaisukeinojen löytäminen. Mikäli yksi tai useampi tasapainottava tekijä puuttuu, se voi aiheuttaa kriisin puhkeamisen ja estää ongelman ratkaisemisen. (mt., 28–29.)

Ero ei ole stressiä aiheuttava muutostila ja kriisi pelkäänsä vanhemmille, vaan myös lapsille. Riitta Jallinoja (2000, 167) toteaaakin eron olevan katastrofi, josta vanhemman täytyisi selvitä itse ja auttaa sen lisäksi myös lapsensa selviytymään siitä. Myös Ayalon ja Flasherin (1997, 17) mukaan avioeron voidaan nähdä uhkavan sekä vanhempien että lasten psyykkistä hyvinvointia. Eron aiheuttamat muutokset elämäntavassa aiheuttavat voimakasta henkistä stressiä, horjuttavat perheen tasapainoa ja synnyttävät painetta uusiin järjestelyihin. Heidän mukaansa erosta ylipääseminen vaatii perusteellista ymmärrystä ja näkemystä perheyksikön hajoamisen syistä ja myös uusien vanhemmuusmallien aktiivista etsintää. Poijulan (2007, 28) mukaan onnistunutta lapsia koskevaa kriisin teoriaa ei ole onnistuttu luomaan, joten lapsiin sovelletaan aikuisten kriisiteorioita.

Ayalon ja Flasherin (1997) mukaan pienet lapset aistivat ja reagoivat pienimpäänkin värähdykseen perheen tasapainossa. Vanhemmat usein ajattelevat, että lapset eivät kärsi

vanhempien ongelmista, koska eivät niistä kuule. Lapset kuitenkin kokevat tapahtumat ympärillään vanhemman välityksellä. Lapset ovat joustavampia ja muutoksille avoimempia kuin aikuiset, mutta he ovat myös hyvin riippuvaisia suhteessa aikuisiin. Tämä tekee lapset hyvin haavoittuviksi vanhempien elämässä tapahtuville muutoksille. (mt., 19.) Aikuisilla on Saaren (2003) mukaan tapana aliarvioida ja vähätellä lasten kykyä huomata ja havaita tapahtumia. Erotilanteissa vanhemmat ajattelevat, että lapset eivät kuule heidän riitojaan, eikä niistä sen vuoksi tarvitse lasten kanssa puhua. Vanhemmat myös aliarvioivat lasten kykyä ymmärtää ja käsitellä ikäviä tapahtumia. Suurin ongelma lasten kokemusten käsittelylle muodostuukin siitä, että lapset ovat riippuvaisia aikuisten kyvystä käsitellä kokemuksia heidän kanssaan. (mt., 251–252.) Aikuisten tulisi aktiivisesti kysellä rohkaista lasta ilmaisemaan tunteitaan puhumalla tai esimerkiksi leikin avulla (Ruishalme ja Saaristo 2007, 55).

Erokriisi saattaa Riikka Koskelan (2009, 16) mukaan merkitä jollekin ihmisille vapautumista ja mahdollisuutta johonkin uuteen, mutta joillekin se taas aiheuttaa voimakasta jumiutumista vihaan ja katkeruuteen. Erokriisissä vanhemmat saattavat tuoda esille katuvansa esimerkiksi yhdessä oloaan tai naimisiin menoaan. Francoise Dolton ja Ines Angelinon (2005, 30–31) mukaan lapsi voi tuolloin ajatella, että vanhemmat katuvat myös hänen syntymäänsä. Lapsi saattaa myös kokea, että hänen täytyy samaistua toiseen vanhempaansa ja pahimmassa tapauksessa lakata rakastamasta toista vanhempaa.

Ero on kriisi, joka horjuttaa itsetuntoamme, mutta Pettilän ja Yli-Marttilan (1999, 22) mukaan kriisin läpityöskentely lisää sekä itsetuntoa että itsetuntemusta ja sitä kautta ihminen luo omaa selviytymishistoriaansa. Onkin siis tärkeää tukea vanhempia niin, että heillä on mahdollisuus kriisin läpityöskentelyyn ja sitä kautta hyvään eron jälkeiseen vanhemmuuteen. Koska sosiaalisen tuen on nähty olevan eron kokeneille yksi keskeisimmistä selviytymiskeinoista (Kiiski 2011), valitsin myös tutkimukseni keskeiseksi käsitteeksi sosiaalisen tuen, jota esittelen myöhemmin.

4. ERO AIKAISEMPIEN TUTKIMUSTEN VALOSSA

Erotutkimusta on tehty Suomessa paljon ja monista eri näkökulmista. Jouko Kiiski (2011) on tutkinut eron syitä ja eron kokemista. Erosta toipumista ovat tutkineet mm. Arja Hemminki (2010) ja Anneli Kimpimäki (2012). Jari Koskela (2009) on tutkinut eron vaikutusta miehiin. Eron jälkeistä vanhemmuutta ovat puolestaan tutkineet mm. Tiina Hokkanen (2005) sekä Mari Broberg ja Mia Hakovirta (2009). Huoltoriitoja eri näkökulmista ovat tutkineet mm. Juha Hämäläinen (2010) Risto Karttunen (2010).

Perheiden saamaa eron jälkeistä tukea on tutkittu Suomessa vähän. Aino Kääriäinen (2009) on tutkinut vanhemmuutta, vertaisuutta ja eropalveluita Lastensuojelun Keskusliiton Neuvo-projektiin (2005–2009) liittyen. Näenkin Kääriäisen tutkimuksen olevan lähimpänä omaa tutkimustani. Se, että eron jälkeistä tukea, tuen tarvetta ja merkityksiä on tutkittu vähän, tuottaa toki omat haasteensa tälle tutkimukselle, mutta toisaalta se myös motivoi tuottamaan tietoa aiemmin vähän tutkitusta näkökulmasta. Koska olen kiinnostunut erityisesti siitä, miten tuen saaminen tai vaille jääminen vaikuttaa lapsiin, tarkastelen erityisesti niitä tutkimuksia, joissa on tutkittu eron vaikutusta lapsiin. Eron jälkeistä vanhemmuutta tarkastelen myös lapsen näkökulmasta.

4.1 Lapset aikaisemmissa ero tutkimuksissa

Ero aiheuttaa Kääriäisen (2009, 29) tutkimuksen mukaan vanhempien elämään ristipaineen, joka seuraa mukana ainakin lasten aikuistumiseen saakka. Ero on yhtäältä henkilökohtaisen elämän kriisi, josta on välttämätöntä yrittää toipua psyykkisesti. Tähän toipumiseen kuuluu entisen elämän traumojen työstäminen ja taakse jättäminen, sekä uuteen elämään suuntautuminen. Tämän yksilöllisen prosessin rinnalla vaikuttaa kuitenkin myös paine turvata lapselle mahdollisimman eheä ja pysyvä perhesuhteiden piiri. Nykyisen vanhemmuuskäsitysten vaikutuksesta tämä ristipaine on hyvin voimakas. Kääriäisen mukaan lapsen kannalta oleellista on se, miten eronneet vanhemmat sietävät tätä ristipainetta ja sen kautta elämäänsä heijastuvia eri odotuksia. (mt., 29–30.)

Eniten eroja tapahtuu 2–4 -vuotiaiden lasten perheissä (Kontula 2013, 30), juuri siinä ikävaiheessa, kun lapsilla on useita samanaikaisia kehityshaasteita, joihin he tarvitsevat jatkuvaa vanhempien tukea. Lasten mielenterveyden näkökulmasta tätä voidaankin Heli

Pruukin ja Jari Sinkkosen (2017, 11) mukaan pitää huolestuttavana, sillä erokriisin keskellä vanhemmilla ei ole välttämättä riittävästi voimavaroja tukea lasta. Lasten selviytymisen kannalta on ollut haitallista, että aikuiset ovat virheellisesti ajatelleet lasten selviytyvän helposti sellaisestakin, mikä on aikuiselle ylivoimaisen vaikeaa (Poijula 2007, 11).

Lapset ovat hyviä ennakoimaan vanhempien eroa, joten eron vaikutukset tuntuvat usein lapsissa jo ennen varsinaista eroa. Lapset ovat usein vihaisia, masentuneita, surullisia ja kokevat tullessa hylätyiksi. He saattavat myös pelätä olleensa syynä vanhempiensa eroon. Lapsi tarvitsee erossa ennen kaikkea turvaa ja hyväksyntää omille tunteilleen. Siihen, miten lapsi reagoi vanhempiensa eroon, vaikuttavat lapsen ikä, persoonallisuus ja kasvuhistoria. (Taskinen 2001, 12–13.) Poijulan (2007) mukaan pienten lasten reaktio vanhempien eroon on suru ja isommilla lapsilla se on usein viha. Iästä riippumatta lapset kokevat ainakin hetkellisen luottamuksen menetyksen vanhempiaan kohtaan. Lapset kokevat myös turvattomuutta, kun päivittäiset rutiinit muuttuvat toisen vanhemman muuttaessa pois kotoa. Jos lapset joutuvat näkemään paljon vanhempiensa riitoja, he saattavat reagoida tilanteeseen voimakkaalla vihalla, mikä vanhemmille näyttäytyy tottelemattomuutena. Vanhempien eron aiheuttaman suruprosessin aikana lapsella saattaa esiintyä hetkellisesti esimerkiksi kouluarvosanojen laskua. Ammattiapua lapsi tarvitsee, mikäli hän jää pois koulusta, ei tee lainkaan koulutehtäviä, käyttäytyy aggressiivisesti, käyttää päihteitä tai jos lapsella havaitaan merkkejä masennuksesta. (mt., 236–239.)

Kauppinen (2013, 26) huomauttaa, että lasten sopeutumista vanhempien eroon helpottaa, jos vanhemmat pystyvät itse sopeutumaan eroonsa. Useat vanhemmat kykenevätkin Kauppisen tutkimuksen mukaan jopa parempaan vanhemmuuteen eron jälkeen, jolloin lasten voidaan nähdä hyötävän vanhempien erosta. Vanhempien kyky asettua lapsensa asemaan ja pohtia eroa lapsen näkökulmasta, auttaa lasta selviytymään eron aiheuttamasta hämmennyksestä. Lapset kokevat todennäköisesti eroon liittyvää kipuilua vähemmän, kun perheen sisällä keskustellaan yhdessä eroon liittyvistä tunteista ja eron tuomista muutoksista. (Kääriäinen 2008, 80.) Roger L. Hutchinson ja Sharon L. Spangler-Hirsch (2014, 15) ovat nostaneet esiin tekijöitä, joiden on kansainvälisten tutkimusten mukaan todettu auttavan lapsia sopeutumaan vanhempien eroon. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi vanhempien kyky ratkaista eron jälkeiset riidat ja vihan tunteet, lähivanhemman kyky huolehtia lapsesta, etävanhemman kyky ylläpitää läheinen suhde lapseen sekä lapsen omat selviytymiskeinot.

Norjalainen Kari Moxnes (2003) on lasten erokokemuksia koskevassa tutkimuksessaan selvittänyt lasten sopeutumista vanhempiensa eroon. Moxnesin mukaan kansainvälisissä erotutkimuksissa on nähtävissä kolme erilaista teoriaa selityksinä sille, miksi avioeron voidaan nähdä olevan riski lasten hyvinvoinnille. Ensimmäkin ero aiheuttaa muutoksia lapsen asumisessa ja perheen tuloissa. Toiseksi eron aiheuttamien muutosten nähdään aiheuttavan lapsille merkittävää sosiaalista stressiä. Näiden kahden teorian mukaan eron aiheuttamat muutokset olisivat lapsen kannalta pelkästään negatiivisia. Kolmannen teorian mukaan eron nähdään olevan riski sen vuoksi, että perheen rakenne sekä lapsen ja vanhemman välinen suhde muuttuvat. Tämän teorian mukaan eron aiheuttamat muutokset voivat olla joko negatiivisia tai positiivisia. Moxnes toteaa tutkimuksensa johtopäätöksissä, että lapsen kannalta merkityksellisintä on se, että ennen eroa olemassa ollut ydinperhe kykenee jakautumaan ”kahden ytimen” perheeksi (*binuclear family*). Eli vaikka perheen rakenne muuttuu, lapsi saa säilyttää perheensä. Vanhempien kyky keskinäiseen yhteistyöhön on siis merkittävin keino vähentää eron aiheuttamia muutoksia lapsen elämässä ja siten vähentää eron negatiivisia vaikutuksia lapsiin. (mt., 132–133, 145.)

Kristiina Väyrynen (2008) on havainnut omassa lisensiaatin tutkimuksessaan ”Lapsen tuska huoltoriidassa - elämää vanhempien välissä”, miten huoltoriitaprosessi ei ole lasten näkökulmasta erillinen tapahtuma, vaan se laajenee lapsen elämässä moniin arjen tilanteisiin jo ennen huoltoriidan alkua, sen aikana ja sen päättymisen jälkeen. Väyrysen tutkimuksessa vanhempien toiminta vaikutti merkittävästi nuorten selviytymiseen erosta. Nuorille oli merkityksellistä se, että vanhemmat pystyivät keskustelemaan kahdestaan riittävästi aiheuttavista asioistaan ja kertoivat lapsille eroon liittyvistä tapahtumista. Tärkeää oli myös se, ettei lapsen tarvitsisi arjessa lainkaan ajatella vanhempien kiistoja, vaan vanhemmat helpottaisivat lapsen oloa.

Mari Antikaisen (2007) sosiaalityön väitöstutkimuksessa ”Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus lapsen huolto -ja tapaamissopimuspalvelussa” tarkastellaan lastenvalvojina toimivien sosiaalityöntekijöiden ammatillisia asiantuntijakäytäntöjä ja asiantuntijuuden kehittämistä vanhempien sopiessa sosiaalitoimessa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Antikaisen tutkimuksen mukaan lastenvalvojen asiantuntijuutta tulisi vahvistaa lapsilähtöisyyden ja sovintotyöskentelyn osalta. Vanhempien välinen sopimus on vahvistettava lapsen edun näkökulmasta, mutta tätä lapsen etua tulkitaan usein hyvin lyhyen ja kertaluonteisen

tapaamisen perusteella. Antikaisen tutkimuksen perusteella lapsen oman osallistumisen astetta on vahvistettava.

Leena Valkonen (2006) on selvittänyt tutkimuksessaan lasten omaa näkemystä hyvästä vanhemmuudesta. Valkonen jaotteli lasten vastaukset hyvästä vanhemmasta seuraaviin yhdeksään käsiteryhmään: 1) Pitää huolen; 2) Antaa aikaa; 3) Välittää ja rakastaa; 4) Kiltti, kiva ja antelias; 5) Laittaa rajat ja kasvattaa; 6) Ei liian ankara; 7) Ei huolehdi liikaa; 8) Ei juo eikä polta; ja 9) Ei riitele. Tutkimuksessa haastateltujen lasten mukaan hyvään vanhemmuuteen kuuluu, että vanhemmat tulevat mahdollisimman hyvin toimeen keskenään, eivätkä riitele tai tappele ainakaan lasten kuullen. Osa lapsista oli sitä mieltä, etteivät vanhemmat saisi erota, mutta osa taas koki hyvään vanhemmuuteen joskus kuuluvan myös eroaminen. Lasten kokemusten mukaan suhde vanhempiin voi eron jälkeen myös parantua. Hyvää vanhemmuuteen kuului lasten mukaan se, että vanhemmat huolehtivat eron jälkeen yhteydenpidosta lapseen: etävanhemman on edelleen pidettävä huolta lapsesta ja lähivanhemman on annettava lapsen käydä etävanhemman luona. (mt., 38–53.)

Risto Karttusen (2010) väitöstutkimuksessa ” Isän ja äidin välissä - lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapaamisriidassa” tutkimuskohteena oli lasten asema vaikeissa huoltoriidoissa. Tutkimuksen mukaan ne lapset, jotka elävät huolto- ja tapaamisriidan keskellä, joutuvat kantamaan salaisuuksia tai lapselle kuulumattomia vastuita ja huolia. Tutkimuksen mukaan lapsen hyvinvointia tukee se, että ehkäistään vanhempien riitautumista ja mahdollisesti jo syntyneen konfliktin pitkittymistä ja syvenemistä. Lasta siis autetaan parhaiten ja tehokkaimmin auttamalla vanhempia kohti sovintoa. Karttusen mukaan sekä eropalveluiden että muidenkin lapsiperheiden elämää tukevien palveluiden tulisi edistää sovinnollisuutta. Perheen toimintakyvyn ja lasten hyvinvoinnin kannalta on erityisen tärkeää, että palvelut ovat perheille oikeaan aikaan saavutettavia. (mt., 177.)

4.2 Eron jälkeinen vanhemmuus tutkimusten valossa

Amerikkalainen tutkijaryhmä Judith Wallerstein, Julia Lewis ja Sandra Blakeslee (2007) seurasi eroperheiden lapsia 25 vuotta kestäneessä pitkittäistutkimuksessaan. Heidän mukaansa ero voi johtaa kuukausi- tai jopa vuosiksi osittaiseen tai täydelliseen romahdukseen aikuisen kyvyssä toimia vanhempana. Eron jälkeen vanhempi joutuu huolehtimaan kaikista käytännön asioista yksin, kun ne siihen saakka on voinut jakaa toisen

vanhemman kanssa. Saman aikaisesti vanhemman voimavaroja kuluttaa eron aiheuttaminen tunteiden läpikäynti. Ero voi aiheuttaa radikaaleja muutoksia myös lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen. Myös perheenjäsenten käsitykset toisistaan saattavat muuttua. Vanhempien voimavarat kuluvat elämän uudelleenrakentamiseen ja lapset tarkkailevat vanhempiaan etsien heistä saatavuutta vähentävän stressin merkkejä. Joku lapsista saattaa ottaa vastuuta itsestään ja sisaruksistaan ja toiset lapset saattavat toimia myös uskottuina, neuvonantajina ja huolehtijoina omille vanhemmilleen. (mt., 14, 17.)

Anna-Maija Castrén (2009) on tutkinut eron vaikutusta äitien ja isien sosiaalisiin suhteisiin, sekä sitä, miten nämä vaikutukset heijastuvat lasten elämään. Vanhemmalle ero on henkilökohtainen kriisi, josta on välttämätöntä yrittää toipua psyykkisesti ja sosiaalisesti. Usein tähän toipumiseen saattaa liittyä myös uusi parisuhde, jonka kautta vanhempi kokee jättävänsä vanhan elämän taakseen. Tämän yksilöllisen sopeutumisprosessin rinnalla vanhempi joutuu kuitenkin huolehtimaan lapsen tärkeiden ihmissuhteiden jatkuvuudesta. Vanhemmalle tämä tarkoittaa ristipainetta ja lapsen näkökulmasta on merkittävää se, miten vanhemmat oppivat luovimaan tässä ristipaineessa. Lapsen suhde isovanhempiin tai muihin sukulaisiin on uhattuna, mikäli vanhemmat eivät ponnistele suhteiden ylläpitämiseksi. (mt., 18–32.)

Marjo Kurosen (2003) mukaan ero tekee usein näkyväksi vanhemmuuden eri osa-alueet, kuten tunnesuhteen, huolenpitotyön, kasvattamisen ja taloudellisen vastuun. Kun vanhemmat asuvat yhdessä, näihin osa-alueisiin ei kiinnitetä niin paljon huomiota, mutta eron jälkeisessä vanhemmuudessa nämä vanhemmuuden puolet tulevat näkyviin erillisinä ja usein ristiriitaisina kysymyksinä. Näihin osa-alueisiin kohdistuu eron jälkeen myös juridista sääätelyä. Samalla eron jälkeinen vanhemmuus on myös neuvottelevaa vanhemmuutta. Myös lainsäädännön kautta tuetaan vanhempia neuvottelemaan ja sopimaan ensisijaisesti keskenään lapsiaan koskevista asioista. (mt., 113–115.)

Riikka Koskela (2009, 34) käyttää eron jälkeisestä vanhemmuudesta termiä yhteistyövanhemmuus. Toimiva yhteistyövanhemmuus muotoutuu kuin palapeli, joka sisältää neljä tärkeää osa-aluetta. Ensimmäinen osa-alue ”lapsi on lapsi erosta huolimatta” sisältää ajatuksen, että lapsen suhde molempiin vanhempiin tulee säilyä ja että lapsella tulee olla kokemus kuulluksi ja huomioituksi tulemisesta. Toinen osa-alue ”vanhemmuussuhde jatkuu” sisältää ajatuksen siitä, että vanhempien on kyettävä erottamaan parisuhde ja

vanhemmuussuhde toisistaan. Erossa vain parisuhde päättyy. Vanhemmilla on edelleen vastuu huolehtia lapsesta ja lasta koskevista asioista. Asialliset välit ja luottamus toiseen vanhempaan tukevat yhteistyössä toimimista. Kolmas osa-alue ”parisuhde on päättynyt” korostaa parisuhteen päättymisen hyväksymistä ja siinä olleiden ristiriitojen läpikäymistä. Vanhemmat voivat työstää asioita joko keskenään tai kumpikin tahoillaan. Oleellista on, että kummallakin vanhemmalla on riittävästi aikaa asioiden läpikäymiseen ja että kumpikin hyväksyy eron. Toimiva yhteistyövanhemmuus toteutuu, kun päästään viimeiseen osa-alueeseen, jossa ”ero on koko perheen elämää”. Erosta on tullut luonnollinen osa perheen elämää ja kaikki perheenjäsenet ovat hyväksyneet eron osaksi omaa elämänhistoriaansa. (mt., 34–35.)

Nina Kauppinen (2013) haastatteli liseniaatin tutkimusta varten yhteistyövanhemmuuteen päätyneitä eroperheitä. Vanhempien välisen hyvän yhteistyön tarinoille löytyi kolme yhteistä tekijää. Kaikki vanhemmat olivat tehneet tietoisin päätöksen hoitaa yhteistyö lapsen asioissa hyvin eron jälkeen. Toiseksi he olivat oppineet erottamaan menneeseen parisuhteeseen liittyvät tunteet vanhemmuudesta, jolla tarkoitetaan lapsen asioiden hoitoa yhdessä. Kolmas yhteinen tekijä hyvän yhteistyön onnistumiselle oli joustavuus lasta koskevissa asioissa. Kaikkien perheiden kertomukset olivat niin sanottuja vaikeuksista voittoon -tarinoita. Alku yhteistyölle ei välttämättä ollut hyvä, mutta yhteistyö kehittyi alun jälkeen. Lopputuloksena oli, että erosta tuli kaikille perheille myönteinen uuden elämän alku pysyvän katastrofin sijaan.

Carol Smart ja Bren Neale (1999) tuovat esiin, miten lapsen ja vanhemman välinen suhde usein muuttuu eron jälkeen, kun toinen vanhempi ei ole enää paikalla. Vanhempi saattaa joutua ottamaan hyvinkin erilaisen roolin, kuin mikä hänellä on aiemmin ollut. Lapsen ja vanhemman välisen suhteen ylläpitämistä vaaditaan erityisesti siltä vanhemmalta, jonka luona lapsi ei asu. Mikäli lapsi asuu äidin luona, myös hänen on tuettava lapsen ja isän välisiä tapaamisia, mutta suhteen laatu riippuu ennen kaikkea isän kyvystä ylläpitää suhdetta. Mikäli isän suhde lapseen oli etäinen ennen eroa, isän voi olla vaikea vahvistaa suhdetta eron jälkeen, mutta säännöllisellä kontaktilla sekin on mahdollista. Usein isät kokevat saavansa eron jälkeen mahdollisuuden aivan uudenlaiseen vanhemmuuteen. (mt., 98–104.)

Yhteenvetona voi todeta, että vanhempien eroa on tutkittu paljon ja monesta eri näkökulmasta. Koska lapsiperheiden eroja kohdataan joka paikassa, missä työskennellään lasten tai perheiden kanssa, on tärkeää, että on saatavilla tietoa siitä, miten ero vaikuttaa lapsen ja vanhemman elämään tai vanhemmuuteen. Koen kuitenkin, että lapsen näkökulma jää edelleen näkymättömiin. Myös Karttunen (2010, 68) on todennut, että suuri puute on tutkimuksista, joissa lapsen elämysmaailmasta lähtien rakennettaisiin kuvaa erosta ja voitaisiin siten muodostaa tarkempi kuva siitä, mikä erokriisissä erityisesti aiheuttaa lapselle stressiä, miten lapsi kokee voivansa toimia vaikeissa tilanteissa ja mistä hän kokee saavansa tukea. Tämän tutkimuksen kautta pyrin saamaan edes vähän vastauksia näihin kysymyksiin.

5. SOSIAALINEN TUKI

Tämän tutkimuksen keskeinen käsite on sosiaalinen tuki. Tuki on yksi sosiaalityön peruskäsitteistä. Usein sitä käytetään liitettynä kontrollin käsitteeseen. Käytännössä tukea ja kontrollia on Noora Ellosen (2008, 53) mukaan usein vaikea erottaa erityisesti lasten ja nuorten kohdalla, sillä molempien nähdään edistävän heidän hyvinvointiaan. Lapsiperheiden erotilanteissakin voi tulla esille paitsi tuen, myös kontrollin tarvetta. Esimerkiksi kärjistyneissä ja pitkittyneissä huolto- ja tapaamisriidoissa voidaan tarvita lastensuojelun puuttumista. Tässä tutkimuksessa tarkoitukseni on kuitenkin keskittyä erityisesti siihen ajanjaksoon, joka on vanhempien eron ja pitkittyneen huoltoriidan välissä. Tarkastelen mitä sen ajanjakson aikana tapahtuu ja erityisesti sitä, millaista tukea tarvittaisiin, jotta huoltoriitaan ei päädyttäisi. Tämän vuoksi keskityn tässä tutkimuksessa tuen ja erityisesti sosiaalisen tuen käsitteeseen. Käsitteitä psyykinen hyvinvointi, tyytyväisyys elämään ja elämänlaatu käytetään usein ilmaisemaan mielenterveyttä (Ruishalme ja Saaristo, 2007, 85). Tässä tutkimuksessa käytän käsitettä psyykinen hyvinvointi.

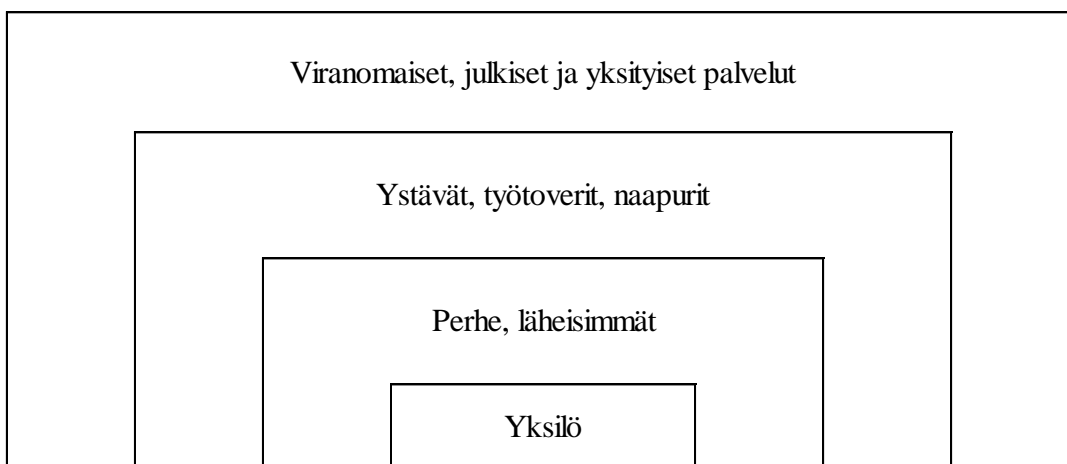
Käsite sosiaalinen tuki (*social support*) vakiintui Esko Kumpusalon (1991, 13) mukaan tieteelliseksi käsitteeksi 1970-luvulla ja sen avulla alettiin kuvata ihmisen ja lähiyhteisön välistä suhdetta. Useissa tutkimuksissa (esim. Kahn & Antonucci 1980, House 1983) korostetaan sosiaalisen tuen vuorovaikutuksellista luonnetta. Yksi tunnetuimpia sosiaalisen tuen määritelmiä onkin Housen (1983, 39) näkemys, jonka mukaan sosiaalinen tuki on ihmisten välistä vuorovaikutusta, jossa on näkyvissä emotionaalinen tuki, instrumentaalinen tuki, tiedon antaminen tai arviointi. Toinen tunnettu sosiaalisen tuen määritelmä on Kahn & Antonuccin (1980) esittämä jaottelu, jonka mukaan sosiaalisesta tuesta voidaan puhua silloin, kun ihmisten väliseen vuorovaikutukseen sisältyy tunne, vahvistaminen tai auttaminen. Tunne (*affect*) tarkoittaa kiintymystä, rakkautta tai kunnioitusta. Vahvistuksen (*affirmation*) he määrittelevät yhteisymmärryksen tai oikeassa olemisen osoittamiseksi. Auttamisella (*aid*) he viittaavat konkreettiseen avunantoon, esimerkiksi rahan, esineiden, tiedon tai ajan antamiseen. (mt.,267–268.)

Ihminen on Kiiskan (2011, 172) mukaan luontaisesti sosiaalinen ja sen vuoksi erilaisissa elämän vaikeuksissa ihminen etsii tukea läheisiltä ihmisiltä. Ruishalmeen ja Saariston (2007, 81) mukaan sosiaalisen tuen nähdään olevan yhteydessä psyykkiseen hyvinvointiin ja

mielenterveyden positiivisiin ulottuvuuksiin. Heidän mukaansa sosiaalisen tuen merkitys kasvaa silloin, kun ihmisen omat voimavarat ovat jostain syystä vähäiset. Erilaisissa elämän kriisitilanteissa ihminen etsii tukea sosiaaliselta verkostoltaan.

Jaakko Seikkula (1994, 21-23) jakaa ihmisen sosiaalisen verkoston neljään lohkokoon: (1) perheeseen, (2) sukuun, (3) työhön, kouluun tai muihin päivittäisiin suhteisiin ja (4) muihin ihmissuhteisiin, kuten ystävät, naapurit ja ammattiauttajat. Ulla Kotakari ja Timo Rusanen (1996, 181) puolestaan jakavat sosiaalisen tukeen turvautumisen kohteet virallisiin ja epävirallisiin. Epävirallinen tarkoittaa perheestä, sukulaisista, ystävistä ja naapureista ja virallinen ammattiauttajista muodostuvaa sosiaalisen tuen verkostoa. Kotakarin ja Rusasen tutkimuksen mukaan ihmiset turvautuvat perheeseen ja sukulaisiin selvästi useammin kuin ammattiauttajiin. Ruishalme ja Saaristo (2007, 18) tuovat kuitenkin esiin, miten perheyhteisöt ovat pienentyneet ja perhettä tukevat verkostot ovat etääntyneet. Näistä seikoista johtuen perheiden kyky ja mahdollisuus tukea kriisissä olevia jäseniään on heikentynyt.

Cassel (1976) on luokitellut sosiaalisen tuen primaari-, sekundääri- ja tertiaaritasoon sosiaalisten suhteiden läheisyyden perusteella (kuvio 1). Oma perhe ja läheiset kuuluvat primaaritasoon tukirakenteeseen. Sukulaiset, ystävät, työtoverit ja naapurit muodostavat sekundääritason. Viranomaiset ja julkisten ja yksityisten palveluiden ammattilaiset kuuluvat tertiaaritasoon. (Kumpusalo, 1991, 15.)

Kuvio 1. Sosiaalisen tuen muodot Casselin (1976) mukaan.

Kiisken (2011) mukaan sosiaalinen tuki voi olla luonteeltaan asioiden ja tunteiden käsittelyä ja jakamista toisen ihmisen kanssa, tai se voi olla aktiivista ongelmien ratkaisuun tähtäävää toimintaa. Ihmisten toiveet ja tavoitteet voivat erota toisistaan merkittävästi. Sosiaalisen tuen nähdään kuitenkin kaiken kaikkiaan olevan yksi eniten apua tuottaneista selviytymiskeinoista eron kokeneille. Erotilanteessa ihminen menettää puolisolta ja usein myös puolison perheeltä ja suvulta saamansa sosiaalisen tuen, jolloin muilta läheisiltä ja ammattilaisilta saadun sosiaalisen tuen merkitys kasvaa. Keskeisintä sosiaalisessa tuessa ovat kuuntelu ja keskustelu, mutta myös konkreettinen tuki, kuten lastenhoitoapu tai taloudellinen tuki ovat merkittäviä sosiaalisen tuen ulottuvuuksia erotilanteessa. Kiisken tutkimuksen mukaan eron jälkeisessä naiset kokevat saavansa sosiaalisesta tuesta enemmän apua kuin miehet ja naiset myös hakevat sosiaalista tukea useammin kuin miehet. (Kiiski, 2011, 173–175.) Kuitenkin Tejo de Bruijnin ym. (1994, 72–73) tutkimuksessa tuli esille, että sosiaalisten suhteiden merkitys on erotilanteessa hyvin keskeinen asia myös miehille. Ero aiheuttaa usein suuria aukkoja miehen sosiaaliseen verkostoon. Työ ja harrastustoiminnan kautta tulevat suhteet kuitenkin yleensä säilyvät eronkin jälkeen ja niiden kautta mies saa tärkeitä sosiaalisia kontakteja ja keskustelutukea. Suurin osa de Bruijnin ym. (1994, 78) tutkimukseen osallistuneista miehistä koki puhumisen tärkeimpänä selviytymiskeinona. Ira Virtasen ja Pekka Isotaluksen (2009, 249) tutkimuksen mukaan miehet kaipaavat sosiaalista tukea erityisesti ystäviltaan. Ystävien antama sosiaalinen tuki on hyväksynnän osoittamista ja tunteiden ja näkemysten oikeuttamista.

Eroauttamisessa vertaistuki on myös yksi keskeisistä tuen muodoista. Vertaistuki on Marja-Leena Viljamaan (2003, 47) mukaan sosiaalisen tuen elementti emotionaalisen tuen, tietotuen ja käytännön avun rinnalla. Vertaistuen kautta vanhempi saa toisilta vanhemmilta arvokasta vertailutietoa itsearviointinsa tueksi.

Kumpusalon (1991) mukaan sosiaalisella tuella on sekä suoria että epäsuoria vaikutuksia hyvinvointiin. Sosiaalisen tuen suorat vaikutukset (esim. kuntoutus tai terapia) vaikuttavat suoraan yksilön hyvinvointiin. Usein kuitenkin pelkästään tieto siitä, että tukea on tarvittaessa saatavilla, auttaa selviytymään omatoimisesti vaikeistakin tilanteista. Tällöin kyse on sosiaalisen tuen epäsuorasta vaikutuksesta, jonka voidaan nähdä suojaavan stressiltä.

Oikea ajoitus on sosiaalisen tuen vaikuttavuuden ja tehokkuuden edellytys. Tukea täytyisi olla saatavilla silloin, kun ihmisen omat voimavarat ovat äärimmilleen käytössä ja ulkopuolisen tuen tarve on suuri. Ennenaikainen tuki vähentää ihmisen omatoimisuutta ja aiheuttaa passiivisuutta ja tuen viivästyminen aiheuttaa ongelmien monimutkaistumista ja tuen tarpeen laaja-alaistumista. Tärkeintä siis on, että tukea on saatavissa silloin, kun sitä todella tarvitaan. (Kumpusalo, 1991, 17.) Myös House (1983) tuo esille sosiaalisen tuen epäsuoran vaikutuksen stressiin. Pelkkä tietoisuus sosiaalisen tuen saamisen mahdollisuudesta vähentää stressiä ja sitä kautta lisää hyvinvointia. House käyttää tästä käsitettä puskurivaikutus. (mt., 31–32.)

Tässä tutkimuksessa sosiaalisen tuen käsite nojaa Waldenin (2006) väitöstutkimuksessaan esittelemään sosiaalisen tuen määritelmään. Waldenin mukaan sosiaalinen tuki on ihmisten väliseen kanssakäymiseen liittyvää toimintaa ja/tai palautetta, jolla on tuen saajan selviytymiseen tai elämänhallintaan myönteinen vaikutus. Sosiaalinen tuki voidaan jakaa emotionaaliseen, instrumentaaliseen ja informatiiviseen tukeen. *Emotionaalinen tuki* tarkoittaa rakkautta, läheisyyttä, hyväksyntää ja arvostusta. Myös luottamuksellinen kokemusten ja tunteiden jakaminen, sekä lohduttavan ja arvostavan palautteen saaminen on emotionaalista tukea samoin kuin tieto tarvittaessa saatavasta tuesta. *Instrumentaalisella tuella* tarkoitetaan sellaista apua, joka koetaan tarpeelliseksi ja jolla on myönteinen vaikutus yksilön tai perheen sopeutumiselle uuteen elämäntilanteeseen. Instrumentaalista tukea voivat olla lähiyhteisön (sukulaiset, ystävät, työtoverit) antama tuki tai erilaisten palveluorganisaatioiden (sosiaalihuolto, terveydenhuolto, järjestöt) antamat palvelut tai välitön apu. *Informatiivisella tuella* tarkoitetaan lapsen ja koko perheen tilanteeseen liittyvän tiedon, käytännön neuvojen ja ohjauksen antamista. (mt., 56–57).

6. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1. Tutkimustehtävät ja –kysymykset

Tämän tapaustutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten eron jälkeistä tukea tarvitsevat perheet tulevat autetuiksi palvelujärjestelmässämme. Tarkoituksena on tavoittaa sekä lasten, vanhempien että eroperheitä kohtaavien ammattilaisten kokemuksia sekä eron jälkeisen tuen tarpeesta, tuen saamisesta, että sen merkityksistä.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Mitä vanhempiensa eron kokeneet lapset ja nuoret kertovat perheen tuen tarpeesta ja saadusta tuesta, ja millaisia merkityksiä he antavat saamalleen tuelle?
2. Mitä vanhemmat kertovat perheen eron jälkeisestä tuen tarpeesta ja saadusta tuesta, ja millaisia merkityksiä he antavat saamalleen tuelle?
3. Miten eroperheitä työssään kohtaavat ammattilaiset kertovat perheiden eron jälkeisestä tuen tarpeesta?

6.2 Tapaustutkimus

Tapaustutkimus on moniulotteinen tutkimuksellinen suuntaus, joka Päivi Erikssonin ja Katri Koistisen (2005, 1) mukaan antaa tutkijalle paljon mahdollisuuksia tehdä mielenkiintoista ja innostavaa tutkimusta. Tapaustutkimus sisältää useita eri tutkimusmenetelmiä, eli se ei ole metodi, vaan tutkimustapa tai tutkimusstrategia. Tapaustutkimusta tehtäessä voidaan käyttää erilaisia menetelmiä ja aineistoja. Tarkastelun kohde on useimmiten jokin tapahtumakulku tai ilmiö. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 9.)

Tapaustutkimuksen avulla pyritään ymmärtämään tarkastelun kohteena olevaa ilmiötä kokonaisuutena ja sen tavoitteena on tarjota perusteltua ja tieteellisesti pätevää uutta tietoa ja ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä sekä teoreettisista tavoista jäsentää maailmaa (Häikiö & Niemenmaa 2007, 41–42). Tapaustutkimuksen ensisijainen tarkoitus ei ole yleistettävien tutkimustulosten tuottaminen vaan jonkin ilmiön selittäminen ja ymmärtäminen (Stake 1995, 4). Tapaustutkimuksessa keskeistä on siis tutkittava tapaus, jonka määrittelylle tutkimuskysymykset, tutkimusasetelma ja aineistojen analyysit perustuvat (Eriksson ja Koistinen 2005, 1).

Tapaustutkimukset voidaan Staken (1995) mukaan jakaa kolmeen tyyppiin riippuen tapausten luonteesta, tavoitteista, lukumäärästä, sekä tutkimukseen liittyvistä perusoletuksista. Välineellinen tapaustutkimus (*instrumental case study*) on kyseessä silloin, kun tapaustutkimuksella on jokin välineellinen merkitys, eli sen avulla yritetään ymmärtää jotain muuta kuin pelkästään kyseistä tapausta. Itsessään arvokas tapaustutkimus (*intrinsic case study*) on kyseessä silloin, kun tutkijalla on erityinen kiinnostus tiettyyn tapaukseen ja hän haluaa saada ymmärrystä tästä tapauksesta. Kollektiivinen tapaustutkimus (*collective case study*) muodostuu useista tapauksista ja oleellista siinä on yksittäisten tapausten välinen rinnasteisuus. (mt., 3–5.) Näkisin tämän tutkimuksen edustavan itsessään arvokasta tapaustutkimusta, sillä tavoitteeni on ymmärtää eroauttamisen kautta saadun tuen merkitystä perheille. Itsessään arvokkaassa tapauksessa tutkijan tulee olla kiinnostunut siitä, miten tutkimukseen osallistuvat jäsentävät maailmaa ja millaisia merkityksiä he antavat eri asioille (Eriksson ja Koistinen 2005, 10).

Tapauksen luonne ja tutkimuksen tavoitteet määrittelevät tapaustutkimuksessa sen, millaisia menetelmiä ja aineistoja tarvitaan (Peuhkuri 2005, 292–293). Tapaustutkimuksessa monenlaiset aineistolähteet ovat käyttökelpoisia ja niitä voidaan käyttää rinnakkain. Tätä erilaisten aineistojen käyttöä samassa tutkimuksessa kutsutaan aineiston triangulaatioksi. Useita aineistoja käyttäen tutkijalla on mahdollisuus rikastaa kuvaustaan ja tietämystään tutkimuksen kohteesta ja saavuttaa sillä tavoin mahdollisimman hyvä lopputulos. (Eriksson ja Koistinen 2005, 27.) Tässä tutkimuksessa on tavoitteena koota aineisto, jonka avulla voidaan ymmärtää lasten, vanhempien ja ammattilaisten kokemuksia eroauttamisesta; sen saatavuudesta ja merkityksestä.

Pauliina Raento (2007, 258) toteaa, että tapaustutkijan olisi kyettävä luomaan perusteltu kokonaisuus, joka on myös lukijalle helposti hahmotettava. Tämän olen kokenut haasteellisena aineiston laajuuden vuoksi. Perttulan (2009) mukaan kokemusta tutkittaessa on läsnä se haaste, että tutkimuskohteena on toisten ihmisten elävä kokemus ja siten tutkijalle näyttäytyvä aihe on se henkilökohtainen kokemus, jonka ihmiset tuovat esiin. Koska kokemusta voidaan kuitenkin kuvata monin tavoin, saa myös tutkijan ymmärtämisen perustana oleva aihe monia muotoja. Kokemuksen tutkimisen yleinen ehto on, että tutkija ymmärtää olevansa samanlainen kokeva olento kuin tutkimansa ihmiset, ja ymmärtää myös sen, että hänen kokeva ominaislaatunsa on kaiken tutkimuksellisen ymmärtämisen edellytyksenä. (mt., 143.) Olennaista tapaustutkimuksessa on, että käsiteltävä aineisto

muodostaa tavalla tai toisella kokonaisuuden, siis tapauksen (Saarela-Kinnunen & Eskola 2015, 181). Tässä tapaustutkimuksessa aineisto koostuu kolmesta erilaisesta aineistosta. Varsinainen ”tapaus” on eron jälkeinen sosiaalinen tuki näiden kolmen aineiston perusteella.

6.3 Tutkimusaineiston esittely

Tutkimusaineistoni koostuu tapaustutkimukselle tyypillisellä tavalla erilaisista aineistotyypeistä: lasten ja vanhempien kirjoitelmista, keskustelupalstojen kirjoituksista ja ammattilaisten haastattelusta. Näiden kolmen erilaisen aineiston käyttäminen mahdollistaa monipuolisen kuvauksen tuottamisen eron jälkeisestä tuen saamisesta ja saadun tuen merkityksistä.

Aloitin aineiston keräämisen laatimalla kirjoituspyynnöt sekä eron kokeneille vanhemmille (liite 1), että vanhempiansa eron kokeneille lapsille (liite 2). Kirjoituspyyntöä jaettiin Ensi- ja turvakotien liiton kautta Ero lapsiperheessä- työn vapaaehtoisina toimiville eronneille vanhemmille sekä heidän lapsilleen. Ensi- ja turvakotien liitto jakoi kirjoituspyyntöä myös apuaeroon.fi-sivustolla sekä omalla Facebook -sivustollaan. Kirjoituspyyntöä jaettiin lisäksi runsaasti eri järjestöjen (mm. Kasper -Kasvatus -ja perheneuvonta ry, Isät lasten asialla ry, Kaapatut lapset Ry, Yhden vanhemman perheet ry) Facebook-sivuilla. Myös yksityisten käyttäjien taholta jaettiin kirjoituspyyntöä Facebookissa. Kolmen kunnan eropalveluita tarjoavat toimipisteet jakoivat myös kirjoituspyyntöä asiakkailleen. Lisäksi kirjoituspyyntöä levitettiin ns. lumipallo-otannalla. Lumipallo-otannassa on alkutilanteessa yksi tai useampi avainhenkilö, jotka johdattavat tutkijan aina seuraavan tiedonantajan luo. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 88).

Kirjoituspyyntöjen kautta sain 14 kirjoitusta eronneilta vanhemmilta, joista 10 oli äitien ja 4 isien kirjoittamaa. Vanhempiansa eron kokeneilta lapsilta sain kaksi kirjoitusta. Kirjoituspyyntöjen kautta saadut kirjoitukset olivat 1-4 sivun mittaisia ja sisällöltään hyvin erilaisia. Kirjoituspyynnöissä olin määritellyt ohjeellisia kysymyksiä tarinan kirjoittamisen tueksi. Suurin osa kirjoittajista oli vastannut tarkasti ja kattavasti kaikkiin kysymyksiin, kun taas osassa kirjoituksista oli vastattu kysymyksiin vain osittain. Kaiken kaikkiaan vanhempien aineisto oli kuitenkin erittäin rikas ja mielenkiintoinen.

Mikäli halutaan tutkia vanhempien eron vaikutusta lasten hyvinvointiin, on kuultava lasten omia kokemuksia (mm. Broberg 2010, Karttunen 2010, Moxnes 2003). Koin myös itse hyvin tärkeänä sen, että lasten omat kokemukset tulevat kuulluksi. Kirjoituspyynnön kautta olin saanut vain kaksi kirjoitusta vanhempiensa eron kokeneilta lapsilta, enkä pitänyt sitä lainkaan riittävänä aineistona lapsen näkökulman esiintuomiselle. Tapaustutkimukselle on Häikiön ja Niemenmaan (2007, 50) mukaan tyypillistä, että aineiston riittävyys ratkeaa vasta tutkimuksen kuluessa ja sen vuoksi aineistoa voidaan tutkimusprosessin aikana tarvittaessa täydentää. Päädyinkin täydentämään aineistoani nuorten verkkokeskusteluiden avulla. Salla-Maaria Laaksosen ja Janne Matikaisen (2013, 208) mukaan verkkokeskustelujen voidaan nähdä tarjoavan hyvää materiaalia yhteiskunnallisten ilmiöiden tutkimiseen, sillä ne heijastelevat ihmisten käsityksiä eri aihepiireistä.

Vapaasti saatavilla olevia verkkoaineistoja on Riikka Turtiaisen ja Sari Östmanin (2013, 56) mukaan mahdollista käyttää osana tutkimusaineistoa kuten mitä tahansa julkaistua materiaalia. Vapaasti saatavaksi luokitellun verkkoyhteisön on tunnistanut siitä, että sen lukeminen ei edellytä rekisteröitymistä. Tämän ohjeistuksen mukaisesti lähdin etenemään omassa tutkimuksessani. Etsin kirjoituksia Google hakukoneen kautta ja löysin kolme erillistä verkkokeskustelua avoimilta keskustelupalstoilta, joissa nuoret kertoivat omista kokemuksistaan vanhempiensa eroon liittyen. Poimin näistä keskusteluista ne kirjoitukset, joissa nuoret kertoivat omasta tai vanhempiensa tuen tarpeesta.

Analyysivaiheessa sain tietää, että uutta tietosuoja-asetusta (EU 679/2016) aletaan soveltamaan 25.5.2018 lukien, joten minun olisi se tutkimuksessani huomioitava. Asetuksen yksi keskeisistä tavoitteista on tietojen minimointi ja anonymisointi mahdollisuuksien mukaan. Tämän vuoksi jouduin tekemään muutoksia myös tämän tutkimuksen aineiston esittelyn suhteen. En esimerkiksi tuo tässä tutkimuksessa esille, millaisilla hakusanoilla olen löytänyt nuorten kirjoitukset, jotta alkuperäiset verkkokeskustelut eivät olisi löydettävissä. Koska aineistolainaukset on esitettävä niin, että lähde ei paljastu (Salokannel, 2016), en myöskään käytä kyseisistä keskusteluista suoria aineistolainauksia tässä tutkimuksessa. Aineistolainauksen poisjättämisen koin aluksi hyvin harmillisena, koska olisin toivonut lasten äänen välittyvän tässä tutkimuksessa mahdollisimman autenttisena. Yritin kuitenkin tuoda esille heidän kokemuksensa kertomalla niistä analyysissa omin sanoin. Kirjoituspyynnön kautta saamistani lasten kirjoituksista tuon esille suoria aineistolainauksia.

Aluksi käytin verkkokeskusteluista nimitystä *lasten ja nuorten aineisto*, mutta se tuntui hankalalta. Kaikista verkkokeskusteluissa käydyistä kirjoituksista ei voi päätellä kirjoittajan ikää, mutta ne, jotka kertoivat ikänsä, olivat 13–20 -vuotiaita. Myös niiden, jotka eivät ikäänsä kertoneet saattoi päätellä olevan samaan ikäryhmään kuuluvia. Tämän vuoksi päädyin käyttämään aineistosta nimitystä *nuorten aineisto*. Huomion arvoista kuitenkin on, että monet nuoret kertoivat vanhempiensa eron tapahtuneen muutamaa vuotta aiemmin, heidän ollessaan lapsia.

Tässä tutkimuksessa aineistoa on kerätty myös ryhmähaastattelujen avulla. Halusin kuulla, miten eropalveluita tarjoavat ammattilaiset kokevat perheiden tulevan autetuiksi nykyisillä eropalveluilla. Kutsuin ryhmähaastatteluun kahdeksan ammattilaista, jotka työssään kohtaavat lapsia ja vanhempia eron jälkeen. Haastateltavien toiveesta haastattelu suoritettiin virka-aikana. Tämä kuitenkin aiheutti sen, että kaksi haastatteluun kutsutuista ilmoitti heti, ettei pääse osallistumaan ja kaksi joutui perumaan tulonsa akuuttien työkiireiden vuoksi. Lopulta vain neljä ammattilaista pääsi osallistumaan haastatteluun. Tutkimuksessa mukana olevat ammattilaiset ovat eri henkilöstöryhmiin kuuluvia asiantuntijoita. He kaikki ovat erittäin kokeneita ammattilaisia ja he ovat kohdanneet eroperheitä useammassa kuin yhdessä työtehtävässä ja siten heillä on kokemusta kaikista lakisääteisistä eroauttamisen palveluista, sekä myös monista järjestöjen tarjoamista palveluista. Haastattelun kautta kerättyä kerronnallista aineistoa käsittelen tutkimuksessani anonymisti niin, ettei haastateltavien henkilöllisyys tule esille.

Ryhmähaastattelu toteutettiin teemahaastattelurungon avulla ja tavoitteena oli löytää merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän mukaisesti. Etukäteen valitut teemat perustuvat siihen, mitä tutkittavasta ilmiöstä jo aiemmin tiedetään. (Tuomi, ja Sarajärvi 2013, 75.) Tutkija voi Alasuutarin (1999, 152) mukaan esittää haastateltavalle ryhmälle pohdittavaksi aiemmin keräämänsä aineiston perusteella syntyneitä alustavia tulkintoja. Kirjoituspyyntöjen ja verkkokeskusteluiden kautta saatu aineisto vaikutti haastattelussa siis siihen, mitä teemoja valitsin haastatteluun, koska haastattelun tarkoituksena oli syventää kirjoituspyyntöjen ja verkkokeskusteluiden kautta saatuja käsityksiä.

6.4 Tutkimusaineiston teemoittelu

Erikssonin ja Koistisen (2005) mukaan tapauksen valinta ja täsmentäminen ovat tapaustutkimuksen tärkeimpiä vaiheita. Tapausta voidaan täsmentää tutkimusprosessin kuluessa, joko tukeutuen aiempaan tutkimukseen tai havainnoimalla tutkimuskohteelle ominaisia ja mielenkiintoisia erityispiirteitä, joita ei välttämättä ole aiemmin edes tutkittu. (mt., 22–24.)

Tässä tutkimuksessa olen päätenyt teoriaohjaavaan analyysiin, jossa on teoreettisia kytkentöjä, mutta se ei pohjautu suoraan teoriaan. Aikaisemman tiedon vaikutus on tunnistettavissa analyysistä, mutta sen merkitys ei ole teoriaa testaava, vaan pikemminkin uusia ajatuksia avaava. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 96–97.) Tutkimukseni keskeisenä käsitteenä on sosiaalinen tuki. Analyysissä tarkastelen lasten, vanhempien ja ammattilaisten eroauttamiseen liittyvän tuen saamisen kokemuksia ja tuelle annettavia merkityksiä.

Koska aineistoni koostuu kolmesta erilaisesta aineistosta ja on siten hyvin runsas, sen analysointi oli erittäin haasteellista. Jokaisen aineiston analysointi erikseen olisi ollut helpompaa, mutta en kokenut sitä oikeana ratkaisuna. Häikiön ja Niemenmaan (2007, 42) mukaan tapaustutkimuksessa tarkastelun kohteena olevaa ilmiötä olisi tarkasteltava kokonaisuutena, vaikka se sisältäisikin erilaisia näkökulmia ja ulottuvuuksia. Tässä tutkimuksessa pyrin tarkastelemaan tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä kokonaisuutena analysoimalla aineiston yhdenmukaisella tavalla.

Analyysin tehtävä on tiivistää, järjestää ja jäsentää aineistoa sellaisella tavalla, ettei mitään olennaista jää pois ja tavoitteena on aineiston informaatioarvon kasvu. (Eskola 2007, 172–173). Koska aineistot on kerätty eri tavoin ja ne ovat hyvin erilaisia, halusin löytää mahdollisimman yksinkertaisen tavan analysoida niitä. Päädyin järjestämään aineistoa teemoittelemalla sitä yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Aineiston teemoittelulla tarkoitetaan sitä, että tutkimusaineistosta nostetaan esille tutkimusongelman kannalta keskeiset teemat. Näin voidaan vertailla tiettyjen teemojen ilmenemistä ja esiintymistä aineistossa. Teemoittelun avulla saadaan aineistosta esille vastauksia esitettyihin kysymyksiin.

Aloitin analyysin tekemisen tutustumalla perusteellisesti kirjoituspyynnön kautta tulleisiin kirjoituksiin. Lukiessani kirjoituksia merkitsin aineistoon tutkimustehtävän ja -kysymysten

kannalta olennaisia asioita (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Sen jälkeen luin useaan otteeseen nuorten verkkokeskusteluja ja toimin samalla tavalla niiden kanssa. Kahden, toisistaan poikkeavan aineiston analysointi oli aluksi hyvin haastavaa, mutta tällä tavoin aineistoja koodaamalla sain selkeytettyä aineistojen sisältöä.

Eriksson ja Koistinen (2005) toteavat tapaustutkimuksessa käyvän joskus niin, että aineisto yllättää tutkijan. Tuolloin aineisto ikään kuin vihjaa tutkijalle täysin erilaisia teemoja, mitä tutkija oli etukäteen olettanut. Tutkimukseen osallistujat saattavat esimerkiksi puhua haastattelussa eri asioista, kuin mistä tutkija olisi halunnut tietää. Tutkija ei ole tuolloin osannut ennakoida kysymyksiä laatiessaan, mikä on haastateltaville tärkeää. (mt., 25–26.) Tässä tutkimuksessa etenkin kirjoituspyyntöjen kautta saatu aineisto yllätti. Kirjoituspyynnöissä pyysin kertomaan erotilanteessa saadusta tuesta ja saadun tuen merkityksistä. Kirjoittajille oli kuitenkin selvästi tärkeää kertoa kokemuksensa siitä, miten ero on vaikuttanut sekä lasten että heidän omaan elämäänsä. Myös nuorten verkkokeskusteluissa kokemukset eron vaikutuksista olivat keskeisessä asemassa. Vaikutusten kautta oli löydettävissä sekä tuelle että tuen puutteelle annettuja merkityksiä. Koin pitkään haasteellisenä sen, miten toimin, etten hylkää näitä kirjoittajien kokemuksia. Vihdoin kuitenkin ymmärsin, etten tutki vaikutuksia vaan kokemuksia.

Tutkimusaineiston analysointivaiheessa hyödynsin Waldenin (2006) esittämää jakoa sosiaalisen tuen muodoista. Teemoittelun kautta aineisto jakautui kolmeen pääteemaan: (1) kokemukset eron jälkeisen tuen tarpeesta, (2) eron jälkeisen tuen saamisen merkitykset ja (3) tukea vaille jäämisen merkitykset. Jokainen pääteema jakautui vielä alateemoihin. Kokemukset eron jälkeisen tuen tarpeesta jakautui neljään alateemaan: (1) kokemukset vanhemman psyykkisestä voinnista, (2) kokemukset lapsen psyykkisestä voinnista, (3) kokemukset eron jälkeisestä vanhemmuudesta sekä (4) kokemukset lapsen ja vanhemman välisestä suhteesta. Koska halusin verrata saadun tuen merkityksiä ja tukea vaille jäämisen merkityksiä mahdollisimman hyvin keskenään, jaottelin nämä kaksi pääteemaa samalla tavoin kahteen alateemaan: (1) emotionaalinen tuki, (2) instrumentaalinen ja informatiivinen tuki.

6.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Eettisesti hyvä tutkimus edellyttää paitsi tieteellisiä tietoja, taitoja ja hyviä toimintatapoja sekä tutkimuksen teossa, kuin suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan (Kuula 2006, 34). Kun tutkija toteuttaa tutkimuksen hyvien tieteellisten käytäntöjen mukaisesti tuottaa se eettisesti laadukkaan ja hyvän tutkimuksen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 23–27).

Tässä tutkimuksessa on noudatettu ihmisoikeuksiin pohjautuvia eettisiä ohjeita. Kirjoituspyyntöihin vastanneille on kerrottu tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät ja he ovat osallistuneet tutkimukseen vapaaehtoisesti. Kirjoitelmat ovat luottamuksellisia ja osallistujien anonymiteetistä on huolehdittu poistamalla tutkimuksessa käytetyistä lainauksista tunnistetiedot, kuten nimet ja asuinpaikat. Anonymiteetin suojaamisesta on tutkimukseen osallistuneille kerrottu haastattelu- ja kirjoitelmapyyntöissä. Tutkimus on toteutettu rehellisesti, hyvää tieteellistä käytäntöä silmällä pitäen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131.)

Verkkokeskustelujen käyttämisen eettisyyttä pohdin pitkään. Valitsemieni avointen keskustelupalstojen viestit olivat julkisia, mutta sinne kirjoittavat ihmiset tuskin ajattelevat kirjoitustensa päätyvän osaksi tutkimusaineistoa. Keskustelupalstoilta poimitujen kirjoitusten osalta tutkittavia ei ole myöskään voitu tiedottaa tutkimukseen osallistumisesta. Koin kuitenkin tärkeänä saada lasten ja nuorten ääni kuuluviin tässä tutkimuksessa, jonka vuoksi päädyin ottamaan verkkokeskustelut mukaan tutkimukseen. Kirjoituspyyntöjen kautta olin saanut vain kaksi kirjoitusta lapsen näkökulmasta, joten lapset näkökulma olisi jäänyt paljon vanhempien näkökulmaa suppeammaksi. Salli Hakalan ja Juho Vesan (2013) mukaan verkkokeskustelut ovat yhteiskuntatutkimuksessa käyttökelpoisia aineistoja, joiden avulla voidaan tutkia kansalaisten mielipiteitä ja kokemuksia. Verkkokeskusteluja voidaan myös pitää tutkijasta riippumattomana aineistona, sillä ihmiset ovat itse päättäneet osallistua keskusteluun omista lähtökohdistaan. Keskustelut eivät siten ole reaktioita tutkijan teoreettisesta lähtökohdista esittämiin kysymyksiin kuten esimerkiksi kyselyt ja haastatteluaineistot. (mt., 223.) Jättämällä pois suorat aineistolainaukset pyrin huolehtimaan siitä, ettei kirjoittajille koidu minkäänlaista haittaa siitä, että heidän kirjoituksiaan on mukana tutkimusaineistossa.

Eettisesti kestävä sosiaalityön tutkimus ei ainoastaan välttä vahingon aiheuttamista, vaan sen tarkoitus on olla hyödyllistä ja rakentavaa tutkimukseen osallistuville ihmisille (Rauhala & Virokangas 2011, 235). Tähän tutkimukseen osallistuminen on osaltaan antanut vanhemmille mahdollisuuden pohtia omia kokemuksiaan eron ja eroauttamiseen liittyen sekä myös niiden aiheuttamia tunteita. Useat kirjoituspyyntöihin vastanneista toivatkin esille, miten kirjoittaminen ja omista kokemuksista kertominen oli tuntunut hyvältä. Osa kirjoittajista toi esille, miten he olivat kirjoituspyyntöön vastatessaan pysähtyneet ensimmäistä kertaa eron jälkeen pohtimaan omaa erokriisiänsä. Myös keskustelupalstoilla oman tarinansa jakaneet nuoret ovat saaneet sitä kautta mahdollisuuden pohtia omia kokemuksiaan ja kokemusten herättämiä tunteita. Myös verkkokeskusteluissa useat nuoret toivat esille, miten kirjoittaminen ja kokemusten jakaminen on tuntunut helpottavalta. Verkkokeskusteluissa nuoret saivat myös toisiltaan emotionaalista tukea eli kannustusta ja rohkaisua. Osa nuorista antoi myös neuvoja toisille nuorille. Etenkin ne nuoret, joiden perheessä ero oli juuri tapahtunut, saivat toisilta nuorilta runsaasti tukea ja neuvoja.

Myös ryhmähaastatteluun osallistuneille on kerrottu tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja tutkimuksen tarkoitus. Haastateltavat ovat osallistuneet tutkimukseen vapaaehtoisesti. Haastateltavien anonymiteetistä on huolehdittu poistamalla käytetyistä aineistolainauksista tunnistetiedot, kuten nimet ja paikkakunnat, joissa he työskentelevät. Joissakin aineistolainauksissa tulee esille haastateltavan työtehtävä, esimerkiksi lastenvalvojan tehtävä. En kuitenkaan pitänyt tätä ongelmallisena, sillä on yleisesti tiedossa, missä ammateissa eroperheitä kohdataan. Ryhmähaastattelussa oli välitön ja keskusteleva ilmapiiri ja haastatteluun osallistuneet kokivat voineensa paitsi reflektoida omaa toimintaansa, myös kuulla toisten ammattilaisten kokemuksia ja näkemyksiä eroauttamiseen liittyen.

Saarela-Kinnunen ja Eskola (2015) toteavat tutkimuksen tekemisen olevan valintojen tekemistä, ja sen vuoksi omien menettelytapojen reflektointi olisi tehtävä näkyväksi. Jotta lukija voisi arvioida tapaustutkimuksen luotettavuutta, tutkimusprosessi tulee tehdä näkyväksi tapaustutkimuksessa. (mt., 182.) Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt tuomaan tutkimusprosessin mahdollisimman näkyväksi. Tutkimuksessa on noudatettu myös yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tulosten tallentamisessa, arvioinnissa ja esittämisessä (TENK).

Tällä tutkimuksella haluan lisätä ymmärrystä siitä, miten eron jälkeistä vanhemmuutta voitaisiin tukea. Koen, että sosiaalityön näkökulmasta on tärkeää saada tietoa siitä, miltä

vanhempien erokriisi näyttää lapsen silmin ja millaisia tuen tarpeita he kokevat siinä tilanteessa. Samoin on tärkeää saada tietoa siitä, millaista tukea vanhemmat kaipaavat erotilanteessaan ja mistä he saavat tukea. Erilaisia eropalveluita on tarjolla paljon, mutta tietävätkö perheet niistä ja ovatko ne sellaisia, joista perheet kokevat saavansa itselleen tukea?

7. ERON JÄLKEISEN TUEN TARPEET JA MERKITYKSET

Tässä luvussa kuvaan aineiston analyysin perusteella syntyneitä tutkimustuloksia. Tuon aluksi esille millaisina kokemukset eron jälkeisen tuen tarpeesta tässä tutkimuksessa näyttäytyivät. Sen jälkeen tarkastelen tuen saamisen merkityksiä sekä tukea vaille jäämisen merkityksiä siten, kuin ne tämän aineiston analyysissä muodostuivat.

Analyysin lukemisen helpottamiseksi käyn aineistot läpi jokaisen alateeman kohdalla aina samassa järjestyksessä. Tuon ensin esille nuorten aineistossa esiin tulleet kokemukset, sen jälkeen kerron, miten asiaa käsiteltiin vanhempien aineistossa ja lopuksi tuon esille ammattilaisten näkemyksiä teemaan liittyen.

7.1 Kokemukset eron jälkeisen tuen tarpeesta

Kokemukset eron jälkeisen tuen tarpeesta jakautui neljään alateemaan: tuen tarve vanhemman psyykkiselle hyvinvoinnille, tuen tarve lapsen psyykkiselle hyvinvoinnille, tuen tarve eron jälkeiselle vanhemmuudelle sekä tuen tarve lapsen ja vanhemman välisen suhteen säilymiselle.

7.1.1 Kokemukset tuen tarpeesta vanhemman psyykkiselle hyvinvoinnille

Tämän tutkimuksen aineistossa tulee esille, miten voimakkaasti ero saattaa vaikuttaa vanhemman psyykkiseen hyvinvointiin ja eniten eron jälkeisen tuen tarvetta koettiin juuri siihen liittyen. Nuorten aineistossa monet tuovat esille huoltaan vanhemman jaksamisesta eron jälkeen. Nuoret kertovat joutuvansa seuraamaan joko äitinsä tai isänsä pahaa oloa ja he kuvaavat sitä, miten he yrittävät lohduttaa ja tukea vanhempaansa, mutta kokevat, ettei siitä ole apua. Useat nuoret tuovat esille myös kokemuksensa siitä, miten vanhemman alkoholinkäyttö on lisääntynyt eron jälkeen ja miten he kokevat joutuneensa sen vuoksi kantamaan vastuuta itsestään tai sisaruksistaan. Yksi nuori kokee joutuvansa huolehtimaan äidistään, koska äiti on eron jälkeen alkanut laiminlyödä somaattisen sairautensa hoitoa.

Eron jälkeen sekä lapset että vanhemmat kokevat usein syyllisyyttä ja tämä tuli esille myös tässä aineistossa. Yksi nuorista toteaa äitinsä psyykkisen voinnin olevan niin huono, ettei äiti kykene huolehtimaan itsestään, saati sitten lapsestaan. Nuori ei kuitenkaan koe voivansa

pyytää keneltäkään apua. Äidille hän ei halua puhua, koska ajattelee äidin kokevan jo nyt syyllisyyttä tilanteestaan, eikä halua lisätä äidin syyllisyyttä ja pahaa oloa. Isälle hän ei halua kertoa, koska ajattelee myös isänsä kokevan jo nyt syyllisyyttä erosta, eikä hän halua lisätä isänsä syyllisyyden tunnetta. Myös muissa kirjoituksissa tulee esille, että lapset yrittävät suojella vanhempiaan, joiden näkevät voivan huonosti, eivätkä halua lisätä vanhempien syyllisyyttä kertomalla omasta pahasta olostaan.

Pojjulan (2007, 24) mukaan kaikki perhettä koskevat muutokset ja kriisit aiheuttavat stressiä myös lapsissa ja lapset joutuvat niihin sopeutumaan. Lapset ovat hyvin herkkiä erityisesti vanhempiensa tunteille ja reaktioille. Lasten selviytymisen kannalta onkin suuri merkitys sillä, millainen heidän vanhempiensa psyykkinen vointi on eron jälkeen. Vanhempien aineistossa tulee esille, miten vanhemmat itsekin kokevat psyykkisen hyvinvointinsa heikentyvän eron ja siitä seuranneiden tapahtumien seurauksena. Tämä tulee hyvin esille seuraavissa aineisto-otteissa:

”Olo paheni kun muutin pois koska pelkäsin ettei pojat sopeudu uuteen asuntoon... uusi nainen lapsineen muuttivat lkk päästä minun muutosta. Eli henkinen vointi romahti tosi huonoksi... en ikinä kenellekään toivo samaa. Mistään ei apua.” (Äiti 7)

”Olin vuosia umpikujassa ja nyt jälkeinpäin vasta tajuan, kuinka paha tilanne on ollut. Muistikuvia puuttuu kahdelta vuodelta ja myöhemmin sairastuin masennukseen, uupumukseen ja jouduin käymään terapiassa vuosia selvittääkseni avioliitosta ja erosta johtuvat traumat.” (Äiti 8)

Myös vanhempien kertomuksissa psyykkisen huonovointisuuden kokemukseen liittyy vahvasti myös kokemus tuen tarpeesta. Vaikka ero sinänsä koetaan helpotuksena, saattavat ennen eroa tai eron yhteydessä tapahtuneet asiat kuormittaa vanhempia vielä pitkään. Usein ajatellaan, että ero on helpompi eropäätöksen tehneelle osapuolelle. Kuitenkin Kääriäisen (2008, 85) tutkimuksen mukaan eroa hakeneet vanhemmat kokevat epävarmuutta ja syyllisyyttä perheen rikkomisesta ja he saattavat kaivata tukea pitkään eron jälkeen. Suurin osa tämän aineiston vanhemmista kertoi olleensa eropäätöksen tehnyt osapuoli. He olivat hakeneet eroa eri syistä, mutta heillä kaikilla oli ollut toive siitä, että eron jälkeen oma ja lasten elämä olisi helpompaa. Monet kuvaavat yllättyneensä, miten vaikeaa eron jälkeinen elämä kuitenkin oli. Seuraavissa aineisto-otteissa eropäätöksen tehneet vanhemmat

kuvaavat, miten ero ei helpottanut heidän psyykkistä hyvinvointiaan, vaan he joutuivat hakemaan paljon tukea itselleen:

”Hain eron ja kävin sitten tuolloin tunnetun Fisher seminaarin ja olin myös burn out, minkä tiimoilta tapasin useita terapeutteja, noina vuosina ehkä 7 terapeuttia.” (Isä 2)

”Oma terapia (ja unilääkitys) auttoi jaksamaan. Tänä päivänä koen, että en kyennyt sisäistämään kaikkea mitä tapahtui, koska se oli niin kamalaa minulle ja lapsille. Nyt vasta, monen vuoden ja elämänmuutoksen jälkeen kykenen näkemään asioita niin kuin ne olivat silloin.” (Äiti 1)

Nämä vanhemmat olivat eron jälkeen tiedostaneet tuen tarpeensa ja olivat hakeneet itselleen tukea. Tuen tarvetta ovat aiheuttaneet varmasti paitsi erokriisi, myös ennen eroa tapahtuneet asiat. On väistämätöntä, että ero ja eron jälkeinen stressi vievät vanhemmilta voimia ja ne myös ainakin tilapäisesti heikentävät heidän vanhemmuuttaan. Lapsille tämä saattaa aiheuttaa turvattomuudentunnetta ja stressiä, joka puolestaan heikentää lapsen psyykkistä hyvinvointia. Lapsen psyykkisen hyvinvoinnin kannalta onkin äärettömän tärkeää, että vanhempien voimattomuudesta aiheutuva turvattomuus jäisi kestoaltaan mahdollisimman lyhyeksi. (Sinkkonen 2017, 23.)

Vanhempien selviäminen erosta on erittäin merkityksellistä lasten kannalta, mutta se on toki sitä myös vanhempien itsensä kannalta. Tämä tulee esille ammattilaisten aineistossa:

”Jotenki mä aattelen, että miten se ero koskettaa tottakai lapsia mutta myös aikuisia, yksilöinä ja voi näkyä heillä työssä ja vapaa-aikana monenlaisena pahoinvointina, että myöskin siinä mielessä heidän tuki olis tärkeää.” (Ammattilainen 2)

Eroperheiden kanssa työskentelevät ammattilaiset ovat työssään nähneet, miten vanhemman psyykkinen hyvinvointi saattaa olla pitkän aikaa eron jälkeen koetuksella ja he kokevat vanhemmilla olevan sen vuoksi paljon eron jälkeisen tuen tarvetta. Koskelan (2012, 19) tutkimuksen mukaan eronneilla on enemmän erilaisia terveydellisiä ongelmia kuin toimivassa parisuhteessa elävillä ja he kärsivät psyykkistä elämänlaatua heikentävistä tekijöistä, kuten masennuksesta ja ahdistuksesta. Vanhemman mielenterveyden ongelmat puolestaan lisäävät Reija Paanasen ja Mika Gisslerin (2014, 211) mukaan lapsen riskiä erilaisiin hyvinvointiongelmiin, joten vanhemman eron jälkeinen tuen tarve olisi tärkeää tunnistaa.

7.1.2 Kokemukset tuen tarpeesta lapsen psyykkiselle hyvinvoinnille

Tämän tutkimuksen aineistossa tulee esille, miten vanhempien ero ja siitä aiheutuvat muutokset vaikuttavat myös lapsen psyykkiseen hyvinvointiin ja aiheuttavat tuen tarvetta. Nuorten aineistossa yksi nuori kokee jääneensä vanhempiensa välisten riitojen ”pelinappulaksi” ja kokee, ettei vanhemmilla ollut aikaa tai voimia nähdä hänen tilannettaan. Nuori kertoo esittäneensä vanhemmilleen olevansa jo niin iso, ettei tilanne vaikuta häneen mitenkään, vaikka olikin vanhempiensa erotessa vasta 10-vuotias. Nyt muutama vuosi eron jälkeen nuori kärsii masennuksesta ja ahdistuneisuushäiriöstä, joiden kokee olevan seurausta eron jälkeisestä puhumattomuudesta. Nuori toivoo, että hänellä olisi vanhempien eron jälkeen ollut joku, joka olisi ollut läsnä, kuunnellut ja tukenut. Seuraavassa aineisto-otteessa yksi kirjoittajista puolestaan kuvailee kokemustaan siitä, ettei vanhempien eroa käsitelty mitenkään:

”Vanhempani erosivat, kun olin 5-vuotias. Asiasta ei puhuttu. Minulle vain kerrottiin, että isä muuttaa pois. Ei siitä puhuttu. Elämä vain jatkui. Äitini katkeroitui, ja isäni meni uusiin naimisiin.” (Lapsi 2)

Tämä lapsi, kuten lapset yleensäkin voivat jäädä yksin vanhempien erotilanteessa, eivätkä vanhemmat omassa kriisissään huomaa sitä. Vanhemmilla ei ole voimia käsitellä tapahtunutta lasten kanssa tai he saattavat ajatella, että jos tapahtuneesta ei puhuta, niin lapsi ei huomaa kaikkea tai että lapsi kyllä unohtaa helposti ikävät asiat. Poijulan (2007, 11) mukaan lasten selviytymistä kuitenkin haittaa se, että aikuiset virheellisesti ajattelevat lasten unohtavan ikävät tapahtumat, jos niistä ei puhuta. Lasten auttamisessa ja tukemisessa yksi tärkeimpiä periaatteita onkin Poijulan mukaan se, että tapahtunutta asiaa käsitellään mahdollisimman rehellisesti ja avoimesti.

Vanhempien ero ja siitä aiheutuvat elämänmuutokset, kuten muutot ja vanhempien uudet parisuhteet ovat lapselle hämmäntäviä. Lapsen hyvinvoinnin kannalta oleellista on se, miten vanhempi kykenee asettumaan lapsen asemaan ja tarkastelemaan asioita lapsen näkökulmasta. Mikäli vanhempi kykenee tähän, hän voi tukea lasta hämmäntävien elämänmuutosten ylitse. (Kääriäinen 2008, 80). Jos vanhemman psyykinen vointi kuitenkin heikkenee eron jälkeen, eikä vanhempi saa riittävästi apua, se vaikuttaa myös lapsen hyvinvointiin. Vanhemmat usein tiedostavat tämän hyvin ja se voi aiheuttaa vanhemmalle suurta huolta, kuten eräs äiti kirjoittaa:

”Psykykinen vointini on ollut vaihteleva. Traummat ovat olleet todella pahat, jonka johdosta olen menettänyt osan lasteni lapsuudesta ja lapsillani ei ole ollut jaksavaa äitiä. Poikani kärsi määrittelemättömästä persoonallisuushäiriöstä pienempänä ja nyt voin todeta hänen oireilleen minun väsymyksestäni, isän mielenterveysongelmista ja avun puutteesta. Nyt vasta viime vuosina n. 12 vuotta eron jälkeen olen päässyt tasapainoon ja alkanut nauttia äitiydestä, mutta koen pahaa syyllisyyttä siitä, etten hankkinut apua aiemmin sekä katkeruutta siitä, ettei avunpyyntöihini vastattu.” (Äiti 8)

Äiti on jäänyt vaille tarvitsemaansa tukea, mikä on aiheuttanut vakavia ongelmia sekä hänelle itselleen että lapselle. Äiti tuo esille surua ja katkeruutta siitä, ettei hänen lapsillaan ollut jaksavaa äitiä. Broberg (2010, 37) on tutkimuksessaan tuonut esille, että mikäli vanhemmalla ei ole riittävää tukea eron jälkeen, lapsi on vaarassa joutua vanhempansa ongelmien kuuntelijaksi. Tämä puolestaan vaarantaa lapsen psyykkistä vointia eron jälkeen. Lapset selviytyvät parhaiten vanhempiensa erosta, mikäli heillä on mahdollisuus pysytellä puolueettomina, eikä kukaan vaadi heitä ottamaan kantaa eroon tai sen syihin (Kiianmaa 2004, 74). Seuraavassa aineisto-otteessa äiti kuvailee huoltaan siitä, miten isä ei ollut kyennyt pitämään lapsia vanhempien välisten asioiden ulkopuolella:

”En ollut ymmärtänyt kuinka paljon isä panetteli minua heille, olen vasta nyt saanut kuulla tapahtumista. Lapsille oli varmasti syntynyt tästä turvattomuuden tunne, joka purkautui psyykkisenä sairautena teini-iässä.” (Äiti 1)

Vanhempien aineistossa on useita vastaavia kertomuksia siitä, miten se vanhempi, joka ei olisi halunnut erota, ei kykene erokriisissään käsittelemään tunteitaan, vaan lapset joutuvat kokemaan vanhemman vihaa ja epätoivoa. Lähes kaikissa näissä kertomuksissa vanhempi kertoo yrittäneensä saada entisen puolisonsa avun piiriin, mutta se ei ole onnistunut tai tuki ei ole ollut riittävää. Vanhemmat surevat sitä, että toisen vanhemman kokema viha heitä kohtaan on vaikuttanut lasten psyykkiseen hyvinvointiin.

Mikäli vanhempien liitto on ollut kovin riitaisa, ero saattaa olla lapselle helpotus, mutta useimmiten se on kuitenkin menetys ja kriisi. Lapsi tarvitsisi tässä tilanteessa vanhempiensa tukea, mutta vanhemmat eivät omassa kriisissään jaksa ottaa huomioon, miten haavoittava heidän eronsa voi olla lapselle. (Pruuki & Sinkkonen 2017, 8.) Ammattilaisten aineistossa tulee esille, että lasten tilanteen näkymättömyys huolestuttaa eroperheiden kanssa työskenteleviä ammattilaisia. Usein perhe tulee tuen piiriin vasta sitten, kun lapsi alkaa oireilla ja silloin erosta saattaa olla kulunut jo pitkä aika.

”Kun se lasten reaktio voi tulla vielä siinä, kun vanhempi alkaa selvittää, niin sitten lapset alkaa vasta reagoida, niin se voi yllättää.” (Ammattilainen 3)

Eroperheitä kohtaavat ammattilaiset näkevät usein niitä tilanteita, joissa vanhemmat käyvät ensin pitkään taistelua siitä, kuinka paljon lapsi saa olla heidän kanssaan ja kun vanhemmat lopulta pääsevät sopuun tästä asiasta lapsi alkaakin yllättäen oireilla. Vanhemmat perustelevat usein huolto- ja tapaamisriidoissa esittämiään vaatimuksiaan sillä, että he ajavat lapsen etua. Karttusen (2010, 155) tutkimuksen mukaan lapsen psyykkisen hyvinvoinnin näkökulmasta olennaisempaa on riitaisuuden vs. sovun, ei niinkään tapaamisten tai luonapidon tuntien määrä.

Kotona tapahtuvat muutokset heijastuvat lapseen myös kodin ulkopuolella, joten kaikki lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskentelevät kohtaavat työssään lapsiperheiden eroja. Vaikka neuvolan, päiväkodin tai koulun työntekijöiden perustyönä ei olekaan eroauttaminen, työntekijöiden tulisi osata tukea sekä lasta, että vanhempia ja tarvittaessa ohjata heitä eropalveluiden tuen piiriin. (Koiso-Kanttila 2008, 3.) Tätä pohtivat myös ammattilaiset:

”Lasten ongelmat tai käytöshäiriöt koulussa tai päiväkodissa, niin ajatellaan että se on jotenkin siitä yksilöstä johtuvaa. Pitäis olla enemmän näkemystä nähdä ja ottaa esim lapsen kanssa puheeksi vaikka koulussa tai päiväkodissa, että mikä on se arki ja elämäntilanne ja mitä muutoksia on tapahtunut. Sitä mä veikkaisin, että sitä lapsen hätää ei niin hyvin tunnisteta vaan ajatellaan vaan että se lapsi on hankala muuten vaan eikä mietitä sitä kokonaistilannetta ja lapsen arkipäivää. Siinä on skarppaamista.” (Ammattilainen 1)

Jos lapsen käytös tai olemus herättää huolta, tulisi aikuisen aina muistaa kysyä sekä lapselta että vanhemmilta, onko perheessä tapahtunut jotain. Lapsella saattaa olla suuri tarve puhua tapahtuneesta perheen ulkopuolisen aikuisen kanssa, mutta hän ei ole osannut ottaa asiaa puheeksi. Myös Kiiänmaan (2004, 31) mukaan lasten kannalta on tärkeää, että heillä on vanhempien eron jälkeen mahdollisuus käydä kokemuksiaan ja ajatuksiaan läpi mahdollisimman puolueettomassa ilmapiirissä. Etenkin silloin, kun vanhempien välit ovat huonot, lapset tarvitsevat tukea muiltakin kuin omilta vanhemmiltaan ja heillä olisi oltava siihen mahdollisuus.

7.1.3 Kokemukset tuen tarpeesta eron jälkeiselle vanhemmuudelle

Tässä tutkimusaineistossa eron jälkeistä vanhemmuutta pohditaan paljon ja myös vanhemmuuteen liittyvä tuen tarve tulee esille kaikissa kolmessa aineistossa. Nuorten aineistossa näkyy kuitenkin myös se, että vanhemmuus voi eron jälkeen olla yhtä hyvää tai jopa parempaa kuin ennen eroa. Useat nuoret kuvaavat kertomuksissaan hyvää eron jälkeistä vanhemmuutta. He kertovat, miten hienoa on se, että heidän vanhempansa eivät koskaan huuda toisilleen, eivätkä hauku toisiaan lasten kuullen. Nuoret kokevat myös tärkeänä sen, että vanhemmat antavat heidän rakastaa kumpaakin vanhempaa yhtä paljon. Myös Leena Valkosen (2006) tutkimukseen osallistuneiden lasten mukaan hyvään vanhemmuuteen kuuluu joskus myös eroaminen ja hyvään eron jälkeiseen vanhemmuuteen puolestaan kuuluu se, että vanhemmat tulevat keskenään hyvin toimeen. (mt., 38–53.)

Tämän tutkimusaineiston perusteella voi tehdä tulkinnan, että eron jälkeen lapset tarkkailevat vanhempiaan ja arvioivat heidän vanhemmuuttaan. Useat nuoret kuvaavat vanhempien olleen eron jälkeen väsyneitä, vihaisia, surullisia tai poissaolevia. Yksi nuori kertoo, miten hyvältä hänestä tuntui, kun hän jossain vaiheessa huomasi, että vanhemmat ”jaksavat taas olla hyvällä tuulella”. Nuori kertoo, miten hän silloin oivalsi, etteivät vanhemmat olleet enää pitkään aikaan ennen eroa olleet onnellisia. Tämän oivalluksen jälkeen hänen on ollut helpompi sopeutua vanhempien eroon. Useat nuoret kokevat hyvää eron jälkeistä vanhemmuutta olevan se, että vanhemmat voivat tulla yhdessä koulun vanhempainiltoihin ja kevätjuhliin.

Eron jälkeen vanhempien jaksaminen on koetuksella ja se vaikuttaa myös vanhemmuuteen. Keskeinen kokemus aineistossani oli, että nuoret kokevat joutuvansa eron jälkeen vanhempiansa kuuntelijoiksi, joka ei heidän mielestään kuulu hyvään vanhemmuuteen. Useat nuoret tuovat esille, miten vanhemmat, joko toinen tai molemmat, alkoivat eron jälkeen kertoa heille huolistaan ja tunteistaan. Nuoret toivovat, että vanhemmat keskustelisivat asioista keskenään tai muiden aikuisten kanssa, eivätkä tukeutuisi heihin. Nuoret tuovat hyvin painokkaasti esille, etteivät koe hyvänä tällaista ”avautumista”, kuten he sitä kuvailevat. Yksi nuorista olikin tehnyt vanhemmille säännöt, joissa mielestäni kiteytyvät hyvin nuorten toiveet vanhempia kohtaan. Ensimmäinen sääntö: Älä kerro lapsille huolistasi. Toinen sääntö: Käyttäydy kuin aikuinen, älä tee lapsestasi aikuista. Kolmas sääntö: Pyydä anteeksi.

Myös vanhempien aineistossa tulee esille, miten toinen vanhempi saattaa eron jälkeen puhua lapselle tavalla, joka vahingoittaa lasta.

”Aikaa kului, tilanteet suhteessa exään vaihteli, tietyin väliajoin tilanne paheni ja siitä kärsi tyttäremme. Mitä vanhemmaksi tyttäremme tuli, sitä enemmän exäni puhui minusta ja minun elämästäni vaikkei todellisuudessa tiennyt siitä mitään... Lastensuojelun työntekijä on ollut meidän vanhempien tapaamisella mukana ja exäni on käynyt lastensuojelussa keskustelemassa siitä, mitä asioita voi lapselle puhua. Ja tilanne on edelleen lähes kuuden vuoden jälkeen sama kuin heti eron jälkeen. Mietin usein, mitä olisin voinut tehdä toisin! Enkä tiedä vieläkään siihen vastausta. Sen tiedän, että olen pyrkinyt hakemaan apua tilanteeseen, yrittänyt sovittaa ja olla mahdollisimman ”näkymätön” jotta tyttärenteni ei joutuisi kärsimään.” (Äiti 10)

Äiti on yrittänyt kaikin keinoin hakea apua tilanteeseen, mutta perheneuvolan ja lastensuojelun tarjoama tuki ei auttanut, vaan isä puhuu edelleen lapselle tavalla, joka on lapsen edun vastaista. Myös Marjut Mäenpään ja Saila Poutiaisen (2009, 100–101) tutkimuksessa tuli esille, ettei lapsilla ja nuorilla ole juuri valinnanvaraa siinä, mitä vanhemmat heille kertovat. Heidän haastattelemansa nuoret kokivat, että vanhemmat kertoivat heille erosta joko liikaa tai liian vähän. Vanhemmat olettavat nuorten tyytyvän siihen informaatioon, jonka vanhemmat päättävät antaa. Mäenpää ja Poutiainen toteavat, ettei vanhempien eroa voida pitää yksiselitteisesti vahingollisena tapahtumana lapselle, mutta puheillaan vanhemmat saattavat vahingoittaa lasta.

Vanhempien aineistossa on myös näkyvissä pohdintaa siitä, miten ero ja sen jälkeiset vaikeudet vaikuttavat vanhemmuuteen. Useat vanhemmat toivat esille hämmennystä siitä, kuinka negatiivisesti ero oli vaikuttanut toisen vanhemman vanhemmuuteen.

”Exäni oli vaikea päästä eromme yli. Hän soitteli minulle useita kertoja päivässä, ajoi kotini ohi ja seurasi ketä minulla kävi, seurasi sosiaalisen mediaan kautta tekemisiäni, selvitteli kenen kanssa olin tekemisissä, veti omia johtopäätöksiä ihmissuhteistani. Kävimme yhdessä perheasiainneuvottelukuksessa, oli yhteistapaamisia missä oli mukana työntekijät perheneuvolasta ja perheasiainneuvottelukuksesta. Lastenvalvojalla kävimme useaan otteeseen koska exäni halusi ”mustaa valkoiselle” siitä etten suostunut alkuun vuoroviikko tapaamisiin. Tämä hänen mukaansa siksi, että voisi sen tyttärellemme myöhemmin näyttää.” (Äiti 10)

Vanhemmat kokevat eron aikana ja sen jälkeen hyvin vahvoja negatiivisia tunteita, kuten pettymystä, syyllisyyttä ja ahdistusta. Nämä tunteet vievät väistämättä vanhemmilta paljon energiaa ja saattavat siten vaikuttaa heidän vanhemmuuteensa hyvinkin paljon. (Pruuki &

Sinkkonen 2017, 7.) Myös ammattilaisten aineistossa tulee esille, miten vanhempien negatiiviset tunteet toista vanhempaa kohtaan vaikuttavat heidän vanhemmuuteensa. Osa vanhemmista tarvitseekin hyvin vahvasti lapsen näkökulman esiin tuomista, kuten eräs ammattilainen pohtii seuraavassa:

”Tää yhteiskunta on enemmän tai vähemmän aika individualistinen, että kyllä mä niinku vähän semmosta hyvää painolastia sysäisin vanhempien suuntaan että pitäis käydä näitä lävitte, että jos se jää ihan tämmöseen vapaaehtoisuuteen niin mä en oo kauheen luottavainen että kaikki ihmiset siinä erojutussa osaavat sitä lapsen asemaa huomioida.” (Ammattilainen 2)

Eronneita vanhempia kohtaavien työntekijöiden on huolehdittava siitä, että lapsi pysyy kaikkien toimenpiteiden keskipisteenä. Työntekijöiden on myös tarvittaessa kerta toisensa jälkeen tuotava esiin, miten vahingollista lapselle on joutua riitojen välikappaleeksi tai vieraantua toisesta vanhemmasta. Mitä tulehtuneemmat välit vanhemmilla on, sitä enemmän he tarvitsevat tämän asian muistuttamista heitä kohtaavilta viranomaisilta ja muilta ammattilaisilta. (Sinkkonen 2017, 63.) Ammattilaisten aineiston kautta välittyy huoli siitä, miten haastavaan tilanteeseen vanhemmat joutuvat eron jälkeen, etenkin silloin, jos ero on tullut vanhemmalle yllätyksenä.

”Kyllä mä oon omassa työssä ajatellu usein, että kun ihmiset tulee siinä erotilanteessa ja siinä kriisin keskellä niitä sopimuksia tekemään niistä lasten asioista niin musta ois hyvä, että se ensimmäinen aika olis semmonen että siinä vain puhuttais niistä asioista mistä heidän pitää sopia ja että mitä ne käytännössä tarkoittaa. Käytäs ihan rauhassa niitä läpi ja sen jälkeen he voisivat jäädä niitä miettimään ja varattais aika vaikka johonkin kuukauden päähän. Mä joskus sanonki, ku mä nään sen tilanteen, että se on vaikea, että ei teiän tarvi tässä niitä päättää, että haluatteko että varataan uusi aika. Ja ne haluaakin joskus sen että saa sitä miettimisaikaa ja pystyy enemmän sen lapsen näkökulmasta niitä asioita pohtia.” (Ammattilainen 4)

Myös Linnavuoren (2007) tutkimuksen mukaan monet vanhemmat saattavat olla erokriisissään kykenemättömiä tekemään järkeviä ja lapsen edun mukaisia päätöksiä lasta koskien, joten viranomaisten on tuettava heitä siinä. Viranomaiset eivät päättä asioita vanhempien puolesta, vaan antavat tietoa niistä asioista, jotka täytyy ottaa huomioon ja tukevat vanhempia pohtimaan, mikä on heidän lapselleen. Linnavuoren mukaan ne vanhemmat, jotka kykenevät toimimaan yhteistyössä, luomaan yhdenmukaiset säännöt ja tukemaan toisiaan vanhemmuudessa, onnistuvat saavuttamaan hyvän ja toimivan eron jälkeisen vanhemmuuden. (mt., 18.)

7.1.4 Kokemukset tuen tarpeesta lapsen ja vanhemman välisen suhteen säilymiselle

Tämän tutkimuksen aineistossa tulee esille, miten vanhempien ero ja siitä aiheutuvat muutokset saattavat vaikuttaa hyvinkin voimakkaasti lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen. Eron jälkeistä tukea tarvitaan myös siksi, että tämä suhde säilyisi hyvänä huolimatta erokriisistä ja niistä muutoksista, joita ero väistämättä aiheuttaa.

Nuorten aineistossa on näkyvissä paljon pohdintaa lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen liittyen. Nuorille on selvästi tärkeää saada kokemus siitä, että suhteen säilyminen on vanhemmalle tärkeää ja että vanhempi tekee kaikkensa tämän suhteen säilymiseksi. Yksi nuorista kertoo, miten hän kokee vanhempiensa huolehtivan siitä, että hänen suhteensa kumpaankin vanhempaan säilyy hyvänä, vaikka vanhemmat eivät keskenään ole puheväleissä. Nuori kertoo olevansa ylpeä vanhemmistaan, jotka osaavat erimielisyyksistään huolimatta ”käyttäytyä sivistyneesti” esimerkiksi vanhempainilloissa.

Toinen nuori kuvailee, miten hän kokee isänsä katkeroituneen eron jälkeen ja kadonneen sen vuoksi hänen elämästään lähes kokonaan pariaksi vuodeksi. Nuori kokee, että isän päästyä yli katkeruudestaan hänen ja isän välit palasivat ennalleen, koska ”se oli myös äidille ok”. Nuoren kertomuksesta välittyy se, että suhteen palautuminen onnistui, koska äiti antoi sille tukensa. Myös toisten nuorten kertomuksissa välittyy tämä toisen vanhemman antaman hyväksynnän merkitys lapsen ja vanhemman välisen suhteen säilymiselle.

Keskeinen kokemus aineistossani oli, että nuoret kokevat etäännyvänsä siitä vanhemmasta, jonka luona eivät asu. Yksi nuorista syyttää kumpaakin vanhempansa siitä, että he eivät huolehtineet hänen ja isän säännöllisten tapaamisten järjestämisestä. Nuori kokee, että tämän vuoksi isä ei merkitse hänelle enää juuri mitään, ja se tuntuu nuoresta todella pahalta. Toinen nuori toteaa etäännyneensä äidistään niin paljon, etteivät he osaa enää puhua asioista keskenään. Nuori kokee tämän olevan surullista, sillä hän uskoo äidin ikävöivän häntä varmasti yhtä paljon kuin hän ikävöi äitiä. Myös Valkosen (2006) tutkimuksessa tuli esille, miten tärkeänä lapset pitivät sitä, että saavat viettää aikaa yhdessä vanhempansa kanssa. Lapset eivät yleensä toivo vanhemmaltaan muuta kuin sitä, että vanhempi jaksaisi olla lapsensa kanssa ja että vanhempi olisi lähellä ja läsnä. (mt., 42.) Mikäli vanhempi kykenee tähän myös eron jälkeen, lapsen ja vanhemman välinen suhde voi muodostua jopa entistä

läheisemmäksi. Tämä tuli myös nuorten aineistossa esille yhden nuoren kertoessa, miten hänen suhteensa isän kanssa on eron jälkeen parantunut huomattavasti.

Parisuhteessa saattaa joskus esiintyä valtakamppailua, jossa toinen tai molemmat tuntevat tarvetta kontrolloida, määräillä tai ohjata toista (Pruuki, Timoria ja Väättäinen 2013, 55). Tällaisen valtakamppailun pitäisi päättyä parisuhteen päättyessä, eikä se saisi jatkua enää vanhempien eronjälkeisessä suhteessa (Kauppinen 2013, 134). Vanhempien aineistossa tulee kuitenkin esille, miten lapsen ja vanhemman välinen suhde saattaa heikentyä lähes olemattomaksi, jos vanhempi ei pääse yli toiseen vanhempaan kohdistuvasta vihasta.

”Suurin ongelma eron jälkeen on ollut lasteni isä. Kyllä, rohkenen käyttää sanaa ongelma. Hän on ollut hankala minua ja lapsia kohtaan. Minulle hän edelleen lähettelee haukkumaviestejä ja kirjoittaa minusta perättömiä asioita. Lapsia hän ei juuri suostu tapaamaan, koska haluaa tehdä minulle kiusaa – erosinhan hänestä, ja kontrolloida minua. Hän myös tietää, että minä kärsin eniten, jos lapset kärsivät. Olen yrittänyt käyttää kaikki taitamani keinot, että hän ymmärtäisi lapsen oikeudet ja vanhemman velvollisuudet. Laihoin tuloksin. Muutamana kerran vuodessa hän tapaa päiväselteään lapsia, vaikka asuu lähellä. Soittelee kuitenkin joitakin kertoja kuukaudessa.” (Äiti 6)

Tämän äidin kertomuksessa tulee esille, miten lapsi saattaa lähes kokonaan menettää suhteen vanhempansa, mikäli vanhempi ei saa tukea negatiivisten tunteidensa läpikäymiseen. Eron jälkeen vanhempien välisellä yhteistyöllä on oleellinen merkitys lapsen ja vanhemman tapaamisten sekä lapsen ja vanhemman välisen suhteen kannalta (Broberg & Hakovirta 2009, 123). Vanhemmat voivat joko tukea tai hankaloittaa lapsen suhdetta toiseen vanhempaan. Aiemmassa aineisto esimerkissä äiti oli tehnyt kaikkensa tukeakseen lasten ja isän suhdetta. Tutkimusten mukaan äidit toimivat kuitenkin usein eron jälkeen myös portinvartijoina lapsen ja isän suhteen säilymisessä. Äiti voi tarkoituksella tai tahattomasti jättää käyttämättä niitä mahdollisuuksia, joita hänellä olisi käytettävissä isän ja lapsen suhteen vahvistamiseksi. (Mykkänen & Huttunen 2008, 181.) Seuraavassa aineisto-otteesta isä kuvailee juuri tällaista tilannetta:

”Vanhemmuuteen en mielestäni saanut juuri apua, se pitäisi tulla jo ennen eroa, esim. sovi lasten huollosta ennen kuin muutat yhteisestä kodista. Olisin tarvinnut tuolloin lasten äidin tuen tasan jaetun huollon toteuttamiseksi.” (Isä 2)

Isän kokemuksen mukaan lasten äiti oli juuri tällaisessa ”portinvartijan” asemassa. Myös Hakovirran ja Brobergin (2014, 120) tutkimuksessa nousi esille useiden isien kokemus siitä, etteivät äidit tue tapaamisten onnistumista, mikäli vanhempien keskinäiset välit ovat huonot. Tässä aineistossa vastaavia kokemuksia oli sekä isillä että äideillä. Aineistossa on näkyvissä myös pohdintaa siitä, että joskus lapsikin saattaa itsenäisesti katkaista suhteen vanhempansa. Mikäli vanhemmat puhuvat jatkuvasti toisistaan negatiiviseen sävyyn, se saattaa aiheuttaa sen, että lapsi väsyä tilanteeseen, eikä lopulta enää halua tavata toista vanhempansa. Tällaista tilannetta kuvaa äiti seuraavassa aineisto-otteessa:

”Lasten isä panettelee minua rajusti joka puolella, ja tämä on johtanut siihen, että minun luona asuvat lapset eivät jaksakaan kauheasti olla hänen kanssaan tekemisissä, vanhin tytär on katkaissut välit häneen jo pari vuotta sitten. Nuoremmat kuitenkin käyvät kohteliaisuudesta isän luona. Isän luona asuva tytär on toista maata, hän kieltäytyy kokonaan olemasta minuun tekemisissä.”
(Äiti 1)

Kuten tämä äiti kuvailee, vaikeissa huoltoriidoissa voi pahimmillaan käydä niin, että perheen lapset jakautuvat eri leireihin. Tämän seurauksena lapset saattavat pahimmillaan menettää suhteen paitsi toiseen vanhempansa, myös sisaruksiinsa. Vanhemmat tarvitsisivat tukea ymmärtääkseen, miten kauaskantoiset seuraukset voi olla sillä, miten he toisistaan puhuvat. Richard A. Warshak (2012, 29) on myös todennut, että mikäli toinen vanhempi toistuvasti puhuu pahaa toisesta vanhemmasta, se aiheuttaa lapselle stressiä ja ristiriitoja lapsen ja kummankin vanhemman välisiin suhteisiin.

Tässä tutkimusaineistossa kaikki isät kokevat menettäneensä suhteen lapsiinsa. Heillä kaikilla on kokemus siitä, että lasten äidit ovat tietoisesti ja viranomaisen tuella hankaloittaneet isän ja lasten tapaamisten toteutumista. Isät kokevat menettäneensä mahdollisuuden vanhemmuuteen, kuten seuraavassa aineisto-otteesta tulee esille:

”Oman kokemukseni mukaan äiti on sukupuolensa perusteella ainoa mahdollinen vanhempi. Vaikka äiti tekisi mitä, keskitytään vain äidin vanhemmuuden tukemiseen. Lastensuojelun mielestä isä on kelvollinen vain elatusmaksujen maksamiseen ja lasten tapaamiseen, mikäli se äidille sopii.”
(Isä 3)

Kuten tämäkin isä, suurin osa isistä haluaa eron jälkeen olla mukana lapsensa jokapäiväisessä elämässä, eikä tyydy tapaamaan lasta vain viikonloppuisin (Autonen-Vaaraniemi & Forsberg 2005, 447). Kuitenkin myös Koskelan (2012, 97) tutkimukseen osallistuneilla miehillä oli ollut eron jälkeen ongelmia ylläpitää suhdetta lapsiinsa ja he

tunsivat katkeruutta sekä entistä puolisoa, että olosuhteita kohtaan. Näitä tunteita kuvailee isä myös seuraavassa aineisto-otteessa:

” Äiti saa valehdella käräjäoikeudelle, sosiaalihuoltoon, ystäville, sukulaisille ja saa kaikkien sympatiat, lopulta onnistuen manipuloimaan lapset isäänsä vastaan. Ex vaimo haki eroa, teki aloitteen kaikissa lapsia koskevissa sopimuksissa (kaikesta on sosiaalihuollon paperit ja käräjäoikeuden) silti hän ei suostunut noudattamaan yhteishuoltosopimusta ei kertaakaan. Sosiaalihuollon mukaan se on vanhempien asia, eikä kuulu kenellekään. Eli sen mukaan sopimus on mitätön ja merkityksetön. Sitä ei tarvitse noudattaa.”
(Isä 4)

Isän kertomuksessa välittyy syvä pettymys. Myös Tuomen (2008) tutkimuksen mukaan vanhempi kokee voimakasta pettymystä itseensä vanhempana, mikäli ei voi olla läsnä lapsensa elämässä. Kun vanhempi joutuu olemaan erossa lapsestaan, se aiheuttaa jatkuvaa ikävää ja kaipausta, mikä kuluttaa vanhemman voimavaroja. Etäisyys lapseen aiheuttaa sosiaalisen vanhemmuuden kutistumista ja ohenemista. Jos sosiaalinen vanhemmuus katoaa, jäljelle jää vain biologinen ja juridinen vanhemmuus. (mt., 89.)

Ammattilaisten aineistossa on näkyvissä, että eroperheitä kohtaavat ammattilaiset pyrkivät toiminnassaan vanhempien tasapuoliseen ja sukupuolesta riippumattomaan kohteluun.

” Kyllä me ainakin ollaan pyritty siihen, että kohdeltais tasapuolisesti ja on ollut tilanteita missä isä on ollut se vahvempi osapuoli ja on puollettu sitä että isä voi olla se lähivanhempi. Mut ymmärrän, että näitä kokemuksia on, mutta onko siinä myös ennakkoluuloa tätä naisvaltaista sosiaalialaa kohtaan, että näkee ne merkit jotka tukee sitä ennakkoluuloa.” (Ammattilainen 3)

”Mä aattelen niin, että kun vanhemmat eroaa, niin siinä aletaan puhua vanhemmuudesta. Sillä ei oo mitään väliä onko siinä isä vai äiti, eikä sillä onko siinä nais vai miestyöntekijä vaan siinä lähetään keskustelemaan vanhemmuudesta ja sen sisällöstä. Miten siinä sitten isä tai äiti sen vanhemmuuden ottaa haltuun, pitää kiinni siitä ja omalla aktiivisella toiminnallaan tekee lastensa eteen kaikki, niin sillä on väliä.” (Ammattilainen 1)

Ammattilaisten aineiston kautta välittyy, että sukupuolisidonnainen vanhemmuuskeskustelu koetaan ammattilaisten keskuudessa jo vanhanaikaisena ja sen vuoksi turhauttavana. Kuitenkin äitiyden yliveritaisuuden kulttuurinen painolasti aiheuttaa Autonen-Vaaraniemen (2012, 119) mukaan edelleen paineita eronneita vanhempia kohtaavien ammattilaisten

työssä. Ammattilaisten on edelleen kiinnitettävä kuitenkin eniten huomiota siihen, mikä on lapsen kannalta paras ratkaisu.

7.2 Tuen saamisen merkitykset

Seuraavaksi tarkastelen tuen saamisen merkityksiä siten, kuin ne tämän aineiston analyysissä muodostuivat. Jaottelen tuen saamisen merkitykset Waldenin (2006) mukaan emotionaaliseen, instrumentaaliseen ja informatiiviseen tukeen. Tässä tutkimuksessa emotionaalisella tuella tarkoitetaan rakkauden, hyväksynnän ja arvostuksen saamista, sekä mahdollisuutta luottamukselliseen kokemusten ja tunteiden jakamiseen ja arvostavan palautteen saamiseen. Instrumentaalisella tuella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sellaista apua, jolla on myönteinen vaikutus yksilön tai perheen sopeutumiselle muuttuneeseen elämäntilanteeseen. Instrumentaalista tukea voivat olla lähiyhteisön antama tuki tai erilaisten palveluorganisaatioiden antamat palvelut tai välitön apu. Informatiivisella tuella tarkoitetaan lapsen tai perheen tilanteeseen liittyvän tiedon, käytännön neuvojen ja ohjauksen antamista. Koska instrumentaalisen ja informatiivisen tuen muodot näyttävät yhdistyvän sekä nuorten että vanhempien kertomuksissa, käsittelen niitä yhdessä myös analyysissäni.

7.2.1 Emotionaalisen tuen merkitykset

Nuorten aineistossa tulee vahvasti esille eron jälkeen saadun emotionaalisen tuen merkitys. Erityisesti vanhemmilta saatu tuki vaikuttaa olevan nuorille merkityksellistä. Useat nuoret kertovat, miten vanhempien ero oli tuntunut aluksi pahalta ja miten eron aiheuttamiin muutoksiin oli ollut vaikea tottua, mutta heitä oli auttanut se, että he saivat puhua vanhempiensa kanssa kaikista tunteistaan ja ajatuksistaan. Kaksi nuorta oli kokenut, että isoäideiltä saatu tuki oli auttanut heitä siinä tilanteessa, kun vanhemmilla ei ollut voimia tai aikaa puhua lapsen kanssa. Nuorten aineistosta tulee esille, etteivät lapset ja nuoret kaivanneet erotilanteessa emotionaalista tukea muilta kuin vanhemmiltaan, isovanhemmiltaan ja läheisimmiltä ystäviltään. Myös aiempien tutkimusten mukaan nuoret kaipaavat vanhemmiltaan tunteiden vastaanottamista ja tasapainottamista (Rönkä ym. 2002, 55).

Tämän tutkimuksen mukaan nuoret eivät siis kaipaa itselleen ulkopuolista emotionaalista tukea, mutta vanhemmilleen he sitä toivovat. Aineiston mukaan nuoret ymmärtävät, että

vanhemmilla on eron jälkeen tarve puhua asioistaan ja kokemuksistaan, mutta he ovat hyvin yksimielisiä siitä, että lasten kanssa niistä ei saa puhua. Yksi nuorista toteaaakin, että vanhempien täytyy ymmärtää, ettei lasten kuulu tukea vanhempiaan, vaan vanhempien tulee hakea tukea ystäviltä ja terapeuteilta.

Vanhempien aineistosta puolestaan voi tehdä tulkinnan, että vanhemmat kyllä näkevät lasten emotionaalisen tuen tarpeen, mutta he eivät tiedosta sitä, mikä merkitys vanhempien antamalla tuella on lapsille. Useimmat vanhemmat olivat toivoneet lapselleen ulkopuolista tukea erotilanteen käsittelyyn, kuten myös seuraavissa aineisto-otteissa tulee esille:

”Ei se ole lapselle helppoa ja paljon on tarvittu keskustelua ja itkuja on itketty, kun on ikävä ja pitää asua niin kaukana. Koulussa saa onneksi tukea koulupsykologin ja kuraattorin kanssa, jos tarvitsee. Minusta on tärkeää opettaa lapsi jo pienestä pitäen ottamaan apua vastaan ja keskustelemaan asioista.” (Äiti 2)

”Onneksi on koulukuraattori. Hän on ollut lapsilleni aarre.” (Äiti 6)

Vanhemmat näkevät lastensa hyötynneen siitä, että heillä on ollut perheen ulkopuolinen aikuinen, jolle on voinut puhua. Lapsen kannalta on tärkeää, että hänellä on vanhemman lupa puhua ja kertoa perheen sisäisistä asioista.

Vanhempien aineistossa eron jälkeisen emotionaalisen tuen merkitys vanhemmille itselleen tulee vahvasti esille. Useat vanhemmat kertovat saaneensa tukea erityisesti omilta vanhemmiltaan ja jonkin verran myös ystäviltään.

”Perheen tuki oli tärkeintä ja lapsenhoito apu. Heille pystyin puhumaan kaikesta ja sain ymmärrystä ja tukea vanhemmuuteen.” (Äiti 2)

”Itse erotilanteessa sain myös tukea muutamalta ystävältäni ja saan edelleen. Osa kavereista kyllä kaikkosikin eron tullessa. Olen miettinyt, onko ero edelleen jonkinlainen tabu, josta on vaikea puhua? Vai osuuko se johonkin arkaan paikkaan itsessä, jonka vuoksi juuri eronnutta ihmistä on vaikea kohdata? Lisäksi myös omat vanhempani ovat auttaneet esim. lasten hoidossa ja pienesti rahallisesti. (Äiti 6)

Tässä tutkimuksessa yhtä lukuun ottamatta kaikki vanhemmat kertovat hakeneensa tukea eron läpikäymiseen ja omien tunteiden ja ajatusten selkiyttämiseen myös erilaisista eroauttamisen palveluista, ja kokevat saamansa tuen olleen merkityksellistä.

”Kävin pari kertaa ennen ja jälkeen eron Perheasiainneuvottelukeskuksella juttelemassa. Auttoi, kun sain sanoa asioita ääneen.” (Äiti 6)

”Perheneuvola auttoi todella paljon, lisäksi ystävät oli suurin tuki. Tuki jota sain (saan) on tehnyt minusta paremman vanhemman, vaikka haasteita meillä on edelleen.” (Äiti 3)

Nämä vanhemmat ovat saamansa emotionaalisen tuen kautta saaneet kokemuksen omasta selviytymisestä ja siitä, että elämä jatkuu, joka myös Tuomen (2008) tutkimuksen mukaan on tärkeää. Vanhemmille erosta selviytyminen on useimmiten pitkä prosessi, joka vaatii aikaa ja voimavaroja. Kun eroon liittyvät tunteet on onnistuneesti läpikäyty, ne eivät enää haittaa jokapäiväistä elämää. (mt., 66.) Ammattilaisten aineistossa näkyy myös pohdintaa vanhempien emotionaalisen tuen tarpeesta:

”Joskus kun ne tulee niistä lasten asioista sopimaan niin ne saattaa sanoa että mä en jaksa edes ajatella ja että tässä on ihan täysi työ itensä kanssa että selviäisi tästä. Niin silloin mä kyllä ohjaan ja kerron mihin voi olla yhteydessä ja varmasti myös kuuntelen siinä ensi hädässä. Mä luulen että se on siinä tilanteessa sama kuka kuuntelee, kun on vaan joku joka kuuntelee, ku kaikillahan ei oo ketään. Ja ite aattelen tässä työssä, että vaikka se lasten asioista sopiminen on tärkeää niin kyllä sekin on tärkeää että vanhemmat jaksaa, ne on kuitenkin isoja asioita mistä sovitaan, niin pitää olla se oma jaksaminen semmosella tolalla että oikeesti jaksaa niihin keskittyä ja niitä miettiä, että mitä ne tarkoittaa se huolto ja asuminen ja mihin asioihin ne sitten vaikuttaa jatkossa.” (Ammattilainen 4)

Erokriisissä olevia vanhempia kohtaava ammattilainen on työssään nähnyt, miten suuri tarve vanhemmilla on käydä ajatuksiaan läpi jonkun kanssa. Ammattilaisten kokemuksen mukaan tärkeintä on, että vanhemmalla on joku, joka kuuntelee. Aina ei tarvita ammattiapua, jos vain vanhemman oma sosiaalinen verkosto pystyy tukemaan riittävästi.

7.2.2 Instrumentaalisen ja informatiivisen tuen merkitykset

Nuorten aineiston kautta välittyy, että nuoret kaipaavat myös instrumentaalista ja informatiivista tukea erityisesti vanhemmiltaan. Nuoret kuvaavat eron aiheuttaneen heidän elämäänsä monenlaisia muutoksia, joihin sopeutumiseen he kaipaavat tukea. Aineiston perusteella voi tehdä tulkinnan, että lasten sopeutumista näihin muutoksiin auttaa eniten vanhempien sopeutuminen. Useat nuoret kuvailevat, miten he eron jälkeen tarkkailivat

vanhempiensa hyvinvointia ja miten helpottavana he kokivat huomattessaan vanhempiensa sopeutuneen tilanteeseen ja olevan taas iloisia.

Nuorten aineistossa vain yksi nuori kertoo käyneensä vanhempien eron jälkeen ammattilaisen luona. Nuori kertoo käyneensä äitinsä kanssa ”jossain terapiassa”, josta ei kokenut olleen hänelle itselleen mitään hyötyä. Nuori ei kuitenkaan pidä käyntejä turhana, koska hän oli nähnyt äidin hyötynneen siitä, että sai purkaa tunteitaan.

Kääriäisen (2008) tutkimuksen mukaan parasta olisi, jos lapsi voisi käydä omien vanhempiensa kanssa läpi niitä tunteita, joita ero herättää ja vanhemmat auttaisivat lasta sopeutumaan uuteen tilanteeseen. On luonnollista, että lapset ovat vihaisia vanhemmilleen kaikista eron aiheuttamista harmeista. Lapsen olisi tärkeää saada kokea, että vanhempi pystyy ottamaan vastaan kaikki hänen tunteensa ja lohduttamaan häntä. (mt., 45.)

Vanhempien aineistossa yksi äiti kertoo, miten hänen lapsensa isä ei kyennyt hyväksymään eroa, eikä isä sopeutunut tilanteeseen, vaikka vanhemmat hakivat apua perheneuvolasta, perheasiainneuvottelukeskuksesta, lastenvalvojalta ja lastensuojelusta. Lapsi joutui jatkuvasti kuulemaan isän negatiivista puhetta äitiin ja erotilanteeseen liittyen, kunnes lapsi oli lopulta itse tuonut esille toiveensa puhua ulkopuolisen kanssa.

”Tyttäreni toi esille haluavansa keskustella isäsuhteestaan jonkun ulkopuolisen kanssa. Tapaamiset olivat muutettu muutamia kuukausia aiemmin niin että tytär oli vuoroviikoin isänsä luona. Otin yhteyttä perheneuvolaan, jonne järjestyi tyttärelle käynnit ja jossa hän vieläkin käy.”
(Äiti 10)

Vanhempien aineistossa sekä instrumentaalisen että informatiivisen tuen merkitys näyttäytyy vahvasti. Vanhemmat tuovat esille, miten he ovat kokeneet tarvitsevansa monenlaista tukea erokriisistä selviytymiseen. Ne vanhemmat, jotka ovat osanneet hakeutua tuen piiriin, kokevat saamansa tuen olleen merkityksellistä.

”Perheneuvolakäynnit pelastivat minut henkiseltä romahtamiselta. Sain puolen vuoden käynneillä koottua itseäni, itsetuntoni takaisin ja vahvuutta pitää kiinni omasta kannastani. Vahvistuttuani oli helpompi rajata exäni käytöstä ja elää omaa elämää. (...) Vanhemmuuteni sai vahvistusta silloin, kun sitä tarvittiin.” (Äiti 5)

”Itselleni tuli erovaiheessa paniikkikohtaukset, joihin hain apua ensin neuvolasta ja sieltä minut ohjattiin juttelemaan psykiatriselle sairaanhoitajalle. Kävin siellä sitten noin kerran viikossa juttelemassa

väsyyksestä, erosta ja kaikesta siitä, mitä siihen elämänvaiheeseen kuului. Myös neuvolassa minun vointia kyseltiin. Se tuntui kivalta.” (Äiti 2)

Tutkimusaineiston perusteella näyttää siltä, että eron jälkeen vanhemmilla on suuri tarve saada tietoa ja neuvoja siitä, miten heidän tulee toimia. Vanhemmille on tärkeää, että he voivat tarvittaessa soittaa jollekin ja kysyä neuvoja. Tässä aineistossa ne vanhemmat, jotka kokevat saaneensa eron jälkeen informatiivista tukea tai käytännön apua, ovat kokeneet sen merkityksellisenä, kuten seuraavista aineisto-otteista tulee esille:

Lasteni huolto- ja elatussopimus tehtiin lastenvalvojalla. Soitin neuvoa pari kertaa hänelle myös eron jälkeen. Tämä ja em. ns. yhteiskunnan tuet olivat hetkellistä keskusteluapua ja tunteen jakamista, oman ajatuksen vahvistamista.” (Äiti 6)

”Tuolloinen asuinkuntani sosiaalijohtaja oli minun kannaltani hyvin merkityksellinen henkilö. Koin saavani häneltä tukea sekä henkisesti että taloudellisesti. Hänen toiminnastaan tuli vaikutelma, että hän toimi tarpeen mukaan, pykäliin tuijottamatta. (...) Olen kokenut saamani tuen todella merkitykselliseksi oman jaksamiseni ja selviytymiseni kannalta ja siten ennen kaikkea lasteni selviytymisen kannalta. Jos olisin jäänyt yhteiskunnan taholta tukea vaille, en osaa kuvitella, miten olisin selvinnyt.” (Äiti 4)

Äiti kokee saaneensa juuri sellaista tukea (lapsiperheiden kotipalvelu ja harkinnanvarainen toimeentulotuki) mitä sillä hetkellä tarvitsi, vaikka hän ei ollut osannut kyseisiä tukitoimia edes pyytää. Äiti kertoo jopa vastustelleensa avun vastaanottamista, mutta sosiaalijohtaja oli todennut, ”jos kasvatat kolme veronmaksajaa tähän yhteiskuntaan, olet maksanut käyttämäsi varat moninkertaisesti takaisin”. Äiti kertoo näillä sanoilla olleen valtava vaikutus, sillä niiden kautta hänelle tuli tunne, että joku oikeasti välittää ja että kasvatustyö, jota hän tekee, on tärkeää. Äiti kokee viranomaisen ymmärtäneen heidän perheensä tilanteessa, että äidin tukeminen hyödyttää parhaiten lapsia. Myös Kauppisen (2013, 114) tutkimuksessa tuli esille, että lapset voivat epäsuorasti hyötyä siitä, että vanhemmat saavat itselleen käytännön apua tai henkistä tukea.

Vanhemmat kokevat eron aikana ja sen jälkeen hyvin vahvoja negatiivisia tunteita, kuten pettymystä, syyllisyyttä ja ahdistusta. Nämä tunteet vievät väistämättä vanhemmilta paljon energiaa. Kun vanhemmat voivat huonosti, se saattaa vaikuttaa myös heidän vanhemmuuteensa hyvinkin paljon. (Pruuki & Sinkkonen 2017, 7.) Onkin tärkeää, että vanhempi saa riittävää ja oikea-aikaista tukea näiden negatiivisten tunteiden käsittelyyn.

Myös tässä vanhempien aineistossa tuli esille, että pelkästään läheisiltä saatu tuki ei aina ole riittävää.

”Ilman perheen, ystävien ja ammattilaisten apua en varmasti olisi jaksanut läpi erovaihetta ja yksinhuoltajan arkea. Koen tärkeänä, että sain pohtia ammattilaisten kanssa omaa suhdetta lapseen, äitiyttä sekä suhdetta myös omiin vanhempiin ja peilata sitä omaan tapaan olla äiti. Eron käsitteleminen oli minulle erittäin tärkeää, koska päätös erosta oli minun, minä halusin rikkoa lapseltani perheen, niin sen läpikäyminen ammattilaisten kanssa oli minulle todella tärkeää. (...) Neuvola otti hyvin kopin, kun ensimmäisen kerran soitin ja pyysin apua, koska itselläni ei ollut mitään muuta paikkaa tiedossa, mistä saisi apua.” (Äiti 2)

Tämän äidin toteamus ”neuvola otti kopin, kun ensimmäisen kerran soitin” on merkittävä kokemus. Aineiston perusteella voi todeta, että erokriisissä olevalle vanhemmalle on tärkeää, että hänen avunpyyntönsä otetaan vakavasti ja että hän saa nopeasti tarvitsemaansa tukea. Seuraavan aineistoesimerkin äiti sai perheneuvolasta tarvitsemansa tuen ja kokee edelleen, vuosien jälkeen sen olleen merkityksellistä:

”Perheneuvola käynnit aloitettiin (...) se pelasti minut henkiseltä romahtamiselta. Sain puolen vuoden käynneillä koottua itseäni, itsetuntoni takaisin ja vahvuutta pitää kiinni omasta kannastani. Vahvistuttuani minun oli helpompi rajata exäni käytöstä ja elää omaa elämää.” (Äiti 5)

Kuten tässä, myös useissa muissa vanhempien aineiston kirjoituksissa tulee esille, etteivät vanhempien keskinäiset vaikeudet poistu sillä, että toinen vanhempi saa tukea itselleen. Vanhemmat kokevat silti saamansa tuen olleen merkityksellistä, sillä se on auttanut heitä käsittelemään ajatuksiaan ja pysyttelemään itse rauhallisena niissä tilanteissa, joissa toinen vanhempi on käyttäytynyt rajattomasti.

Ammattilaisten aineiston mukaan oleellista ei ole se, kuka lasta tukee, vaan se, että joku aikuinen huomaa lapsen tilanteen. Lapsen kannalta on tietysti parasta, jos hän saa vanhemmiltaan tukea eron jälkeiseen tilanteeseen sopeutumiseen. Mikäli vanhemmilla ei ole siihen voimavaroja, heidän tulisi kuitenkin huolehtia siitä, että lapsi saa tukea perheen ulkopuolelta. Lapsen vastuulle ei tuen hakemista saa jättää. Ammattilaisten näkemyksen mukaan lasta ei aina tarvitse viedä esimerkiksi perheneuvolaan, vaan lapsella olisi oltava mahdollisuus keskustella ajatuksistaan ja huolistaan luontevassa ympäristössä, esimerkiksi päiväkodissa tai koulussa.

”Silloin kun tiedetään että vaikka jonkun oppilaan vanhemmat on eronneet, niin koulussa, onko se sitten kuraattori tai joku, joka vois jutella sen lapsen kanssa, että miltä tuntuu. Että jokaiselta lapselta niissä tilanteissa kysyttäis että miltä susta tuntuu. Ettei jäis niin, ettei sitä koskaan missään puhuta tai kukaan kysy. Vanhemmat vois opettajalle kertoa, että laps voi olla vähän väsynyt tai vähän hajamielinen, että me ollaan just erottu. Kuka muu sen tiedon tuolta taivaasta tiputtaa kouluun jos ei vanhemmat.” (Ammattilainen 1)

Myös Pruuki (2017,77) muistuttaa vanhempia siitä, että heidän tehtävänsä on kertoa erosta ja muuttuneesta elämäntilanteesta niille aikuisille, jotka ovat läsnä lapsen elämässä, etenkin päivähoiton henkilökunnalle ja opettajille. Vain siten aikuisilla on mahdollisuus ymmärtää lapsen mahdollisesti muuttuvaa käyttäytymistä ja antaa lapselle tukea.

Ammattilaisten aineiston kautta vahvistuu se näkemys, että monet vanhemmat tarvitsevat eron jälkeisessä kriisissä sekä instrumentaalista että informatiivista tukea. Ammattilaisten aineistossa perheasioiden sovittelu nähdään hyvänä työmuotona:

”Varmaan nää jotka ei oo puhuneet ja joilla on sitä riitaa niin siinä olis hyvä, että riittävästi työskenneltäis sen asian kanssa. Vaikka niin että ois useampi tapaaminen, että ois sitä perheasioiden sovittelu tyypeistä työskentelyä. Että jotenkin saatais siinä ratkottua niitä riidansiemeniä, että siitä ei pääse kasvamaan semmonen vuosien riitelyn kierre. Se on tosi tärkeä sauma.” (Ammattilainen 3)

Ammattilaisten aineistossa on näkyvissä huoli niiden lasten puolesta, jotka joutuvat elämään pitkiä aikoja vanhempien huolto -ja tapaamisriitojen keskellä. Ammattilaiset kokevat, että eropalveluita on kyllä saatavilla, mutta ihmiset eivät aina löydä niitä. Esimerkiksi eroneuvoilloista vanhemmilla olisi mahdollisuus saada sekä informaatiota että vertaistukea jo varhaisessa vaiheessa. Ammattilaisten kokemuksen mukaan joskus käy niin, että vasta asiantuntija-avusteinen tuomioistuinsovittelu rauhoittaa tilanteen.

”Me tosiaan nähdään siellä sovittelussa niitä, joilla on ollu jo pitkään se kiista käynnissä. Useamman kerran siinä vaiheessa kun sopimus on syntynyt ja tuomari on lähtenyt kirjoittamaan sitä ja mä oon jäänyt siihen niiden vanhempien kanssa niin siinä on vanhemmat käyny semmosta keskustelua, että on ollu tosi hyvä että me ollaan nyt oltu tässä saman pöydän ääressä vaikka monen vuoden tauon jälkeen. Että jos nyt tästä eteenpäin pystyttäis lapsen asioista sopimaan ja nyt aukeis se puheyhteys. Musta ne on ollu semmosia tosi hyviä tilanteita. Niin pitkälle menty mutta siinä vanhemmat puhuu siitä, että tän jälkeen me nyt voidaan sitte olla yhteyksissä.” (Ammattilainen 3)

”Tulee joskus semmonen kuva, että vanhemmilla on semmonen kokemus, että miks he ei oo aikasemmin tätä keskustelua käyneet. Ajattelisin heidän hyväksi, että olis jonkinlaista semmosta...velvoite on niin huono sana, mutta kun he niin selvästi hyötyis, niin olis jotakin siinä jo alkuvaiheessa, että he kävis jossakin.”
(Ammattilainen 2)

Aineiston perustella voi päätellä, että asiantuntija-avusteinen tuomioistuinsovittelu on hyvin toimiva menetelmä, mutta tulee usein valitettavan myöhään perheen tueksi.

7.3 Tukea vaille jäämisen merkitykset

Seuraavaksi tarkastelen tukea vaille jäämisen merkityksiä siten, kuin ne tämän aineiston analyysissä muodostuivat. Jaottelen myös nämä merkitykset Waldenin (2006) jaottelun mukaan emotionaalisen, instrumentaalisen ja informatiivisen tuen puutteeseen.

7.3.1 Emotionaalisen tuen puute ja merkitykset

Nuorten aineistossa tulee esille, että lapset kyllä ymmärtävät eron olevan aikuisellekin vaikeaa ja että eron jälkeen vanhempi saattaa olla poissaoleva. Nuoret tuovat kuitenkin hyvin selvästi esille, miten tärkeää heille on se, että kriisitilanteessakin äiti ja isä säilyvät aikuisina ja lapsi saa olla lapsi.

Yksi nuorista ei ollut saanut sellaista emotionaalista tukea, jota olisi vanhempien eron jälkeen tarvinnut ja hän kokee tuen puutteen aiheuttaneen hänelle somaattista oireilua. Nuori muistelee vanhempien eron jälkeisen ajan olleen kaoottista aikaa. Nuori kertoo aistineensa vanhempiensa stressin ja ajattelee sen siirtyneen häneenkin, koska hänellä oli jatkuvasti epämääräisiä vatsakipuja. Nuoren kokemuksen mukaan kukaan aikuinen ei kuitenkaan ymmärtänyt mistä kivut johtuivat. Toinen nuori kertoo, miten vanhemmat eivät kyenneet suojelemaan häntä omilta riidoiltaan ja hän uskoo muistavansa loppuelämänsä ajan, miltä riitojen aiheuttama pelko tuntui, kun ei ollut ketään kenelle olisi voinut siitä puhua.

Nuorten aineistossa tulee kauttaaltaan vahvasti esille, miten vaikeana lapset kokevat vanhempiensa riitelyn seuraamisen ennen eroa ja erokriisin aikana. Vanhempien eron kokevat helpotuksena ne nuoret, joiden elämässä ero tarkoitti riitojen vähenemistä tai loppumista. Aineistossa on kuitenkin myös nuoria, jotka kertovat vanhempien eron tuntuneen hyvin hämmäntävältä, koska he eivät olleet koskaan kuulleet vanhempiensa

riitoja. Yksi nuori toteaaakin, että vanhempien olisi pitänyt riidellä avoimemmin, jotta hän olisi voinut varautua siihen, että ero saattaa olla tulossa. Kun riitoja ei ollut vielä erotilanteessakaan, nuoren oli ollut pitkän aikaa vaikea uskoa eroa todeksi. Nuoret käyttävät kertomuksissaan ilmaisuja ”vaikea pysyä mukana” tai ”en tiennyt mitä on meneillään”. Nämä kuvaavat hyvin sitä hämmennystä, jota lapset ja nuoret saattavat joutua erotilanteessa kokemaan, mikäli vanhemmat eivät kerro heille mitä tapahtuu. Myös Karttusen (2010) tutkimuksessa tuli esille, että lasten on helpompi käsitellä ja hyväksyä vanhempien ero silloin, kun liitto on ollut riitaisa. Lapsen on löydettävä eroon sellainen peruste tai mielekkyys, joka auttaa häntä kognitiivisella tasolla käsittelemään sitä. Muuten lapsi täyttää tyhjät aukot kuvitelmillaan, jotka usein sisältävät myös itsesyytöksiä tai vastuunottoa tapahtuneeseen liittyen. (mt., 85.)

Nuorten aineiston kautta välittyy, miten nuoret kaipaavat eron jälkeen tukea omilta vanhemmiltaan ja mikä merkitys on sillä, että he jäävät tätä tukea vaille. Yksi nuorista kertoo, miten surullinen hän oli vanhempiansa erosta ja kaikista siitä aiheutuneista muutoksista ja miten hän olisi toivonut vanhempien lohduttavan häntä. Sen sijaan, että vanhemmat olisivat lohduttaneet häntä, he kielsivät puhumasta asiasta, joten nuori kokee joutuneensa sulkemaan mielestään kaikki eroon liittyvät tunteet ja ajatukset. Toinen nuori kertoo olleensa aina ”isän tyttö” ja surrensa kovasti sitä, ettei eron jälkeen voinut enää olla päivittäin isän kanssa. Surusta ja pahasta olosta ei kuitenkaan saanut puhua kenellekään. Nuori kokee, että sen seurauksena hänestä tuli vihainen lapsi, joka purki pahaa oloaan toisiin lapsiin. Myös Bruce Fisher (1993) tuo esiin, miten vanhempien on vaikea antaa lasten surra erosta aiheutuneita menetyksiä. Vanhemmilla on usein taipumus rauhoitella lasta, koska he eivät kestä nähdä lapsen surua. Rauhoittelun sijaan lapsi tarvitsee kuitenkin sitä, että vanhempi hyväksyy hänen tunteensa. Lapset saattavat olla myös hyvin vihaisia joutuessaan eroon toisesta vanhemmastaan ja joutuessaan muuttamaan elämäntapojaan. Lapsella on oltava lupa ilmaista myös näitä vihan tunteita. (mt.,109.)

Nuorten aineistosta välittyy myös mikä merkitys lapsille on sillä, että heidän vanhempansa jäävät vaille tarvitsemaansa emotionaalista tukea. Osalla nuorista on se kokemus, ettei heidän äitinsä tai isänsä selviä ilman heitä. Nuoret kokevat, että heidän täytyy olla tukemassa tai lohduttamassa vanhempaa tai olla ainakin vanhemman seurana. Yksi nuorista kuvailee, miten kumpikin vanhempi haluaisi olla koko ajan hänen kanssaan. Nuori kertoo yrittävänsä olla mahdollisimman tasapuolisesti kummankin vanhemman kanssa, mutta silti molemmat

vanhemmat kokevat saavansa häneltä vähemmän aikaa ja huomiota. Nuori tiedostaa hyvin sen, ettei hänen kuuluisi kantaa vastuuta vanhempien hyvinvoinnista, mutta kokee, että hänen täytyy vain jaksaa. Kiiski (2012, 180) on oman tutkimuksensa johtopäätöksissä todennut, että vanhemman hyvään erosta selviytymiseen kuuluu olennaisena osana negatiivisten, kuormittavien tunteiden käsittely joko ystävien tai ammattilaisten kanssa. Lasten tehtävänä ei ole tukea vanhempiaan. Nuorten aineiston perusteella voi todeta, etteivät kaikki vanhemmat tätä tiedosta.

Vanhempien aineistossa on nähtävissä, että vanhemmat ovat vielä vuosia eron jälkeenkin huolissaan siitä, ovatko heidän lapsensa saaneet eron aikana ja sen jälkeen riittävästi emotionaalista tukea. Seuraavassa aineistoesimerkissä äiti kertoo perheensä kärjistyneestä tilanteesta, jossa lapset olisivat tarvinneet perheen ulkopuolisen ihmisen, jolle olisi voinut luottamuksellisesti puhua:

”Koulun terveydenhoitaja oli ottanut itkevät tyttöni vastaan ja soitti minulle, että tytöt tarvitsevat apua. (...) perheneuvolassa sanottiin, että täytyy ensin kääntyä koulukuraattorin puoleen, ja että koulun pitäisi hoitaa nämä asiat. Lapsia ei kiinnostanut mennä koulukuraattorin puheille, olivat vielä aika nuoria, ja olisivat kyllä tarvinneet aivan erilaista apua ja tukea. Lapset eivät edes tienneet mitä sanoa koulukuraattorille. Olin väsynyt ja uupunut, enkä jaksanut taistella lasten eteen.” (Äiti 1)

Mikäli vanhemmat eivät omassa kriisissään jaksaa tukea lasta, tärkeää olisi, että joku lapselle läheinen aikuinen, esimerkiksi isovanhempi tai muu lähisukulainen voisi sen tehdä. Lapsi saattaa kokea myös esimerkiksi jonkun koulun henkilökunnasta sellaiseksi luotettavaksi aikuiseksi, jolle voi puhua. Tärkeää olisi, ettei se aikuinen, jonka puoleen lapsi kääntyy, lähetä lasta pois.

Myös ammattilaisten aineistossa on näkyvissä pohdintaa siitä, että peruspalveluissa tulee nähdä lapsiperheessä tapahtunut ero.

”Ehkä noista asioista tiedottamista pitäis olla enemmän, tuota näkökulmaa, että miten lapsi kokee. Kun meillä on kaikilla se tieto ja näkemys, niin että se ulottuis myös kouluun ja päiväkotiin. Se olis tärkeää. Sitä ei varmaan liikaa korosteta. Eihän vanhemmat voi tietää kun ne riitelee, ei ne välttämättä tuu ajatelleeks, että miltähän se tuosta lapsesta tuntuu. Ne luulee että se ei ees kuule. Se on aika tyypillistä. Silloin ainakin herättelee siihen ajatukseen, että miltä siitä lapsesta tuntuu. Ja lapset puheeksi menetelmät ja nämä kaikki, ne

kaikki tuo sen lapsen arjen kuulumaan vaikka sinne päiväkotiin.”
(Ammattilainen 1)

Ammattilaiset tuovat esille pohdintaa siitä, että kaikkien lasten ja perheiden kanssa työskentelevien olisi nykyistä paremmin huomioitava lapsiperheessä tapahtunut ero ja oltava valmiita keskustelemaan siitä lapsen ja vanhempien kanssa. Kaikkien peruspalveluiden työntekijöiden on rohkeasti uskallettava nostaa esille lapsen näkökulma vanhempien erokriisin keskellä. Se ei voi jäädä vain niiden ammattilaisten tehtäväksi, joiden perustyönä on eroauttaminen.

7.3.2. Instrumentaalisen ja informatiivisen tuen puute ja merkitykset

Nuorten aineiston perusteella voi tehdä tulkinnan, että lapset jäävät vanhempiensa erotilanteessa usein vaille sellaista tukea, joka auttaisi heitä sopeutumaan uuteen tilanteeseen eli he jäävät vaille instrumentaalista tukea. Useat nuoret kertovat niistä muutoksista, joita ero on aiheuttanut heidän elämässään ja kuvaavat etenkin alkuvaiheen olleen sekavaa ja hämmentävää. Nuoret tuovat esille myös sitä, miten olisivat kaivanneet enemmän informaatiota siitä, mitä tulee tapahtumaan. Yksi nuorista toteaa kaivanneensa eniten tietoa tulevaisuudesta; siitä, missä ja kenen kanssa hän viettää seuraavan kesäloman, joulun tai syntymäpäivänsä. Nuori oli pahoillaan myös siitä, ettei hän voi enää koskaan sanoa olevansa kotona, vaan aina täytyy tarkentaa, onko hän äidin vai isän kotona. Nuorten aineiston perusteella lapset ja nuoret kaipaavat paitsi emotionaalista, myös instrumentaalista ja informatiivista tukea nimenomaan vanhemmiltaan. Kukaan muu ei voi tukea lasta sopeutumaan tilanteeseen yhtä hyvin kuin omat vanhemmat, eikä kukaan muu voi antaa lapsille sitä tietoa, mitä he erotilanteessa ja sen jälkeen kaipaavat.

Vaikka vanhemmat olisivatkin päässeet sopimukseen lapsen asumisen suhteen, mutta eivät ole väleissä keskenään, lapsi saattaa kokea tilanteensa yhtä vaikeaksi kuin huoltoriidan keskellä. Nuorten aineistossa yhden nuoren kertomuksessa kiteytyy se, miten lapsi voi pahimmassa tapauksessa jäädä vuosiksi kylmän sodan keskelle. Nuori kertoo, etteivät hänen vanhempansa ole nähneet toisiaan kertaakaan vuosia sitten tapahtuneen eron jälkeen. Nuoren täytyy suojella vanhempia kohtaamasta toisiaan, joten hän kantaa kerran viikossa kaikki tavaransa parkkipaikalle, josta vanhemmat hänet vuorotellen noutavat. Ayalonin ja Flasherin (1997) mukaan lapsella voi vanhempien eron jälkeen olla kaksi kotia, mikäli hän kokee

kuuluvansa sekä äidin että isän kotiin. Vanhemmat voivat tukea tämän tunteen vahvistumista huolehtimalla siitä, ettei lapsi joudu kantamaan koko omaisuuttaan matkalaukussa mukanaan. (mt., 35.)

Tässä tutkimusaineistossa monet vanhemmat toivat esille kuulluksi tulemattomuuden kokemustaan. Vanhemmat olivat itse tiedostaneet oman ja perheensä tuen tarpeen ja olivat yrittäneet hakea apua ja tukea, mutta olivat kuitenkin jääneet sitä vaille. Vanhempien kertomuksissa tulee esille, että joissain tilanteissa eron jälkeinen kriisi voi olla niin vaikea, ettei vanhempien antama tuki ole lapsille riittävää. Seuraavissa aineisto-otteissa vanhemmat kuvaavat tilanteita, joissa he ovat itse tiedostaneet lastensa tuen tarpeen ja oman kykenemättömyytensä tukea lasta:

”Lapsilleni olisi pitänyt tarjota apua. Olen neljän lapsen äitinä kovin kriittinen sille, että lasten syntymää ja kehitystä seulotaan ja seurataan ilmiömäisellä tehokkuudella ja tiukasti, joka käänneessä, mutta sitten kun lapsen elämä romahtaa vanhempien eron yhteydessä, se on täysin sokea piste meidän järjestelmässä. Avun saanti jää vanhemman tappelun taakse, ja eroava vanhempi on kriisissä ja uupunut (...) Monen vuoden kärsimys ja lasten sairastuminen olisi ollut vältettävissä, jos kaupunki olisi reagoinut varhaisessa vaiheessa ja auttaneet minua ja lapsia perheneuvolassa, keskustelemalla meidän kanssa. Itse en siihen kyennyt kriisissä.” (Äiti 1)

”Näin jälkepäin katsottuna en muista, että kertaakaan olisi tarjottu apua lapsille erotilanteessa. Ehkä meidän vanhempien tilanne oli niin polttava, että auttajatahojen huomio keskittyi siihen. Olisin toivonut, että siinä kohtaa, kun lapset eivät saaneet nähdä minua, heitä olisi tavattu ja kuultu. Olisin myös toivonut, että lastenvalvojan toimesta olisi kuultu kaikkia osapuolia. Jonkinlaista sovittelutoimintaakin olisi hyvä järjestää, että oikeuden istunto ei olisi se ainoa vaihtoehto ristiriitatilanteissa. Exäni olisi myös tarvinnut apua omaan tunnekuohuunsa. Jos hän olisi saanut tukea itselleen ja oikeantyyppistä tietoa siitä, miten tilanne vaikutti lapseen, hän ei ehkä olisi vienyt asioita niin pitkälle. En usko hänen tahallaan vahingoittaneen lapsia.” (Äiti 5)

Tutkimusaineiston perusteella monet vanhemmat ovat olleet eron jälkeen huolissaan omasta ja toisen vanhemman jaksamisesta ja kyvystä huolehtia lapsista erokriisin keskellä. Vanhemmat ovat tiedostaneet tuen tarpeensa ja yrittäneet sitä tukea. Yrityksestään huolimatta vanhemmat ovat kuitenkin jääneet tukea vaille ja kokevat sillä olleen suuri merkitys sekä heille itselleen että lapsille. Seuraavassa aineisto-otteessa äiti kuvaa sairastuneensa, koska ei tullut kuulluksi, eikä saanut ajoissa tarvitsemaansa apua.

”Olin melko yksin. En saanut apua juurikaan keneltäkään. Sukulaisverkostossani ei ollut ketään auttajaa ja ystävilläni oli omiakin ongelmia. Neuvolassa sanottiin vain voivoi, koita kestää, kun kerroin uniongelmistä ja väsymyksestä. Perhetyötä kuulemma olisi voinut hakea, mutta minulle sanottiin, että tuskin sitä saan, koska pärjäsin lasten kanssa hyvin. Lääkäriltä en saanut apua, koska pienten lasten vanhemmille ei voi määrätä unilääkkeitä. Ohjeeksi sain tehdä pienen iltalenkin ennen nukkumaan menoa, mutta kuinka se olisi onnistunut pienten lasten kanssa? (...) Olisin kaivannut ammattiapua! ja sitä, että minua oltaisiin uskottu neuvolassa ja lääkärissä. Vähättely oli ehkä kaikkein raskainta tässä kaikessa. Lisäksi keskiverto lapsiperheidenkin pitäisi olla oikeutettuja perhetyöhön, eikä niin että sinulla PITÄÄ olla päihde tai mielenterveysongelma ennen kuin saat apua. Ongelmat lasketaan liian isoiksi ennen kuin apua saa. Jos olisin saanut apua ja ymmärrystä, olisin säästynyt ehkä masennukselta, lopun ikääni käytettävältä lääkitykseltä ja lapsillani olisi ollut parempi lapsuus!” (Äiti 8)

Vanhemmuteen liittyviin huoliin tulisi saada tukea jo varhaisessa vaiheessa, ennen tilanteen monimutkaistumista. Mikäli heikot signaalit jätetään huomiotta, ongelmat usein vaikeutuvat ja myös niihin puuttuminen vaikeutuu. Myöhäisessä vaiheessa puuttumiseen käytettävät toimenpiteet ovat myös kalliimpia ja vaikuttavuus on heikompi kuin varhaisella tuella. (Perälä ym. 2013, 124–125.) Erilaisia eropalveluita on kehitetty paljon viime vuosien aikana, mutta tutkimusaineistoni kautta välittyy, ettei niistä edelleenkään tiedoteta tarpeeksi. Kaksi vuotta sitten eronnut äiti kertoo, ettei ollut saanut tietoa siitä, mistä olisi voinut lähteä hakemaan apua.

” Omalla paikkakunnallani en ole edes ollut tietoinen että eron käsittelyyn olisi myös saanut apua, minun apuni tässä erossa on ollut minun omat läheiset joista on todellakin ollut todella suuri apu. Vaikka olen käynyt tyttäreni kanssa neuvolassa niin asiasta ei kumminkaan ole sen kummemmin kysytty, ei minulta eikä tyttäreltäni. Erotilanteeseen olisin myös tietenkin toivonut erilaista apua ja tukea, koska lapsen isä teki tilanteesta niin hankalan ja haastavan esim. tapaamisten kanssa.” (Äiti 9)

Kuten äiti kuvailee, eron jälkeen tuen tarve voi olla hyvin monenlaista; emotionaalista, instrumentaalista, informatiivista, mutta myös käytännön apua ja tukea tarvitaan. Joskus eron syynä voi olla se, ettei toinen vanhempi ole osallistunut riittävästi arjen pyörittämiseen. Mikäli molemmat ovat kuitenkin ennen eroa osallistuneet lasten ja kodin hoitamiseen, yksin jääminen tuntuu aluksi haastavalta. Erityisen hankalaa tilanteesta tulee, mikäli vanhemmat eivät ole valmiita jakamaan hoitovastuuta lapsista, kuten ovat tehneet ennen eroa. Seuraavassa aineisto-otteessa äiti kuvaa juuri tällaista tilannetta:

”Jouduin / halusin eron jälkeen vaihtaa työpaikkaa, koska olin 3-vuorotyössä ja lasten isä ei suostunut hoitovastuuta ottamaan ilta- ja yövuorojeni aikana. Kysyin tätä pulmaa lastenvalvojalta, hän sanoi, että lapset voivat olla keskenään ja isompaa voi velvoittaa hoitamaan pienempää. En ollut yhtään tämän ajatuksen puolella. Etenkin kun lapsille on iso asia jo tuore erokin. Eli tässä myös yksi asia, johon olisin tarvinnut apua. Vanhempani asuvat 100 km päässä eivätkä ole siis aina käytettävissä. Ja varmasti sama tilanne on toisillakin yksinhuoltajilla.” (Äiti 6)

Tämä äiti kertoo ajattelevansa, ettei isän tarkoitus ole satuttaa lapsia, vaan häntä. Kuitenkin tässä tilanteessa lapset ovat ne, jotka kärsivät eniten, sillä isän toiminnan takia murrosiän kynnyksellä olevat lapset eivät saa tavata isäänsä. Äiti pohtii kertomuksessaan sitä, miksi perhettä ei auteta silloin, kun nähdään, ettei toinen vanhempi pääse yli erosta, vaikka lapset menettäisivät sen takia toisen vanhempansa:

”Ihmettelen, että jos vanhempi ei voi/kykene hoitamaan vanhemmuuttaan, miksi hän ei ohjautu avun piiriin? Esim. lasteni isän kohdalla on varmasti kyse omista tunnepuolen ongelmista ja lapsuuden kokemuksista, joiden vuoksi hän ei kykene vanhempana itse riittävän hyvin toimimaan. Olen aikamoisessa välikädessä, kun en halua lapsilleni heidän isäänsä mollata enkä em. seikkoja esiin tuoda, mutta joudun silti vastailemaan kysymyksiin mikseivät he näe isäänsä säännöllisesti. Tähän isän vetäytymiseen olisin tarvinnut apua ja tukea. ”Kättä pidempää” ei ollut kenelläkään antaa.” (Äiti 6)

Tämän äidin kysymys on erittäin tärkeä pohdittaessa eropalveluiden toimivuutta. Miten palveluita voitaisiin parantaa niin, että ne perheet, joissa toinen vanhempi on vaarassa ”kadota” tunnistettaisiin ajoissa. Lapsen on vaikea ymmärtää, miksi vanhempi ei halua tavata häntä. Fisherin (1993, 42) mukaan lapset syyllistävät usein itseään vanhempien erosta ja toisen vanhemman lähdöstä ja sen takia vanhemman olisi toistuvasti vakuutettava lapselle, ettei ero ollut hänen syynsä. Samoin vanhempien olisi vakuutettava sekä sanoin että teoin lapselle, että vaikka äiti ja isä ovat eronneet toisistaan, he eivät koskaan eroa lapsestaan. Tämä ei kuitenkaan ole helppoa silloin, kun toinen vanhempi ei tapaa lastaan.

Tähän tutkimukseen osallistui neljä isää, jotka kaikki kokevat jääneensä eron jälkeen vaille tukea. Kaikilla isillä oli se kokemus, että heidän lastensa äidit olivat halunneet estää lapsia tapaamasta heitä ja etteivät viranomaiset kyenneet tai halunneet auttaa heitä tässä tilanteessa.

”Kun mies eroaa ”lastensuojelu” tekee kaikkensa äidin myötävaikutuksella isän ja lasten vieraannuttamisesta. Isästä tulee lapsille vaarallinen. Kukaan ei tue isää. Ehkä joku kaveri selkään taputtaa ja toteaa kyllä se siitä. Kukaan ei tule rinnalle ja myötäelä ikävää ja tuskaa minkä lapsista luopuminen saa

aikaan. En yhtään ihmettele eronneiden isien itsemurhia tai alkoholismia tai muuten vaan elämän hallinnan menettämistä, eronneen isän otsassa säilyy leima loppuun asti, kiitos järjestelmän. Rahaa kyllä ollaan vaatimassa ties millä perusteella, mutta oikeutta olla lasten kanssa, siitä ei välitä kukaan”
(Isä 4)

Tämä isä kokee menettäneensä lapset kokonaan eron jälkeen. Isän kokemuksen mukaan heidän tapauksessaan ”järjestelmä” on äidin pyynnöstä auttanut erottamaan lapset isästä. Koskelan (2012, 97) tutkimukseen osallistuneiden miesten vanhemmuus ei myöskään ollut säilynyt entisellään eron jälkeen, vaan kaikilla kahdeksalla isällä oli ollut vaikeuksia ylläpitää suhdetta lapsiinsa ja he tunsivat katkeruutta sekä entistä puolisoa, että olosuhteita kohtaan. Samanlaisia kokemuksia kuvailee isä myös seuraavassa aineisto-otteessa:

”Tuen puute on heikentänyt mahdollisuuksia toimia vanhempana omalle yhteishuollossa olevalle lapselleni, kontaktit on estetty ja jopa lastensuojelussa pyydettiin olemaan ottamatta yhteyttä omaan lapseeni, johon lakimieheni joutui puuttumaan, kyseessä kuitenkin laillinen yhteishuolto. Tuki puuttuu kokonaan. Naisvaltainen viranomaiskoneisto teki kaikkensa, että isä saadaan erilleen lapsen elämästä. Meni 2 vuotta ennen kuin sain edes selville mitä valheita minusta oli viranomaisille esitetty. Olisin ehdottomasti kaivannut itselleni ja lapselleni tueksi ammattitaitoisia viranomaisia. Sekä tehokkaampaa viranomaistoiminnan valvontaa – nyt pienissä kunnissa voidaan naisverkoston kesken sopia asioita toisen vanhemman selän takana, joihin ei sitten enää isällä ole mitään pääsyä – ei jää kuin maksajan rooli. Oikeudenmukaisuus ei tässä kuviossa toiminut millään tavoin” (Isä 1)

Tässä aineistossa kaikki isät olivat taistelleet lastensa huoltajuudesta ja tapaamisoikeudesta. Koskelan (2012, 98) tutkimus eroaa tässä kohden, sillä Koskelan haastatellut isät hyväksyivät vastaan panematta äitien vahvan institutionaalisen aseman suhteessa lapsiin ja heidän huoltajuuteensa. Vain kaksi Koskelan haastattelemissa miehistä oli yrittänyt turvautua viranomaisten apuun, mutta hekin kokivat jääneensä alakynteen, viranomaistoiminnan sukupuolittuneiden käytäntöjen takia. Tässä aineistossa yksi isä kertoo hakeneensa apua ja tukea tilanteeseensa lukuisista paikoista, jotta olisi saanut tavata lapsiaan:

”Yritin saada apua parisuhdeterapiasta, NUT:n vertaistuesta, miessakeista, erovanhemmanneuvo- ryhmästä ja lastensuojelusta. Parisuhdeterapia: ei hyötyä koska perustuu siihen, että molemmat vanhemmat ovat lähtökohtaisesti henkisesti terveitä. NUT: sai puhua asiaansa muiden saman kokeneiden kesken. Ongelma oli kuitenkin, etten saanut tavata lapsia ja siihen ei auta

mikään. Miessakit/ erosta elossa ryhmä: Keskittyy henkiseen kasvuun. Fiksua toimintaa ettei tekisi samoja virheitä uudestaan elämässään. Ei kuitenkaan auttanut siihen, että en saanut tavata lapsia. Erovanhemman neuvo -ryhmä: Sai keskustella saman kokoneiden ihmisten kanssa ja mukana oli myös naisnäkökulmaa. Ei kuitenkaan auttanut siihen, että en saanut tavata lapsia. Lastensuojelu: Jo nimi itsessään on irvikuva. Oman kokemukseni mukaan äiti on sukupuolensa perusteella ainoa mahdollinen vanhempi. Vaikka äiti tekisi mitä keskitytään vain äidin vanhemmuuden tukemiseen. Lastensuojelun mielestä isä on kelvollinen vain elatusmaksujen maksamiseen ja lasten tapaamisiin, mikäli se äidille sopii. Mitä lapset ja minä olisimme kaivanneet? Puolueettoman, sukupuolineutraalin oikeuskäsittelyn, jossa molemmat vanhemmat olisi määrätty psykiatriisiin testeihin. Tulosten perusteella olisi päätetty lasten lähivanhempi. Suomessa pitäisi hyväksyä, että joskus äitikin voi olla se ongelma. Nykysysteemi pakottaa isän b-vanhemmaksi.” (Isä 3)

Tämä isä kokee, että viranomaiset olivat äidin puolella ja että häntä ei haluttu kuulla. Samoin kokivat myös de Bruijn ym. (1994, 84) tutkimukseen osallistuneet miehet, joiden mukaan viranomaiset olivat puolueellisia ja kykenemättömiä näkemään tilannetta isän kannalta. Heidän tutkimuksessaan isät eivät kaivanneet ammattiauttajilta kuuntelemista, vaan konkreettisia neuvoja.

Tuomen tutkimuksen (2008, 109) mukaan äidit vaikuttavat merkittävästi siihen, millaiseksi eron jälkeinen isyys muotoutuu ja tämän vuoksi myös äitejä olisi autettava eron aiheuttamien negatiivisten tunteiden yli. Mikäli äidillä on voimakkaita vihan tai katkeruuden tunteita isää kohtaan, lapsi saattaa jopa kieltäytyä tapaamasta isää ollakseen lojaali äitiä kohtaan. Lapsi tarvitsee äidiltään sisäisen luvan isän luona olemiseen. Toki on muistettava myös se, että vaikka äidin kyvyllä antaa miehen isyydelle tilaa on suuri merkitys, sekään ei riitä, jos miehellä ei ole omaa tahtoa isyyteen. (mt., 75.)

Vanhempien aineistossa tuli esille, miten toisen vanhemman kokema katkeruus ja viha vaikuttavat lapseen ja toiseen vanhempaan, vaikka erosta olisi kulunut jo vuosia. Näin pohtii eräs äiti:

”Usein eron jälkeen on katkeruutta ja vihaa mutta normaalisti se hälvenee ja vanhemmat pystyvät lapseen liittyvistä asioista lopulta sopimaan. Meidän tapauksessa ei mielestäni ole mitään normaalia ja sama katkeruus ja viha tulee exäni puolelta jatkumaan. Yhteiskunnassamme kaikki apu liittyy vapaaehtoisuuteen, joten meidän tapauksessa, koska tiettyjä rajoja ei ole ylitetty, ei avulle ole mahdollisuutta. Tämä siitä syystä, ettei exäni ole mielestään tehnyt mitään väärää ja koska hänen mielestään minä olen se joka yrittää hankaloittaa hänen elämänsä ja tekee lapsestamme sairaan. Minä

aikuisena pärjään ja tyttärelleni pyrin järjestämään kaiken avun, mitä hän tarvitsee.” (Äiti 10)

Äidin kertomuksesta välittyy epätoivo siitä, että lapsen isän viha ei tule loppumaan. Ruishalme ja Saaristo (2007, 7) toteavat, että mikäli ihminen ei kykene käsittelemään eron aiheuttamaa vihaa, syyllisyyttä ja pelkoa, hänen toimintakykynsä heikkenee. Tämän vuoksi on tärkeää, että ihminen, joka tarvitsee tukea näiden tunteiden läpikäymiseen, myös saisi tukea heti erokriisin alussa.

Ammattilaisten aineistossa on nähtävissä pohdintaa siitä, miten ne perheiden tuen tarve pitäisi tunnistaa riittävän aikaisin ja peruspalveluissa tulisi olla siihen riittävästi osaamista.

”Oon ihan samaa mieltä, että puututaan paljon enemmän tämmösiin terveydenhuollollisiin asioihin, että miten syö ja miten nukkuu, mutta varmaan kun neuvolan toiminta tulee muuttumaan enemmän perheenneuvonnan ja perheentuen suuntaan, niin se ois oikein otollinen, koska sen kauttahan menee kaikki perheet niin se ois tosi tärkeää, että sinne saatais sitä ohjausta ja neuvontaa ja asiantuntijuutta.” (Ammattilainen 1)

Ammattilaiset toivovat, että mikäli peruspalveluissa työskentelevällä herää huoli lapsen tai perheen tilanteesta, hänellä olisi rohkeutta ottaa asia puheeksi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Usein tällaisella varhaisella puuttumisella voitaisiin estää ongelmien paheneminen. Peruspalveluissa tulisi myös tuntea erilaisten eropalveluiden toiminta niin, että sieltä osattaisiin ajoissa ohjata perhe oikeiden palveluiden piiriin. Myös Makkonen (2009) toteaa oman tutkimuksensa johtopäätöksissä, että jokaisen eroperheitä kohtaavan ammattilaisen tulisi arvioida millaista vanhempien jaksaminen on lapsen näkökulmasta, onko lapsella riittävä tukiverkosto ja millainen on lapsen kokemus vanhempien erosta. Mikäli ammattilaiselle syntyy huoli näistä osa-alueista, hänen olisi järjestettävä perheelle tarvittavaa psykologista, juridista, taloudellista tai konkreettista tukea. Tärkeintä on, että lapsi vapautuu vanhempiensa tukemisen tehtävistä. (mt., 190–191.)

8. YHTEENVETO

Olen edellä analysoinut eron jälkeisen tuen tarvetta ja merkitystä. Tässä luvussa tuon esille tutkimustuloksista tehtyä yhteenvetoa; sitä, miten tuen tarpeet ja saatu tuki näyttäytyvät aineiston pohjalta. Eron jälkeisen tuen saamisella tai sitä vaille jäämisellä on analyysin mukaan suuri merkitys sekä lapsen että vanhemman psyykkiselle hyvinvoinnille, eron jälkeiselle vanhemmuudelle, kuten myös lapsen ja vanhemman väliselle suhteelle. Olen koonnut kokemukset eron jälkeisen tuen tarpeesta oheiseen taulukkoon (taulukko 1).

Taulukko 1: Kokemukset eron jälkeisen tuen tarpeesta

Tuen tarve	Lasten kokemus perheen tuen tarpeesta	Vanhempien kokemus perheen tuen tarpeesta	Ammattilaisten kokemus tuen tarpeesta
Vanhemman psyykkinen hyvinvointi	paha olo, viha, masennus, väsymys, huoli vanhemmasta	masennus, suru, viha, uupumus epätoivo, syyllisyys, selvittämättömät ja pitkittyneet riidat	riitojen pitkittyminen, stressi, väsymys
Lapsen psyykkinen hyvinvointi	paha olo, suru, ikävä, viha, yksin jäämisen kokemus, ei tiedä mitä tapahtuu	masennus, ahdistus, turvattomuuden tunne	suru, viha, huoli
Eron jälkeinen vanhemmuus	lapsi huolehtii vanhemmasta, kantaa vastuuta, vanhemmat kertovat liikaa/liian vähän lapselle, vanhempi ei käyttäydy kuin aikuinen, lupa olla kummankin	vanhempien väliset riidat ja negatiiviset tunteet heikentää vanhemmuutta, lapsi joutuu huolehtimaan itsestään/vanhemmasta, yhteisvanhemmuus vaikeaa riitojen takia	vanhempien puhumattomuus, viha
Lapsen ja vanhemman välinen suhde	vanhempi etäännyy oman vointinsa takia. Tapaamisten vähäisyys	vanhempien väliset riidat ja tapaamisten sujumattomuus heikentää suhdetta	vanhemman jaksamattomuus, erokriisi, huoltoriidat heikentävät suhdetta

Tuen saamisen ja tukea vaille jäämisen merkitykset olen koonnut oheiseen taulukkoon (taulukko 2).

Taulukko 2: Tuen saamisen merkitykset

	Lasten kokemus tuen merkityksestä	Vanhempien kokemus tuen merkityksestä	Ammattilasten kokemus tuen merkityksestä
Emotionaalinen tuki	tuki vanhemmilta omien tunteiden käsittelyyn. Lupa näyttää tunteita	läheisten ja ammattilaisten tuki tunteiden läpikäyminen, ajatusten jakaminen, voimaantuminen, vertaistuki	eron syiden läpikäynti, eron hyväksyminen,
Instrumentaalinen ja informatiivinen tuki	tuki vanhemmilta asioiden järjestymiseen. Ulkopuolinen ammattilaisten tuki vanhemmille	neuvojen ja ohjeiden saaminen, päätöksen teossa auttaminen, lapsia vahingoittavaan tilanteeseen puuttuminen	vanhempien yhteinen keskustelu, lasten asioista puhuminen ja sopiminen, pohja yhteisvanhemmuudelle

Analyysin mukaan niillä perheillä, jotka tarvitsevat eron jälkeistä tukea, on tarvetta kaikille sosiaalisen tuen muodoille; emotionaaliselle, instrumentaaliselle ja informatiiviselle tuelle. Analyysini perusteella voidaan todeta, että osalle vanhemmista ero on hyvin merkittävä elämänmuutos, joka aiheuttaa voimakasta stressiä, ja voi sisältää myös traumaattisen kriisin piirteitä. Vanhempien kertomuksissa tuli esille monenlaisia kuvauksia heidän psyykkiseen hyvinvointiinsa liittyen. Vanhemmat kuvailivat erilaisia stressioireita, kuten väsymystä, uupumusta, ahdistusta. Vanhempien kertomuksissa esiintyi myös traumaattisen kriisin reaktiovaiheelle tyypillisiä tunteita; surua, vihaa, epätoivoa, pelko ja itsesyytöksiä. Näihin kuvauksiin yhdistyi aina tuen saamisen tai sitä vaille jäämisen kokemus.

Tässä tutkimuksessa vanhemmat olivat selvästi tunnistaneet tuen tarpeensa ja myös hakeneet itselleen tukea. Suurin osa vanhemmista oli hakenut emotionaalista tukea primaaritasolta eli omilta vanhemmiltaan ja läheisimmiltä ystäviltään. Omilta vanhemmilta oli haettu ja saatu myös paljon käytännön tukea, joka koettiin myös hyvin merkitykselliseksi. Sekundääritasolta (muut ystävät, sukulaiset, naapurit) ei juurikaan kaivattu emotionaalista tukea, mutta kaikki vanhemmat kokivat tarvinneensa tertiäritason tukea. Tätä tukea

useimmat kuvasivat *ammattilaisen tukena* tai *ammattiapuna*. Ne vanhemmat, jotka saivat itselleen ammattilaisen tukea, kokivat saamansa tuen merkityksellisenä omalle jaksamiselleen ja / tai vanhemmuudelleen. Tutkimusaineisto sisältää runsaasti kuvauksia emotionaalisen tuen (ajatusten jakaminen, kannustus) merkityksestä, jonka avulla vanhemmat kokevat selvinneensä erosta. Instrumentaalisen tuen saamisen merkitys korostui niillä vanhemmilla, joilla oli huolta omasta psyykkisestä voinnistaan. Vanhemmat kokivat ammattilaiselta saadun tuen auttaneen heitä eron jälkeisten tunteiden läpikäymisessä ja he kuvailivat vahvistumisen tai voimaantumisen kokemuksia. Informatiivisen tuen tarve näyttäytyi erilaisten neuvojen ja ohjeiden tarpeena. Neuvoja ja ohjeita kaivattiin nimenomaan ammattilaisilta, ei sosiaaliselta verkostolta.

Tämän tutkimuksen mukaan kaikista eropalveluista eniten käytetään lastenvalvojan palveluita. Osa vanhemmista kokee saaneensa lastenvalvojalta myös emotionaalista tukea, mutta suurin osa kaipasi lastenvalvojalta informatiivista tukea. Aineiston perusteella osa vanhemmista toivoo lastenvalvojan ottavan kantaa perheen tilanteeseen. Nämä vanhemmat ovat kokeneet, etteivät kykene päättämään lapsensa asioista ja toivovat sen vuoksi lastenvalvojan tekevän päätöksen. Osa vanhemmista koki, ettei lastenvalvoja huolehtinut lapsen edun toteutumisesta, koska ei konkreettisesti puuttunut perheen tilanteeseen.

Perheneuvolan puoleen käännetään tämän tutkimuksen perusteella myös usein. Ne, jotka olivat käyneet perheneuvolassa, kokivat saaneensa sieltä hyvää tukea omalle jaksamiselleen ja vanhemmuudelleen. Osa vanhemmista toi kuitenkin esille sen, että perheneuvolaan on ollut vaikeaa saada riittävän nopeasti aikoja. Myös lapsille ajan saaminen oli kestänyt liian pitkään. Yksi vanhemmista ei jostain syystä ollut useista yrityksistä huolimatta saanut lapsilleen aikoja perheneuvolaan. Perheasiain neuvottelukeskusta oli käytetty jonkin verran, samoin kuin eroneuvo -menetelmää. Vertaistukea monet vanhemmat kertoivat kyllä kaivanneensa, mutta eivät olleet sitä osanneet etsiä. Noin puolet vanhemmista kertoi lastensuojelun olleen mukana jossain vaiheessa perheen erotilannetta. Useimmiten lastensuojelun puoleen oli käännetty siinä vaiheessa, kun vanhempien väliset ristiriidat olivat pahimmillaan. Tuolloin jompikumpi vanhemmista oli pyytänyt lastensuojelun apua tilanteen rauhoittamiseksi. Ne vanhemmat, jotka olivat lastensuojelun apua pyytäneet, kokivat pääsääntöisesti sitä myös saaneensa. Vanhemmat olivat tyytyväisiä siitä, että vihdoinkin ”joku” uskalsi sanoa toiselle vanhemmalle, että hänen toimintansa vahingoittaa

lasta. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että perheasioiden sovittelu on eropalveluiden kentällä palvelu, jota ei tunneta, eikä sitä sen vuoksi myöskään käytetä.

Tämän tutkimuksen perusteella voi tehdä sen johtopäätöksen, että lapset sopeutuvat eroon ja sen mukanaan tuomiin muutoksiin, mikäli vanhemmat sopeutuvat. Analyysin perusteella näyttää siltä, että vanhempien huonovointisuus ja jaksamattomuus kuormittavat lasta enemmän kuin ero sinänsä. Mikäli vanhempi jää negatiivisten tunteiden valtaan, eikä saa niiden käsittelyyn apua, se vaikuttaa myös hänen vanhemmuuteensa. Lapsen näkökulmasta tärkeää on se, että aikuinen pysyy aikuisena kriisitilanteessakin. Lapset eivät halua kuulla asioita, joiden kokevat olevan aikuisten asioita, eivätkä he halua, että heille puhutaan kuin aikuisille. Lapset eivät myöskään halua toimia vanhempiensa tukijoina, vaan he toivovat vanhempien hakevan itselleen tukea joko ystäviltään tai ammattilaisilta.

Yksi keskeisiä kokemuksia aineistossani oli, että nuoret kokevat etäännyvänsä eron jälkeen joko toisesta tai joskus jopa kummastakin vanhemmastaan ja se aiheuttaa heille surua. Kun jokapäiväistä arkea ei enää jaeta yhdessä, suhteen laadun merkitys korostuu. Tämän tutkimuksen perusteella lapset ymmärtävät, etteivät vanhemmat välttämättä halua olla ystäviä keskenään, mutta heille on tärkeää, että vanhemmat siitä huolimatta käyttäytyisivät asiallisesti toisiaan kohtaan. Tämä muodostuu myös keskeiseksi asiaksi lapsen ja vanhemman välisen suhteen pysyvyydelle ja laadulle. Mikäli lapsella on vanhempien lupa olla kummankin vanhemman luona ja rakastaa kumpaakin vanhempaa, eivätkä vanhemmat puhu pahaa toisistaan, lapsen ja vanhemman välinen suhde säilyy hyvänä. Nämä seikat näyttäytyivät merkittävämpinä kuin se, kuinka paljon lapsi ajallisesti viettää aikaa vanhempansa kanssa. Kaikkein eniten lapsen ja vanhemman välisen suhteen etäännyttäminen tai muuttumista tämän tutkimuksen perusteella aiheuttaa se, ettei vanhempi eron jälkeisessä kriisissään kykene olemaan aikuinen, johon lapsi voi täysin luottaa. Tämän vuoksi vanhempien oikea-aikaisen ja riittävän tuen saanti on merkityksellistä myös lapselle.

Tässä tutkimuksessa tuli vahvasti esille, että lapset ja nuoret kaipaavat paitsi emotionaalista, myös instrumentaalista ja informatiivista tukea nimenomaan vanhemmiltaan. Aineiston perusteella voi päätellä, ettei kukaan muu voi tukea lasta sopeutumaan tilanteeseen yhtä hyvin kuin omat vanhemmat, eikä kukaan muu voi antaa lapsille sitä tietoa, mitä he erotilanteessa ja sen jälkeen kaipaavat. Aineiston perusteella voi päätellä myös sen, että vanhemmat eivät tätä tiedosta, sillä kaikkien vanhempien näkemyksen mukaan heidän

lapsensa olisivat kaivanneet nimenomaan ammattiapua. Vanhemmat ajattelevat lapselle olevan tärkeää saada puhua eron jälkeen jonkun ulkopuolisen kanssa. Lapset eivät koe samanlaista tarvetta, mikäli heillä vain on mahdollisuus ja lupa puhua ajatuksistaan vanhempiensa tai vähintään toisen vanhemman kanssa. Niissä tilanteissa, joissa lapsi joutuu olemaan huolissaan vanhemmastaan tai joutuu vanhempiensa väliseksi ”pelinappulaksi”, lapsella on selkeästi tarve puhua muiden kuin vanhempiensa kanssa. Huolestuttavaa on se, ettei lapsilla tämän tutkimuksen perusteella näytä olevan keinoja hakea apua itselleen. Nuorten kertomuksissa välittyi jopa vuosia jatkunut huoli omasta tai vanhempien tilanteesta. Nuorilla oli kokemus siitä, ettei keneltäkään voi pyytää apua tai ettei kukaan voisi kuitenkaan auttaa. Erityisen huolestuttavaa on se, ettei lasten ja nuorten paha olo tullut nähdä kenenkään aikuisen taholta. Kukaan nuorista ei ainakaan tuonut esille sitä, että joku aikuinen olisi puuttunut tilanteeseen tai edes kysynyt nuoren vointia.

Eroperheitä työssään kohtaavat ammattilaiset tiedostavat tämän tutkimuksen mukaan hyvin eron jälkeisen tuen tarpeet. Ammattilaisten kokemuksen mukaan tärkeintä on, että sekä lapsella että vanhemmalla on joku, joka kuuntelee. Aina ei tarvita ammattiapua, mikäli vanhemman oma sosiaalinen verkosto pystyy tukemaan vanhempaa riittävästi ja mikäli vanhempi jaksaa tukea lasta. Ammattilaisten mukaan myös kaikkien lasten ja perheiden kanssa työskentelevien olisi nykyistä paremmin huomioitava lapsiperheessä tapahtunut ero ja uskallettava nostaa esille lapsen näkökulma vanhempien erokriisin keskellä.

9. POHDINTA

Tämän tapaustutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää, miten eron jälkeistä tukea tarvitsevat perheet tulevat autetuiksi palvelujärjestelmässämme. Olen tutkinut kokemuksia eron jälkeisen tuen tarpeesta, sekä saadun tuen tai tukea vaille jäämisen merkityksiä. Näitä kokemuksia olen tutkinut nuorten keskustelupalstojen viestien, vanhempien kirjoitelmien sekä ammattilaisten haastattelun avulla. Tässä luvussa pohdin sitä, miten tämän tutkimuksen tulokset näyttäytyvät tuen käsitteen valossa ja miten tulokset ovat suhteessa aiempaan tutkimukseen. Tuon esille myös pohdintaa siitä, miten tämän tutkimuksen tuloksia tulisi hyödyntää erilaisissa eropalveluissa sekä lapsiperheille suunnatuissa peruspalveluissa.

Suurin osa tähän tutkimukseen osallistuneista koki jääneensä vaille sellaista tukea, jota olisi tarvinnut tai koki, ettei tuki ollut riittävää tai oikea-aikaista. Pohdin paljon sitä, mistä tämä johtuu. Voiko olla niin, että verkossa käytävään keskusteluun ja tutkimuksiin osallistuvat enemmän ne ihmiset, joilla on huonoja kokemuksia? Kokevatko he enemmän tarvetta jakaa kokemuksiaan kuin ne, jotka ovat tyytyväisiä saamaansa tukeen tai joilla ei ollut ylipäätään niin paljon eron jälkeisen tuen tarvetta. Toisaalta suurin osa kirjoituspyyntöön vastanneista oli tyytyväisiä johonkin saamaansa tukeen. Heidänkin kirjoituksistaan tuli kuitenkin esille, että motivaationa tutkimukseen osallistumiselle oli ollut se, etteivät he kokeneet saaneensa tukea riittävän nopeasti tai helposti. Lähes kaikki vanhemmat toivat esille myös sitä, että heidän entinen puolisonsa olisi tarvinnut tukea eron jälkeen, mutta ei ollut sitä saanut tai oli siitä kieltäytynyt. Kaikilla tutkimukseen osallistuneilla oli selvästi tarve pohtia omaa vanhemmuuttaan. Kääriäisen (2008, 112) mukaan ero haastaakin vanhempia pysähtymään ja tulemaan tietoisiksi omasta vanhemmuudestaan.

Lähtökohta-ajatukseni ennen tutkimusta oli, että erotilanteesta selviytyminen ei enää tänä päivänä ole sukupuolisdonnaista. Kuitenkin tähän tutkimukseen osallistuneet miehet toivat vahvasti esille toisenlaista kokemusta. Tässä tutkimusaineistossa kaikki isät kokevat menettäneensä suhteen lapsiinsa ja heillä kaikilla on kokemus siitä, että lasten äidit ovat tietoisesti ja viranomaisten tuella hankaloittaneet isän ja lasten tapaamisten toteutumista. Myös de Bruijn ym. (1994, 87) esittivät tutkimuksensa johtopäätöksissä, että ammattiauttajien ja viranomaisten tarjoama apu ei kohtaa erotilanteessa olevien miesten avun tarvetta.

Tässä tutkimuksessa tuli vahvasti esille lasten kokemus siitä, että vanhemmat kertovat heille liikaa asioita. Tässä tutkimustulokseni ovat yhteneväisiä muiden tutkimusten kanssa. Esimerkiksi Mäenpään ja Poutiaisen (2009, 100–101) tutkimuksessa tuli esille, ettei lapsilla ja nuorilla ole juuri valinnanvaraa siinä, mitä vanhemmat heille kertovat, ja puheillaan vanhemmat saattavat vahingoittaa lasta. Myös Broberg (2010, 37) on tutkimuksessaan tuonut esille, että mikäli vanhemmalla ei ole riittävästi tukea eron jälkeen, lapsi on vaarassa joutua vanhempansa ongelmien kuuntelijaksi, mikä puolestaan vaarantaa lapsen psyykkistä vointia eron jälkeen. Tutkimukseni mukaan vanhemmat kantavat huolta lastensa tilanteesta vanhempien riitojen välissä. Myös Karttusen (2010, 165) tutkimukseen osallistuneet vanhemmat tiedostivat, että riitojen välikappaleena oleminen aiheutti vakavan uhan lapsen hyvinvoinnille, mutta vanhemmat olivat neuvottomia ulospääsyn keinoista, ja tästä he puolestaan syyttivät toista vanhempaa.

Kumpusalon (1991, 17) mukaan oikea ajoitus on sosiaalisen tuen vaikuttavuuden ja tehokkuuden edellytys. Tukea täytyisi olla saatavilla silloin, kun ihmisen omat voimavarat ovat lopussa ja ulkopuolisen tuen tarve on suuri. Myös tässä tutkimuksessa keskeinen tekijä erosta selviämiseksi oli se, saavatko vanhemmat erotilanteessa sosiaalista ja /tai yhteiskunnallista tukea oikea-aikaisesti ja riittävästi. Tässä tutkimuksessa erityisesti oikea-aikaisen tuen puute näyttäytyi merkittävässä roolissa. Monet vanhemmat kokivat, että sekä lasten että vanhempien psyykinen vointi oli ehtinyt mennä todella huonoksi ennen kuin perhe sai tukea. Vanhemmat olivat vahvasti sitä mieltä, että oikea-aikainen tuki olisi auttanut heitä ja se myös aiheutti monissa vanhemmissa katkeruutta auttajatahoja kohtaan. Osa vanhemmista oli pettynyt myös siitä, ettei vanhempien kyvyttömyys tehdä päätöksiä lasten asioissa tai toimia lasten edun mukaisesti tullut nähdyksi. He toivoivat, että viranomaiset olisivat ottaneet selkeämmin kantaa tai puuttuneet jollain tavoin tilanteeseen. Mattila-Aalto ym. (2012) toteavat myös, ettei vanhempi, joka hädissään ottaa yhteyttä viranomaisiin saa apua, koska viranomaiset heittävät ”vastuun pallon” aina takaisin vanhemmalle ja velvoittavat vanhempia sopimaan asiat keskenään. Vanhemman epätoivo vain kasvaa, kun hän yrittää turvata lapsen edun, mutta ei kykene vaikuttamaan toisen vanhemman toimintaan. Lapsen asioista sopiminen ja lapsen edun turvaaminen edellyttävät, että vanhemmat saadaan yhteistapaamiseen keskustelemaan keskenään ja että heidät saadaan toimimaan yhteistyössä. (mt., 231–233.)

Tutkimus tuo esiin, että vanhemmat odottavat paitsi eropalveluilta, myös peruspalveluilta enemmän tukea. Peruspalveluihin, erityisesti neuvoloihin, kohdistui odotus siitä, että siellä tulisi ”nähdä” perheen tilanne nykyistä paremmin ja puuttua siihen riittävän varhain ja riittävän tehokkaasti. Tämä tuli esille vanhempien ihmetellessä miksi neuvolassa ei otettu perheen tilannetta puheeksi tai miksi sieltä ei ohjattu perhettä eropalveluiden piiriin. Myös Perälä, Halme ja Kanste (2013, 124–125) ovat tutkimuksessaan todenneet, että vanhemmuuteen liittyvät ongelmat usein vaikeutuvat ja myös niihin puuttuminen vaikeutuu, mikäli huoliin ei saada apua jo varhaisessa vaiheessa. Kun tilanteen ovat monimutkaistuneet, toimenpiteiden vaikuttavuus on heikompi kuin varhaisella tuella.

Erilaisia eropalveluita on kehitetty paljon viime vuosien aikana, mutta tutkimusaineistoni kautta välittyä, ettei niistä edelleenkään tiedoteta tarpeeksi. Huomionarvoisena seikkana koen sen, ettei perheasioiden sovittelu tullut tässä tutkimuksessa esille lainkaan. Myös de Bruijn ym. (1994, 99) toivat tutkimuksensa johtopäätöksissä esille, miten perheasioiden sovittelun osalta on olemassa melkoinen markkinointiongelma. Heidän mukaansa perheasioiden sovittelusta tulisi tiedottaa paikkakuntakohtaisesti sen vuoksi, että sovittelutarjonta ja -järjestelyt vaihtelevat niin suuresti eri paikkakunnilla. Tuosta tutkimuksesta on aikaa lähes 25 vuotta ja tilanne vaikuttaa edelleen olevan samanlainen. Mattila-Aallon ym. (2012) mukaan olla perheasioiden sovittelu tulisi tarjota eri puolilla palvelujärjestelmää ja eri vaiheissa. Lyhytkestoista, strukturoitua sovittelupalvelua, jossa tunnustellaan eri vaihtoehtojen soveltuvuutta ja sovitaan arjen järjestelyistä tulisi olla tarjolla perheneuvoloissa, perheoikeudellisissa yksiköissä, lastensuojelussa ja lastenvalvojan työn rinnalla. Sovitteluun ohjaavia tahoja puolestaan voisivat olla neuvolat, päiväkodit, koulut, sosiaalipäivystys ja työterveys- ja terveystieteiden lääkärin. (mt., 236–238.) Myös Kiiski (2012, 208) näkee, että palvelujärjestelmämme on syytä kehittää varhaista sovittelua ja matalan kynnyksen eropalveluita, joilla estetään huoltoriitojen syntyä ja pitkittymistä.

Tutkimukseni nostaa siis keskeiseksi eropalveluiden haasteeksi vanhempien oikea-aikaisen ja riittävän tukemisen. Mikäli vanhemmat saavat riittävästi tukea eron läpikäymiseen ja eron jälkeisen yhteisen vanhemmuuden jakamiseen, se auttaa myös heidän lapsiaan. Myös Karttunen (2010) toteaa tutkimuksensa johtopäätöksensä, että suurin tie auttaa lasta on auttaa vanhemmat kohti sovintoa. Kun vanhemmat pääsevät sovintoon, se helpottaa lapsen oloa

huomattavasti ja lapsi saa jälleen ilmaista vapaasti tunteensa molempia vanhempia kohtaan. Lasten hyvinvoinnin kannalta olisikin tärkeää ehkäistä vanhempien riitautumista ja konfliktien pitkittymistä ja syvenemistä. Lapsiperheiden palvelut ja eropalvelut on saatava toimimaan yhtenäisenä ketjuna, jolloin perheen tarvitsemat palvelut ovat oikeaan aikaan saavutettavia. (mt., 177.)

Warshak (2012, 49) toteaa olevan helppoa ymmärtää vanhempia, jotka kokevat eron jälkeen monenlaisia negatiivisia tunteita. Sitä ei kuitenkaan saa hyväksyä, että lapsia käytetään ahdistuksen lievittäjinä tai koston välikappaleena, vaan vanhempien on suojeltava lastensa hyvinvointia silloinkin, kun heillä itsellään on vaikeaa. Koen myös itse, että meidän kaikkien, jotka työssämme kohtaamme lapsiperheitä, on autettava vanhempia näkemään, miten ero vaikuttaa heidän jaksamiseensa ja vanhemmuuteensa ja sitä kautta heidän lastensa hyvinvointiin. Tähän aiheeseen liittyvään ammattilaisen pohdintaan on hyvä päättää tämä tutkimus:

”Mä aattelen niin että sama missä sitä puhutaan vanhemmuudesta aikuisten kanssa, äitien ja isien kanssa, oli se neuvolassa tai koulussa tai perheneuvolassa tai sosiaalitoimessa, niin aina kannattaa sitä lapsen näkökulmaa tarjota. Kun ajattelen että me kaikki tiedetään joku ruokaympyrä mikä se on, niin yhtä lailla lapsen asema yleensä vaikeuksissa ja kriisissä ja erossa pitäis olla samanlainen ruokaympyrä meille; että miten se vaikuttaa ja näkyy lapsen elämässä. Sitä ei oo koskaan liikaa.” (Ammattilainen 1)

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti (2001) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Alho, Sirkka (2017) Perheiden tukena. Tutkimus kasvatus- ja perheneuvolatyöstä ja kollektiivisesta identiteetistä asiantuntijoiden tulkitsemana. Väitöskirja. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.

Antikainen, Mari (2007) Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus lapsen huolto- ja tapaamissopimuspalvelussa. Väitöskirja. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Kuopion yliopiston julkaisuja.

Autonen-Vaaraniemi, Leena (2009) Eronneiden miesten kodit ja kotikäytännöt. Tampereen yliopistopaino Oy. Tampere.

Autonen-Vaaraniemi, Leena & Forsberg, Hannele (2015) Vuoroasuminen lapsuuden paikkakokemuksina kolmen tyyppitarinan valossa. Yhteiskuntapolitiikka 80. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201602166042>

Ayalon Ofra ja Flasher Adina (1997) Ketjureaktio. Lapset ja avioero. WSOY, Juva.

Broberg, Mari (2010) Uusperheen voimavarat ja lasten hyvinvointi. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D52/2010. Helsinki: Väestöliitto.

Broberg, Mari & Hakovirta, Mia (2009) Isät ja lasten hyvinvointi eron jälkeen. Teoksessa Aino Kääriäinen, Juha Hämäläinen, Pirjo Pölkki (toim.) Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki. 123–144.

de Bruijn, Tejo & Marja Homm & Sirkka Talasterä (1994) Suomalaisen miehen selviytyminen avioerotilanteessa. Teoksessa Sirpa Taskinen (toim.) ”En ole katkera, mutta kuitenkin” Avioerosta selviytyminen ja perheasiain sovittelu. Stakes, raportteja 166, 49–100.

Castrén, Anna-Maija (2009) Onko perhettä eron jälkeen? Eroperhe, etäperhe, uusperhe. Helsinki: Gaudeamus University Press.

Cullberg Johan (1991) Tasapainon järkkyessä – psykoanalyttinen ja sosiaalipsykiatrinen tutkielma. Otava, Helsinki.

Dolan, Pat (2002) What families want in family support: An Irish case study. *Child Care in Practice* 8, (4): 239–250.

Dolto, Françoise & Angelino, Ines (2005) Kun vanhemmat eroavat. Eveil-kustannus, Helsinki.

Eriksson, Päivi & Koistinen, Katri (2005) Monenlainen tapaustutkimus. Kuluttajatutkimuskeskus. Julkaisuja 4. Saatavilla verkossa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152279/Monenlainen_tapaustutkimus.pdf?sequence. Luettu 6.4.2018.

Eskola, Jari (2007) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Ellonen, Noora (2008) Kasvuyhteisö nuoren tukena. Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. Tampereen yliopisto. Tampere.

Fisher, Bruce (1993) Jälleenrakennus, kun suhteesi päättyy. Kehityksen avaimet, Jyväskylä.

Hakala, Salli & Vesa, Juho (2013) Verkkokeskustelut ja sisällön erittelyt. Teoksessa Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Tampere: Vastapaino. 216–241.

Halme, Nina & Perälä, Marja-Leena (2014) Lapsiperheiden huolet ja avunsaanti. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. THL. Tampere: Juvenes Print - Suomen yliopistopaino. 216–227.

Halme, Nina & Perälä, Marja-Leena & Kanste, Outi (2014) Lapsiperheiden kokemus palvelujen saatavuudesta ja riittävydestä. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. THL. Tampere: Juvenes Print - Suomen yliopistopaino.

Hakovirta, Mia & Broberg, Mari (2014) Isyys eron jälkeen. Teoksessa Petteri Eerola & Johanna Mykkänen 2014. (toim.) Isän kokemus. Tampere: Gaudaemus.

Hakovirta, Mia & Rantalaiho, Minna (2009) Perhepolitiikka ja jaettu vanhemmuus. Teoksessa Aino Kääriäinen, Juha Hämäläinen, Pirjo Pölkki (toim.) 2009. Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Lastensuojelun keskusliitto/Neuvo-projekti. Helsinki. 36–60.

Hemminki, Arja (2010) Kertomuksia avioerosta ja parisuhteen päättymisestä. Suomalainen eropuhe pohjalaisten kirjoituksissa ja naistenlehdissä. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 399. Jyväskylän yliopisto.

Hietanen, Päivi & Lahtiharju, Virpi (2009) Ensitedosta Eroneuvoksi. Teoksessa Erossa neuvon keksii. Neuvo-projekti tukemassa eronneita vanhempia vuosina 2005–2009. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2009) Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Hokkanen, Tiina (2005) Äitinä ja isänä eron jälkeen. Jyväskylä: Jyväskylän University Printing house.

House, James S. (1983) Work stress and social support. Addison-Wesley Publishing company. University of Michigan.

Hurtig, Johanna (2003) Lasta suojelemassa. Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Lapin yliopisto.

Hutchinson, Roger L. ja Spangler-Hirsch, Sharon L. (2013) Children of Divorce and Single-Parent Lifestyles. Teoksessa Children of Divorce: Developmental and Clinical Issues. Craig A. Everett (toim.). New York: Routledge.

Häikiö, Liisa & Niemenmaa, Vivi (2007) Valinnan paikat. Teoksessa Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus. 41–56.

Hämäläinen, Juha (2012) Huoltoriitojen kustannukset yhteiskunnalle: taloudellisen arvioinnin teoreettisia ja metodologisia haasteita. Teoksessa Eron haasteet, väliintulot ja lapset. Toimittaneet Aino Kääriäinen, Juha Hämäläinen & Pirjo Pölkki (toim.) Ensi- ja turvakotien liitto, Helsinki, 187–212.

Jallinoja, Riitta (2000) Perheen aika. Otava, Helsinki.

Juurikko, Annika & Kalmari, Hanne (2016) Erotilanteen palveluilla kohti sovinnollisuutta. Suunnitelma kansallisen ja maakunnallisen toimeenpanon tueksi. Projektisuunnitelma. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://verkkojulkaisut.valtioneuvosto.fi/stm/zine/15/article-977>. Luettu 12.4.2018.

Kahn, Robert L. & Antonucci, Toni C. (1980) Convoys Over the Life Course: Attachment, Roles and Social Support. Teoksessa Baltes, Paul B. & Brim, Orville G. Jr. (toim.), Life-Span Development and Behaviour. New York. Academic press.

Karttunen Risto (2010) Isän ja äidin välissä. Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapaamisriidoissa. Acta Universitatis Tamperensis 1526. Tampereen yliopisto.

Kauppinen, Nina (2013) Eronjälkeinen selviytyminen ja onnistunut yhteistyö eroperheiden tarinoissa. Turku. Turun Yliopisto. Lapsi- ja nuorisososiaalityön ammatillinen lisensiaattitutkimus.

Kiianmaa, Kari (2004) Sata vinkkiä ja neuvoa parisuhteen päättyessä selviytymisen avuksi. Kopijyvä. Jyväskylä.

Kiianmaa, Kari (2008) Hyvä ero uusi elämä. Multikustannus Oy. Porvoo. 1.painos

Kiiski, Jouko (2011) Suomalainen avioero 2000-luvun alussa. Miksi avioliitto puretaan, miten ero koetaan ja miten siitä selviydytään. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology. No 15. University of Eastern Finland, Joensuu.

Kiiski, Jouko (2012) Avioeron synnyttämät haasteet ja ongelmat. Teoksessa Aino Kääriäinen, Juha Hämäläinen, Pirjo Pölkki (toim.) Eron haasteet, väliintulot ja lapset. Ensi- ja turvakotien liitto, Helsinki. 157–186.

Kohtaaminen kantaa. Kirkon perheneuvonnan suunta vuoteen 2022. (2017) Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 56. Kirkkohallitus. Helsinki.

Koiso-Kanttila, Heikki (2008) Esipuhe. Teoksessa Riikka Koskela. Ero lapsiperheessä. Miten tukea lasta ja vanhempia? Paintek Pihlajamäki Oy. Helsinki.

Kontula, Osmo (2013) Yhdessä vai erikseen? Perhebarometri 2013. Tutkimus suomalaisten parisuhteiden vahvuuksista, ristiriidoista ja erojen syistä. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E 47/2013. Helsinki.

Koskela, Jari (2012) Avioero suomalaisen miehen kokemana - Ero ja erosta toipuminen prosessina. Itä-Suomen yliopisto. Kuopio.

Koskela, Riikka (2009) Ero lapsiperheessä. Miten tukea lasta ja vanhempia? Paintek Pihlajamäki Oy. Helsinki.

Kotakari, Ulla & Rusanen, Timo (1996) Mihin kansalaiset turvautuvat. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Ulla Kotakari & Marianne Nylund (toim.) Välittävät verkostot. Tampere: Vastapaino.

Kumpusalo, Esko (1991) Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Sosiaali- ja terveyshallitus. Raportteja 8. Helsinki. Valtion painatuskeskus.

Kuronen, Marjo (2003) Eronnut perhe? Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.). Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Gaudeamus University Press, Helsinki. 103–120.

Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino, Tampere.

Kääriäinen, Aino (2008) Ero haastaa vanhemmuuden. Julkaisija Lastensuojelun Keskusliitto/ Neuvo-projekti. Helsinki.

Laaksonen, Salla-Maaria & Matikainen, Janne (2013) Tutkimuskohteena vuorovaikutus ja keskustelu verkossa. Teoksessa Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät Vastapaino. Tampere.

Laine, Markus, Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (2007) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus.

Linnavuori, Hannariikka (2007) Lastenkokemuksia vuoroasumisesta. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.

Makkonen, Arja (2009) Aikuisten kertomukset lapsena koetusta vanhempien erosta. Teoksessa Aino Kääriäinen, Juha Hämäläinen & Pirjo Pölkki (toim.) Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto / Neuvo-projekti. 174–193.

Mattila-Aalto Minna, Bergman-Pyykkönen Marina, Haavisto Vaula ja Karvinen-Niinikoski Synnöve (2012) Konfliktiteoreettinen näkökulma eroihin ja palvelujen kehittämiseen. Teoksessa Aino Kääriäinen, Juha Hämäläinen ja Pirjo Pölkki (toim.) Eron haasteet, väliintulot ja lapset. Ensi- ja turvakotien liitto, Helsinki. 213–241.

Moxnes, Kari (2003) Risk Factors in Divorce: Perceptions by the Children Involved. *Childhood* 2003 (10), 131–145. <http://chd.sagepub.com/content/10/2/131>. Viitattu 21.10.2017.

Mykkänen-Hänninen, Riitta & Kääriäinen, Aino (2009) Vertaisuus ja vertaistuki eroauttamisessa. Julkaisija Lastensuojelun Keskusliitto/ Neuvo-projekti. Helsinki.

Mykkänen, Johanna & Huttunen, Jouko (2008) Isäksi tulon tunteet. Teoksessa Eija Sevon & Marianne Notko (toim.): Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Palmenia, 169–187.

Mäenpää, Marjut & Poutiainen, Saira (2009) Nuorten aikuisten kertomuksia lapsena koetusta vanhempien avioerosta ja siitä kuulemisesta. Teoksessa Aino Kääriäinen, Juha

Hämäläinen & Pirjo Pölkki (toim.) Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto / Neuvo-projekti. 80–103.

Mäkelä, Jukka & Sajaniemi, Nina (2013) Vertaissuhteet muovaavat lapsen aivoja. Teoksessa Jukka Reivinen & Leena Vähäkylä (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki. Gaudeamus Oy. 37–49.

Niemelä, Sirkku & Kääriäinen, Aino (2008) Millan äiti ja isä eroavat –miten lasta voi auttaa vanhempien erotessa. Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto, Helsinki.

Oikeusministeriö (2010) Asiantuntija-avustajan käyttö huoltoriitojen sovittelussa. Mietintöjä ja lausuntoja 61/210. Helsinki.

Paananen, Reija & Gissler, Mika (2014) Hyvinvointi ulottuu sukupolvien yli. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. THL. Tampere: Juvenes Print - Suomen yliopistopaino. 208–215.

Pajulammi, Henna (2014) Lapsi, oikeus ja osallisuus. Lapin yliopisto. Talentum. Helsinki.

Perttula, Juha (1995) Kokemus psykologisena tutkimuskohteena. Johdatus fenomenologiseen psykologiaan. Tampere: Suomen fenomenologinen instituutti.

Perttula, Juha (2006) Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys-Tulkinta-Ymmärtäminen. Tampere: Juvenes Print, 115–162.

Perälä, Marja-Leena & Halme, Nina & Kanste, Outi (2013) Johtaminen, palvelut ja lapsiperheiden hyvinvointi. Teoksessa Jukka Reivinen & Leena Vähäkylä (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki. Gaudeamus Oy. 121–134.

Pettilä Ulla ja Yli-Marttila Lea (1999) Eron vaiheet. Kirja eroaville ja eroavien auttajille. Tietosanoma Oy, Helsinki.

Peuhkuri, Timo (2005) Tapaustutkimuksen valinnat. Teoksessa Pekka Räsänen, Anu-Hanna Anttila & Harri Melin (toim.) Tutkimusmenetelmien pyörteissä. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. Ps-kustannus. Juva. 291–307.

Poijula, Soili (2007) Lapsi ja kriisi: selviytymisen tukeminen. Kirjapaja, Helsinki.

Pruuki, Heli & Sinkkonen, Jari (2017) Lapsi ja ero. Eväitä eteenpäin. Kirjapaja, Helsinki.

Pruuki, Heli, Timoria Marjo ja Väätäinen Markku (2013) Pari suhteessa. Tunne itsesi, uskalla rakastaa. Otava, Helsinki.

Pulkkinen, Lea (2002) Koti, koulu ja yksityinen elämänpiiri hyvän elämän ankkureina. Teoksessa Anna Rönkä ja Ulla Kinnunen (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Otavan kirjapaino Oy. Keuruu. 14–29.

Raento, Pauliina (2007) Kelpo raportoinnin strategia. Teoksessa Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus.254–272.

Rauhala, P-L. & Virokangas, E. (2011) Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ranssi-Matikainen, Hanna (2012) Yhdessä sittenkin. Kokemukset erokriisistä, vertaistuesta ja muutoksesta parisuhteessa. Helsingin yliopisto. Väitöskirja. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 116.

Rautio, Susanna (2016) Neuvolan perhetyö vanhemmuuden varhaisen tukena ja yhteistyönä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Ritala-Koskinen, Aino (2001) Mikä on lapsen perhe? – Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38/2001 Väestöntutkimuslaitos. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Ruishalme Outi & Saaristo Liisa (2007) Elämä satuttaa. Kriisit ja niistä selviytyminen. Tammi, Helsinki.

Rönkä, Anna, Viheräkoski, Johanna, Litsilä, Riikka & Poikkeus, Anna-Maija. Nuoret ja vanhemmat perhesuhteiden muutoksessa. Teoksessa Anna Rönkä ja Ulla Kinnunen (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Otavan kirjapaino Oy. Keuruu. 51–70.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006) KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Luettavissa <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>, luettu 12.1.2018.

Saarela-Kinnunen, Maria & Eskola, Jari (2015) Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus? Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: PS-kustannus. 180–190.

Saari, Salli (2000) Kuin salama kirkkaalta taivaalta. Kriisit ja niistä selviytyminen. Otava, Helsinki.

Sajaniemi Nina & Mäkelä Jukka (2013) Vertaissuhteet muovaavat lapsen aivoja. Teoksessa Jukka Reivinen Jukka & Leena Vähäkylä (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus. 37–49.

Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna (2014) Työn ja perheen yhteensovittaminen hyvinvoinnin tekijänä. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. THL. Tampere: Juvenes Print - Suomen yliopistopaino. 38–51.

Salokannel, Marjut (2016) SOME-tietojen tutkimuskäyttö oikeudellisesta näkökulmasta. <https://www.youtube.com/watch?v=zXTawzRMx8M>

Seikkula, Jaakko (1994) Sosiaaliset verkostot. Ammattiauttajan voimavara kriiseissä. Helsinki: Kirjayhtymä.

Sinkkonen, Jari (2017) Vanhempien eron vaikutukset lapsiin. Teoksessa Heli Pruuki & Jari Sinkkonen 2017. Lapsi ja ero. Eväitä eteenpäin. Kirjapaja, Helsinki.

Smart, Carol. & Neale, Bren (1999) Family Fragments? Cambridge: Polity Press.

Stake, Robert (1995) The art of case study research. United States of America: Sage Publications.

STM 2016. Kohti lapsi- ja perhelähtöisiä palveluita. Sosiaali- ja terveysministeriö. Luettu 11.4.2018. <http://stm.fi/documents/1271139/1953486/LAPE-esite-verkko.pdf/68a59997-cc83-406d-ac8a3dd8fbb5f3ba>.

STM 2017. Vanhemmuussuunnitelmasta tukea eron jälkeiseen vanhemmuuteen. <http://stm.fi/vanhemmuussuunnitelma>

Taskinen, Sirpa (2001) Lapsen etu erotilanteissa. Opas sosiaalitoimelle. Stakes, oppaita 46. Helsinki: Stakes.

TENK. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Hyvä tieteellinen käytäntö. Haettavissa <http://www.tenk.fi/fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanta>, haettu: 4.4.2018.

Tuomi, Marian (2008) Parisuhde päättyy - isyys jatkuu, Miesten kokemukset suhteista lasten äiteihin sekä isyydestä eron jälkeen. Lisensiaatintutkimus. Turun yliopisto.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2013) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turtiainen, Riikka & Östman, Sari (2013) Verkkotutkimuksen eettiset haasteet. Teoksessa Teoksessa Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Vastapaino. Tampere.

Valkonen, Leena (2006) Millainen on hyvä äiti ja isä? Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 286.

Viljamaa, Marja-Leena (2003) Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 212.

Virtanen, Ira & Isotalus, Pekka (2009) Miesten tukea antava viestintä eroavalle ystävälle. Teoksessa Aino Kääriäinen, Juha Hämäläinen & Pirjo Pölkki (toim.) Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto / Neuvo-projekti. 224–253.

Väyrynen, Kristiina (2008) Lapsen tuska huoltoriidassa. Elämää vanhempien välissä. Psykologian ammatillinen lisensiaatintutkimus. Kehitys- ja kasvatuspsykologian erikoistumiskoulutus. Jyväskylän yliopisto.

Walden, Anne (2006) Muurinsärkijät –Tutkimus neurologisesti sairaan tai vammaisen lapsen perheen selviytymisen tukemisesta. Väitöskirja. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Kuopion yliopisto.

Wallerstein, Judith, Lewis, Julia & Blakeslee, Sandra (2007) Avioeron perintö. Eron lapset aikuisina. Therapiea-säätiö. Gummerus Oy. Vaajakoski.

Warshak, R. (2012) Eromyrkky. Kuinka suojella lasta avioerotilanteessa. Suom. A. Ahola. Helsinki: Gummerus.

LIITE 1

KOKEMUKSIA EROAUTTAMISESTA

Kirjoitelmapyyntö eronneille vanhemmille ja heidän lapsilleen

Teen sosiaalityön pro gradu -tutkielmaa eropalveluista. **Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa eropalveluiden toimivuudesta lasten, vanhempien ja ammattilaisten näkökulmista.**

Teiltä vanhemmilta toivoisin saavani kirjoitelmia omista kokemuksistanne. Millaista tukea ja apua olette erotilanteessanne saaneet ja mistä olette sitä saaneet? Toivon teidän myös arvioivan, miten tuen saaminen tai sitä vaille jääminen on vaikuttanut eron jälkeiseen vanhemmuuteen?

Voitte kertoa kokemuksistanne omin sanoin, mutta olisin kiinnostunut kuulemaan erityisesti seuraavista asioista:

- kerro lyhyesti erotilanteestasi; kuinka kauan siitä on aikaa, minkä ikäisiä lapsesi olivat tuolloin?
- mistä sait tukea erotilanteessa?
- miten koet saamasi tuen auttaneen sinua vanhempana?
- koetko, että saamasi tuki tai tuen puute on vaikuttanut eron jälkeiseen vanhemmuuteesi ja lapsiisi?
- kun nyt jälkeenpäin mietit erotilannetta, millaista tukea sinä ja lapsesi olisitte kaivanneet?

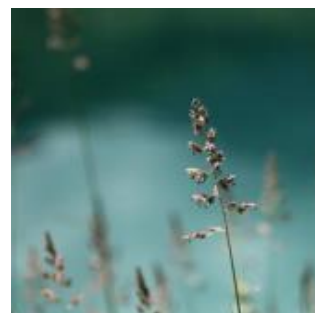
Tämän tutkimuksen tarkoituksena on myös selvittää millaisia ovat lasten subjektiiviset kokemukset siitä avusta, mitä he itse ovat vanhempiensa eron aikana saaneet ja millaista tukea he olisivat kaivanneet itselleen ja vanhemmilleen. Jotta saisimme tätä arvokasta tietoa lapsilta itseltään, toivon, että voisitte pyytää myös lapsianne kirjoittamaan omista kokemuksistaan. Voit keskustella asiasta lapsesi kanssa, ja mikäli hän on valmis kirjoittamaan kokemuksistaan, voit antaa hänelle oman, lapsille suunnatun kirjoituspyynnön.

Sekä lasten että vanhempien kokemusten kuuleminen on ensiarvoisen tärkeää, koska haluamme kehittää sellaisia palveluita, jotka auttavat lapsia ja vanhempia erotilanteessa. Saamiani kirjoituksia käsittelen luottamuksellisesti ja huolehdin siitä, että kirjoittajien anonymisuus säilyy. Mikäli annat luvan tallentaa kertomuksesi nimettömänä Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon, sitä voidaan käyttää myöhemmin tutkimuskäytössä. Mikäli et sitä halua, kertomustasi käytetään ainoastaan tässä pro gradu -tutkielmassa ja se hävitetään tutkimuksen toteuttamisen jälkeen. Lisätietoja tutkimuksesta voi tarvittaessa pyytää sähköpostitse.

Teen pro gradu -tutkielmaani Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa ja työni ohjaajana toimii yliopistonlehtori Kati Turtiainen. **Kirjoitelman voi lähettää minulle 6.1.2018 mennessä sähköpostitse osoitteeseen:**

tuija.m.haggren@student.jyu.fi tai postitse työpaikkani osoitteeseen: Tuija Haggren, Villan perhekeskus, Kartanontie 4, 67400 Kokkola

Lämpimästi kiittäen, Tuija Haggren

LIITE 2

Kirjoitelmapyyntö vanhempiensa eron kokeneille

Opiskelen sosiaalityöntekijäksi Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa. Opintoihini kuuluu tutkimus, jota sanotaan pro gradu -työksi. Työni ohjaajana toimii yliopistonlehtori Kati Turtiainen. Tutkimukseni tarkoituksena on saada tietoa siitä, minkälaista tukea ja apua lapset ja vanhemmat saavat vanhempien erotessa. **Erityisen tärkeää on saada tietoa siitä, miten sinä lapsena koit vanhempiesi eron, ja kuka tai mikä auttoi sinua eron aikana.** Tämä on tärkeää, koska haluamme kehittää sellaisia palveluita, jotka auttavat lapsia ja vanhempia erotilanteessa.

Toivon, että voisit kirjoittaa minulle oman tarinasi, jossa voit kertoa kokemuksistasi omin sanoin, mutta voit halutessasi käyttää myös seuraavia kysymyksiä kirjoituksesi pohjana:

- kerro vanhempiesi erotilanteesta; kuinka kauan siitä on aikaa, minkä ikäinen tuolloin olit?
- kenen kanssa puhuit tilanteesta? (esim. vanhempien, sisarusten, sukulaisten, ystävien, opettajan, jonkun muun ammattilaisen)
- minkä koet auttaneen sinua eniten? (esimerkiksi puhumisen, yhdessäolon, tekemisen tai jonkin muun)
- miten koet eron vaikuttaneen vanhempiisi? Onko se muuttanut heitä jollain tavalla?
- kun nyt jälkeenpäin mietit vanhempiesi erotilannetta, millaista tukea sinä tai vanhempasi olisitte kaivanneet?

Saamiani kirjoituksia käsittelen luottamuksellisesti ja mikäli kirjoituksestasi voi tunnistaa kuka sinä olet, poistan sellaiset kohdat lopullisesta tekstistä. Mikäli annat luvan tallentaa kertomuksesi nimettömänä Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon, sitä voidaan käyttää myöhemmin tutkimuskäytössä. Mikäli et sitä halua, kertomustasi käytetään ainoastaan tässä tutkimuksessa ja se hävitetään tutkimuksen toteuttamisen jälkeen. Lisätietoja tutkimuksesta voit halutessasi pyytää sähköpostitse.

Kirjoitelman voi lähettää minulle 6.1.2018 mennessä sähköpostitse osoitteeseen: tuija.m.haggren@student.jyu.fi tai postitse työpaikkani osoitteeseen:

Tuija Haggrén
Villan perhekeskus
Kartanontie 4
67400 Kokkola

Lämpimästi kiittäen, Tuija Haggrén